

การศึกษาตัวบ่งชี้สถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย

โดย

พินิจ ลาภธนานนท์
วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์

เสนอต่อ

ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มีนาคม 2535

จพ
ส 15
006833

การศึกษาด้วยวิธีสถานภาพ เศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย

โดย

พินิจ ลาภธนานนท์
วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์

เสนอต่อ

ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มีนาคม 2535

คณะวิจัย

- ผู้วิเคราะห์และเสนอรายงาน : นายพินิจ ลาภธนานนท์
ดร. วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์
- ผู้ช่วยวิจัย : นางสาวอรอินทร์ วงศ์อำมาตย์
- ผู้รวบรวมและบันทึกข้อมูล : นายพินิจ ลาภธนานนท์
นางสาวอรอินทร์ วงศ์อำมาตย์
นางสาวนพเก้า จันทรสุขสวัสดิ์
นางสาวจินตนา วิทย์
- ที่ปรึกษาโครงการ : รศ.ดร.อมรา พงศาพิชญ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำนำ

รายงานผลการวิจัย "การศึกษาตัวบ่งชี้สถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย" เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยในโครงการข้อมูลพื้นฐานของ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ทำการศึกษาเพื่อทดสอบแนวคิดเกี่ยวกับสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย ด้วยการสำรวจเพื่อทดสอบหาตัวบ่งชี้และหาเกณฑ์การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของคนไทย โดยคาดหวังว่าจะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่จะพัฒนาการวิจัยลำดับต่อไป ที่จะช่วยให้เข้าใจสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทยได้ชัดเจนขึ้น

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในการสำรวจข้อมูล และได้รับความอนุเคราะห์จากคณาจารย์ในสาขาวิชาต่างๆหลายท่าน มาร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสพการณ์ และแนวความคิดต่างๆ กระทั่งสามารถจัดกลุ่มตัวบ่งชี้สถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทยขึ้นมาชุดหนึ่ง ตลอดจนระเบียบวิธีการวิจัยที่เหมาะสมที่คณะวิจัยได้ใช้เป็นแนวการวิจัยและได้รับผลการวิจัยดังที่นำเสนอในรายงานฉบับนี้

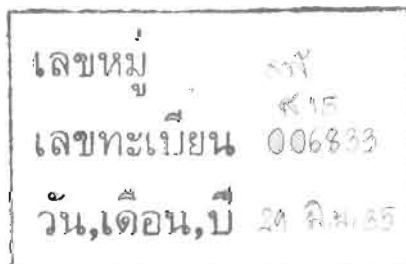
คณะวิจัยขอขอบคุณ ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และคณาจารย์ทุกท่านที่ได้สละเวลามาร่วมเสนอความคิดเห็นและคำแนะนำต่างๆ อันเป็นส่วนสำคัญให้การวิจัยสำเร็จ ลุล่วงด้วยดีมา ณ โอกาสนี้

คณะวิจัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
คณะ วิจัย	
คำนำ	
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์และขอบเขตการศึกษา	3
1.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย	4
1.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดช่วงชั้นในสังคมไทย	11
บทที่ 2 ระเบียบวิธีวิจัย	16
2.1 ระเบียบวิธีวิจัย	16
2.2 การวิเคราะห์ข้อมูล	25
บทที่ 3 ผลการสำรวจตัวบ่งชี้สถานภาพเศรษฐกิจสังคม	29
3.1 การจัดกลุ่มตัวบ่งชี้	29
3.2 การสำรวจตัวบ่งชี้	34
บทที่ 4 การสำรวจสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย	40
4.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย : การสำรวจเชิงอัตวิสัย	40
4.2 การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย	50
4.3 การวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมเมือง	67
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	76
5.1 สรุปผลการจัดกลุ่มตัวบ่งชี้	77
5.2 สรุปผลการสำรวจสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย	77
5.3 ข้อเสนอแนะต่อการศึกษาวิจัย	80
บรรณานุกรม	82
ภาคผนวก	83

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในสังคมไทยนับตั้งแต่หลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงกับอังกฤษในปี 2398 เป็นการเปลี่ยนแปลงจากเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองไปเป็นเศรษฐกิจแบบการค้าที่ต้องพึ่งพาเงินตราในการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการต่างๆ มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วย คือเปลี่ยนแปลงจากโครงสร้างสังคมแบบเดิมที่เน้นความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติและระบบอุปถัมภ์ไปเป็นโครงสร้างสังคมที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขความแตกต่างหรือความเหลื่อมล้ำทางสังคม เช่น ระหว่างชนวนาชาวไร่กับพ่อค้าคนกลาง ระหว่างนายจ้างกับกรรมกร เป็นต้น ความแตกต่างเหล่านี้ควรจะต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนจึงจะสามารถเข้าใจสภาพพื้นฐานของโครงสร้างสังคมไทยในปัจจุบันได้

ความแตกต่างหรือความเหลื่อมล้ำในแต่ละสังคม จะขึ้นอยู่กับเกณฑ์หรือวิธีการในการจัดลำดับช่วงชั้นสถานภาพและบทบาทของบุคคลในสังคม เนื่องจากในแต่ละสังคมมีลักษณะร่วมกันประการหนึ่ง คือมีการแบ่งระดับของคนในสังคมออกเป็นกลุ่มๆที่มีฐานะไม่เท่าเทียมกัน ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มคนในสังคมกล่าวได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีมาแต่อดีตและดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน การแบ่งระดับของกลุ่มคนในสังคมดังกล่าวนี้เรียกว่า "การจัดช่วงชั้นทางสังคม" (Social Stratification)

หากพิจารณาสังคมมนุษย์ในยุคเริ่มแรก จะพบว่า เป็นสังคมที่ไม่มีการจัดช่วงชั้น ทั้งนี้การจัดช่วงชั้นทางสังคมเป็นกฎเกณฑ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นในภายหลัง เพื่อจัดระเบียบการอยู่ร่วมกันในสังคม เงื่อนไขสำคัญที่นำไปสู่การจัดช่วงชั้นทางสังคมคือ ขนาดของสังคมและความซับซ้อนของระบบเศรษฐกิจ สังคมที่มีขนาดเล็กมาก เช่นสังคมเผ่าชนดั้งเดิมที่มีความเป็นอยู่ง่ายๆเป็นสังคมที่ไม่มีการจัดช่วงชั้น เนื่องจากโดยส่วนใหญ่มักเป็นญาติพี่น้องกัน และการที่มีสมาชิกจำนวนน้อยทำให้ไม่มีการแบ่งกลุ่มย่อยที่ทำหน้าที่แตกต่างกัน การแบ่งงานมักแบ่งเฉพาะหน้าที่ของชายกับหญิงและเด็กกับผู้ใหญ่เท่านั้น ในสังคมขนาดเล็กนั้นการที่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีอำนาจเหนือคนอื่นๆอย่างถาวรมักเป็นไปได้ยาก เพราะเป็นความสัมพันธ์แบบเครือญาติ สังคมใดจะมีกลุ่มที่มีอำนาจเหนือกลุ่มอื่นอย่างถาวรจนกลายเป็นชั้นสังคมหนึ่งๆนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของการผลิต กล่าวคือจะต้องเป็นสังคมที่มีระบบการผลิตที่สามารถสร้างผลผลิตส่วนเกิน หรือต้องมีเทคนิคการผลิตที่สามารถผลิตได้มากเกินความจำเป็นต่อการอยู่

รอดของสมาชิกส่วนใหญ่ ส่วนเกินนั้นจะกลายเป็นทรัพย์สินที่คนบางคนและบางกลุ่มสะสมครอบครองไว้ การครอบครองส่วนเกินนั้นทำให้เกิดความแตกต่างทางเศรษฐกิจ การมีอำนาจหรืออิทธิฤทธิ์ต่างๆ และ เกิดการแบ่งกลุ่มคนเป็นคนที่เหนือกว่าและด้อยกว่าจนกลายเป็นการจัดช่วงชั้นทางสังคม การจัดช่วงชั้นทางสังคมได้เริ่มเกิดขึ้นในสังคมเกษตรกรรมและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

นักสังคมวิทยาได้พบว่า สังคมทุกสังคมทั้งในอดีตและปัจจุบันล้วนมีลักษณะการแบ่งช่วงชั้นทั้งสิ้น แต่อย่างไรก็ตามลักษณะการแบ่งช่วงชั้นของคนในสังคมแต่ละสังคมนั้นไม่เหมือนกัน แม้กระทั่งจำนวนชั้นของคนในสังคมแต่ละสังคมก็ไม่เท่าเทียมกัน (อารง สุทธศาสตร์ 2531 : 191)

สำหรับเกณฑ์การพิจารณาแบบแผนการจัดช่วงชั้นทางสังคมนั้น Melvin M. Tumin (1967 : 13-18) ได้กล่าวถึงการจัดช่วงชั้นทางสังคมว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญที่สร้างภาวะความแตกต่างระหว่างสมาชิกในสังคมโดยสังเกตได้จากปรากฏการณ์สำคัญ 5 ประการ คือ (ปฐคดี อากมานนท์ 2520 : 32-33)

(1) ลักษณะแบบแผนทางสังคมของการให้ความสำคัญและยอมรับในสภาพทางชีวภาพ (เช่น ความเฉลียวฉลาด อายุ เพศ เป็นต้น) บรรทัดฐานทางสังคม และกระบวนการอบรมสั่งสอน มีค่านิยมที่ไม่มีความเท่าเทียมกัน

(2) ความเป็นมาในอดีตตามบันทึกทางประวัติศาสตร์พบว่า ประชาชนได้รับอำนาจ ทรัพย์สิน และเกียรติภูมิแตกต่างกัน จึงสร้างการแบ่งช่วงชั้นที่ชัดเจน

(3) รูปแบบการกระจายสินค้าและบริการที่พึงพอใจในสังคมมีขนาดไม่เพียงพอและจำเป็นต้องขยายออกไปถึงจุดของความมีและไม่มี ในระดับที่แตกต่างกัน

(4) รูปแบบสัมพันธภาพของปัจเจกบุคคลในสังคม กำหนดตามสถานภาพและบทบาทที่แตกต่างกัน และมีระบบเรียงลำดับความสูงต่ำแบ่งเป็นช่วงชั้น จึงทำให้โอกาสรับรู้และการเลื่อนชั้นแตกต่างกันด้วย

(5) ปัจเจกบุคคลส่วนใหญ่จะมีความนึกคิดและการเลือกใช้แบบแผนชีวิตแตกต่างกันไปตามประสบการณ์ในช่วงชั้นที่ตนอยู่ และมีผลทำให้เกิดความแตกต่างในโอกาสชีวิตที่จะสร้างความสุขหรือทุกข์ ตลอดจนการกำหนดแบบแผนชีวิตที่จะเลือกใช้หรือประพฤติปฏิบัติ ฉะนั้น โอกาสชีวิตจึงเป็นตัวกำหนดต่างๆไปในการดำเนินชีวิต ส่วนแบบแผนชีวิตมีผลต่อความแตกต่างของการปฏิบัติที่แสดงออกในรสนิยมและคุณค่า ซึ่งจะ เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดความแตกต่างอันสามารถแบ่งเป็นช่วงชั้นได้

โดยสรุปแล้ว ในสังคมทุกสังคมมักจะมีการเหลื่อมล้ำของสมาชิกสังคมนั้นๆ เสมอหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะต้องมีการจัดช่วงชั้นทางสังคม ไม่ว่าคนในสังคมนั้นจะปรารถนาหรือไม่ก็ตาม ทั้งนี้เพราะการจัดช่วงชั้นทางสังคมเป็นเรื่องของ

ความสัมพันธ์ทางสังคมที่บ่งชี้ถึงความไม่เสมอภาคกันระหว่างกลุ่มสังคมต่างๆ โดยมีปัจจัยบางประการเป็นเงื่อนไขที่กำหนดการจัดช่วงชั้นทางสังคมนั้นขึ้น อาจเป็นฐานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา เกียรติ อำนาจ อิทธิพล ภูมิปัญญา หรือปัจจัยอื่นๆ โดยปัจจัยดังกล่าวนี้จะแตกต่างกันไปในแต่ละสังคมและอาจเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะการณ์ของสังคมในแต่ละช่วงเวลา และที่สำคัญยังขึ้นอยู่กับระดับหรือหน่วยในการศึกษาด้วย

สังคมไทยก็เช่นเดียวกับสังคมอื่นๆในโลกที่มีการจัดช่วงชั้นทางสังคม และมีการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขในการจัดช่วงชั้นทางสังคมอยู่ตลอดเวลา แนวความคิดที่จะใช้ศึกษาจึงต้องเหมาะสมสอดคล้องกับสภาวะการณ์ของสังคมในแต่ละช่วงเวลา การวิเคราะห์ประเด็นเหล่านี้ในสังคมไทย ยังไม่สามารถหาข้อยุติที่ชัดเจนได้ในปัจจุบัน องค์ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของสังคมต่างๆ ยังมีอยู่จำกัด แม้จะมีนักวิชาการหลายท่านทำการศึกษาวิเคราะห์แง่มุมต่างๆ ไว้มากพอสมควร แต่ล้วนเป็นการศึกษาวิเคราะห์ที่ต่างกรรมต่างวาระกัน จึงยากที่จะนำมาเชื่อมโยงให้สามารถเข้าใจความแตกต่างทางสังคมดังกล่าวได้อย่างชัดเจน ซึ่งการศึกษาวิจัยครั้งนี้ต้องการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อการทดสอบแนวคิดเกี่ยวกับสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย โดยต้องการสำรวจเพื่อทดสอบหาตัวบ่งชี้ (Indicators set) และหาเกณฑ์การวัด (Measurement) จากนั้นจึงจะนำไปทดลองสำรวจตรวจสอบความสอดคล้องกันระหว่างกลุ่มตัวบ่งชี้กับสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทยต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์และขอบเขตการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 3 ประการ คือ

- 1) เพื่อให้เข้าใจถึงสภาพสังคมไทยได้ดีขึ้น
 - 2) เพื่อวิเคราะห์ถึงความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย
 - 3) เพื่อนำผลการศึกษาวิจัยไปใช้ในการศึกษาวิจัยทางเศรษฐกิจและสังคมต่อไป
- สำหรับขอบเขตในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยที่ดำเนินการกับกลุ่มบุคคลหลาย

กลุ่ม ทั้งกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการศึกษาวิจัยการจัดช่วงชั้นทางสังคม ประชาชนในกลุ่มอาชีพต่างๆทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด ทั้งนี้เป็นเพราะการศึกษาครั้งนี้มีเป้าหมายต้องการข้อมูลจำแนกได้เป็น 2 ระดับสำคัญ คือ

- 1) การจัดกลุ่มตัวบ่งชี้ ซึ่งดำเนินการโดยให้ผู้เชี่ยวชาญมาร่วมกันวิเคราะห์และจัดกลุ่มตัวบ่งชี้ขึ้นมาชุดหนึ่ง จากนั้นออกสำรวจความคิดเห็นของประชาชนกลุ่มอาชีพต่างๆ ด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม เพื่อรวบรวมความคิดเห็นสรุปเป็นกลุ่มตัวบ่งชี้ขึ้นมาอีกกลุ่มหนึ่ง แล้วจึงนำเอากลุ่มตัวบ่งชี้ทั้งสองกลุ่มนี้มาเปรียบเทียบ และกำหนดตัวบ่งชี้ที่เหมาะสมที่จะใช้ใน

การสำรวจข้อมูลสนามเพื่อสอบถามความเห็นของประชากรตัวอย่างทั้งในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด โดยมีประเด็นคำถามที่สำคัญคือ "การที่คนในสังคมมีความแตกต่างกันนั้นมีปัจจัยใดเป็นตัวกำหนดที่สำคัญ" เพื่อนำเอาไปวิเคราะห์หากกลุ่มตัวอย่างซึ่งจากความคิดเห็นของประชากรตัวอย่าง ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่ใช้ในการทดสอบทางสถิติต่อไป

2) การสำรวจสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย เป็นการสำรวจข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามที่พัฒนามาจากผลการจัดกลุ่มตัวอย่างซึ่งดังกล่าวแล้ว การสำรวจข้อมูลสนามในส่วนนี้จะดำเนินการสำรวจจากกลุ่มประชากรตัวอย่างทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด ที่มีพื้นฐานแตกต่างกันในด้านการศึกษา อาชีพ และรายได้

1.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิเคราะห์ผลการศึกษาวิจัยเบื้องต้นครั้งนี้จะใช้คำว่า "ช่วงชั้นทางสังคม" (Social Stratification) เป็นพื้นฐานการแสดงถึงความแตกต่างหรือความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยหลักเลี้ยงที่จะใช้คำว่า "ชนชั้น" (Class) เพราะในทางวิชาการคำว่า "ชนชั้น" มีหลายนิยาม ฉะนั้นจึงยากที่จะทำการศึกษาให้ครอบคลุมทุกๆนิยาม อีกทั้งระบบชนชั้นแม้ว่าจะถือเอาความแตกต่างทางเศรษฐกิจเป็นเกณฑ์สำคัญในการจัดลำดับสูงต่ำของคน แต่โดยกรอบของแนวความคิดยังใช้เกณฑ์ที่เป็นอัตวิสัยที่ใช้ความรู้สึกประเมินจากค่านิยม และดูจากแบบแผนการใช้ชีวิต ซึ่งในแต่ละสังคมการวิเคราะห์ถึงชนชั้นจะมีความแตกต่างกัน จะนำเอาแนวการจำแนกชนชั้นของสังคมหนึ่งมาใช้กับอีกสังคมหนึ่งไม่ได้ การศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงหลักเลี้ยงการใช้ระบบชนชั้น โดยมองความแตกต่างของคนในสังคมไทย ตามสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของกลุ่มสังคมต่างๆ

กระทั่งเมื่อสามารถวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้ชัดเจนและลึกซึ้งแล้ว ว่าความเหลื่อมล้ำนั้นมีสาเหตุมาจากปัจจัยหรือตัวบ่งชี้ใดเป็นสำคัญ จึงอาจจะสรุปได้ในภายหลังว่า การจัดช่วงชั้นทางสังคมของไทยควรจะใช้ระบบใด หรือควรจะใช้คำใดในการเสนอภาพความแตกต่างของสังคมไทยที่เหมาะสมกับสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในปัจจุบัน

1.3.1 การจัดช่วงชั้นทางสังคม (Social stratification)

การจัดช่วงชั้นทางสังคมเป็นส่วนหนึ่งของการจัดระเบียบทางสังคม คือเป็นกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับการแยกคนในสังคมออกเป็นกลุ่มที่มีระดับสูงต่ำตามเงื่อนไขทางเศรษฐกิจสังคม สมาชิกในช่วงชั้นหนึ่งก็คือคนกลุ่มหนึ่งที่มีทรัพย์สินสมบัติ ยศถาบรรดาศักดิ์ หรือฐานะทางสังคมเท่าๆกันหรือใกล้เคียงกัน การจัดช่วงชั้นทางสังคมจึงเป็นเรื่องของความสัมพันธ์

ทางสังคมที่ไม่เสมอภาคกันระหว่างคนต่างลำดับชั้นกัน ความแตกต่างในเพศ วัย รูปร่าง ผิวพรรณ สติปัญญา อันเป็นลักษณะที่ติดตัวมาโดยกำเนิดของบุคคลแต่ละคนไม่ถือว่าเป็นความแตกต่างทางช่วงชั้น แม้ว่าในบางสังคมจะยึดถือผิวพรรณเป็นเครื่องแบ่งแยกลำดับชั้น เช่น คนผิวดำถูกเหยียดหยามว่ามีสถานภาพต่ำกว่าคนผิวขาว แต่สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้น เพราะคนผิวขาวมีทรัพย์สินสมบัติและมีอำนาจเหนือคนผิวดำ การจัดช่วงชั้นทางสังคมดังกล่าวจึงเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนในสังคมที่มีกลุ่มหนึ่งเหนือกว่า หรือมีอีกกลุ่มหนึ่งด้อยกว่า โดยสถานภาพที่สูงต่ำแตกต่างกันนั้นเป็นคุณสมบัติของกลุ่มมิใช่ เป็นคุณสมบัติที่ติดตัวบุคคลเป็นการเฉพาะ และสถานภาพสูงต่ำนั้นยังสามารถสืบทอดถึงคนรุ่นหลังได้ แต่อาจจะดำรงอยู่ในแต่ละกลุ่มอย่างถาวรหรือไม่ถาวร แล้วแต่ว่าสังคมนั้นมีโครงสร้างสังคมเช่นไร

การจัดช่วงชั้นทางสังคมถือว่าเป็นวัฒนธรรมสากล (Universal culture) อย่างหนึ่ง คือมีปรากฏอยู่ในทุกสังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมเกษตรกรรมหรือสังคมอุตสาหกรรมหรือไม่ว่าจะเป็นอดีตหรือปัจจุบัน (บรรพต วีระชัย, 2520 : 365) และถือได้ว่าเป็นด้านหนึ่งของการจัดระเบียบทางสังคม คือเป็นกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับการจำแนกคนในสังคมออกเป็นกลุ่มที่มีระดับสูงต่ำตามปัจจัยต่างๆ แม้แต่กลุ่มสังคมกลุ่มเล็กๆซึ่งถือได้ว่าไม่มีการจัดลำดับชั้นภายในกลุ่มอย่างเป็นทางการ ก็ยังมีการมองสมาชิกในกลุ่มแต่ละคนต่างจากคนอื่น มีการเข้าร่วมกิจกรรมในระดับที่แตกต่างกัน ได้รับการยอมรับหรือมีความสำคัญต่อกลุ่มแตกต่างกัน

เกี่ยวกับความหมายของการจัดช่วงชั้นทางสังคม มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายไว้ อย่างเช่น Broom and Selznick (1968) อธิบายว่าการจัดช่วงชั้นทางสังคมหมายถึงรูปแบบที่แสดงถึงความไม่เท่าเทียมกันของบุคคลในชั้นต่างๆของสังคม Eisenstadt (1968) กล่าวถึงการจัดช่วงชั้นทางสังคมในลักษณะที่เป็นโครงสร้างทางสังคมว่า หมายถึงระบบสังคมที่ประกอบด้วยบทบาทต่างๆที่เกี่ยวข้องกัน โดยผู้ที่อยู่ในบทบาทนั้นได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบในหน้าที่การงานที่แตกต่างกัน มีโอกาสที่จะได้รับรางวัลจากการปฏิบัติงานในบทบาทหน้าที่เหล่านั้นมากน้อยไม่เท่าเทียมกัน และยังมีโอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงสถานภาพหรือบทบาทที่มีระดับต่างจากเดิม ทั้งในลักษณะที่สูงขึ้นหรือต่ำลงของแต่ละช่วงชั้นที่ไม่เท่าเทียมกันอีกด้วย ไพฑูรย์ เครือแก้ว (2513) อธิบายว่าหมายถึงการที่บุคคลในสังคมนั้นได้ถูกจัดแบ่งออกเป็นอันดับต่างๆ การที่มีระบบอันดับนี้แสดงว่าคนที่อยู่ในตำแหน่งหรือฐานะนั้นๆมีเกียรติหรือได้รับการยกย่องว่าอยู่ในอันดับที่สูงกว่า เท่ากัน หรือต่ำกว่าบุคคลอื่น ๆ ในสังคมเดียวกัน หรือที่ รพีพรรณ สุวรรณรัฐโชติ (2530 : 98) ให้ความหมายว่าเป็นการแบ่งสมาชิกของสังคมออกเป็นลำดับชั้น เพื่อแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของบุคคลออกเป็น "ชั้นที่สูงกว่า" "ชั้นที่ต่ำกว่า" โดยพิจารณาจากฐานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา และการได้รับการยกย่องจากสังคม เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าความหมายของการจัดช่วงชั้นทางสังคมจะไม่แตกต่างกันมากนัก แต่ในการวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นทางสังคมโดยอาศัยกฎเกณฑ์หรือวิธีการในการจัดลำดับหรือวัดความแตกต่างกันนั้น มีผู้ศึกษาไว้หลายเกณฑ์และหลายวิธีการ อย่างเช่น Warner (ใน Kahl and Davis 1957 : 42) ซึ่งถือว่าเป็นผู้เริ่มศึกษาการจัดช่วงชั้นทางสังคมในสหรัฐอเมริกาอย่างมีระบบ ได้ใช้หลักเกณฑ์ในเรื่องอาชีพ แหล่งที่มาของรายได้ ลักษณะที่อยู่อาศัย และบริเวณที่อยู่อาศัย เป็นเกณฑ์สำคัญในการจัดช่วงชั้นทางสังคม Duncan (1961) ถือว่าอาชีพเป็นตัวบ่งชี้ที่ดีที่สุดในการจัดช่วงชั้นทางสังคม โดยอาชีพเป็นตัวแปรแทรกอยู่ระหว่างการศึกษาระหว่างการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและรายได้ Olsen (1968) กล่าวถึงหน่วยพื้นฐานในการจัดช่วงชั้นทางสังคมว่า ได้แก่ อำนาจ อิทธิพล และเกียรติภูมิ ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล โดยจะวัดจากตัวบ่งชี้ที่สำคัญ 6 ด้านคือ

- ด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ อาชีพ การศึกษา และรายได้ของบุคคล
- ด้านอิทธิพลที่มีต่อสาธารณชนวัดจากกิจกรรมต่างๆของบุคคลในทางการเมือง
- ด้านการมีชื่อเสียงวัดจากการยอมรับ การเคารพยกย่อง หรือการปฏิบัติตามจากคนอื่น
- ด้านชาติภูมิกำหนดจากเชื้อชาติหรือศาสนา
- ด้านแบบแผนการดำเนินชีวิตกำหนดจากการเป็นเจ้าของทรัพย์สินต่างๆ
- ด้านระดับสติปัญญาวัดจากทัศนคติต่างๆของบุคคล

กล่าวได้ว่าสังคมทั้งหลายที่ผ่านพ้นจากสภาพการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมแล้ว ย่อมมีการลำดับชั้นทางสังคมเกิดขึ้น แต่รูปแบบของลำดับชั้นในสังคมต่างๆจะมีความแตกต่างกันไปตามระดับของการผลิตและลักษณะทางวัฒนธรรมด้านอื่นๆ (จำนงค์ อภิวัฒน์สิทธิ์ และคณะ , 2532 : 80) รูปแบบของการจัดช่วงชั้นทางสังคมจำแนกเป็นแบบใหญ่ๆได้ 3 แบบ คือ

1) ระบบวรรณะ (Caste system) เป็นการจัดช่วงชั้นทางสังคมที่มีลักษณะเคร่งครัดมากที่สุด คนในสังคมจะถูกกำหนดให้มีความสูงต่ำแยกตามวรรณะอย่างชัดเจนและบุคคลจะต้องอยู่ในวรรณะนั้นๆตั้งแต่เกิดจนตาย ตัวอย่างที่เด่นชัดมากคือระบบวรรณะของอินเดียที่แยกเป็น พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร และกลุ่มคนนอกวรรณะคือ จัณฑาล

2) ระบบฐานันดร (Estate system) การจัดช่วงชั้นทางสังคมแบบนี้กำหนดจากอำนาจหรือสิทธิในการครอบครองที่ดิน ฐานะทางสังคมของบุคคลวัดจากจำนวนที่ดินถือครอง โดยผู้ที่มีอำนาจเหนือที่ดินทั้งหมดคือกษัตริย์ ฐานันดรของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มถูกกำหนดชัดเจนกันอย่างชัดเจน โดยมีกฎหมายและจารีตประเพณีเป็นตัวกำหนด เช่น ผู้ที่มีฐานันดรสูงมีสิทธิในการหาประโยชน์จากที่ดินในรูปของการเก็บส่วยอากร หรือผลผลิตจากชาวนาชาวไร่ ดังที่เคยปรากฏในระบบศักดินาของยุโรปและประเทศไทย ที่จำแนกฐานันดรลดหลั่นกันไปคือ กษัตริย์ เชื้อพระวงศ์ ขุนนาง พ่อค้า ชาวนา และทาสติดที่ดินเป็นฐานันดร

ต่ำที่สุด โดยปกติฐานันดรจะสืบทอดโดยตระกูล แต่บางกรณีอาจเลื่อนฐานันดรให้สูงขึ้นได้ หากรับราชการและประสบผลสำเร็จได้รับแต่งตั้งเป็นขุนนาง

3) ระบบชนชั้น (Class system) เป็นการจัดระบบช่วงชั้นในสังคมสมัยใหม่ ซึ่งถือความแตกต่างทางเศรษฐกิจเป็นเกณฑ์สำคัญในการจัดลำดับสูงต่ำ ไม่มีกฎหมายหรือจารีตประเพณีกำหนด จึงเป็นระบบเปิดที่แต่ละบุคคลสามารถเลื่อนชั้นทางสังคมได้ ไม่มีการกำหนดขอบเขตชนชั้นไว้ชัดเจนว่าในสังคมหนึ่งมีกี่ชนชั้นและเป็นชนชั้นระดับใดบ้าง

การจัดช่วงชั้นในสังคมไทยปัจจุบันตามทัศนะของนักสังคมวิทยาบางคน เช่น ไพฑูรย์ เครือแก้ว เห็นว่าเป็นระบบผสมระหว่างระบบศักดินากับระบบชนชั้นของสังคมสมัยใหม่ เกณฑ์ในการจัดลำดับชั้นของสังคมไทยได้แก่ ตระกูล ความสำเร็จในวงราชการ อำนาจทางเศรษฐกิจและการเมือง ความมั่งคั่ง การศึกษา และชนิดของอาชีพ ช่วงชั้นต่างๆ ในสังคมไทยแยกได้เป็นลำดับสูงต่ำคือ (1) กษัตริย์และเชื้อพระวงศ์ชั้นสูง (2) รัฐมนตรี (3) ข้าราชการชั้นนำ (4) ปัญญาชนชั้นนำ (5) ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน และปัญญาชนชั้นกลางทั่วไป (6) ข้าราชการระดับต้น ประชาชนที่มีฐานะพอมีอันจะกิน (7) เสมียนพนักงานชั้นต่ำ กรรมกรมีฝีมือ (8) กรรมกรไม่มีฝีมือ ชาวนา และชาวบ้านที่ยากจนทั่วไป (จำนวนค้ อภิวัตน์สิทธิ์ และคณะ 2532 : 84)

1.3.2 สถานภาพเศรษฐกิจสังคม

บุคคลในแต่ละสังคมต่างก็มีสถานภาพเฉพาะของตนเอง ทั้งสถานภาพที่ได้มาโดยสังคมนับเป็นผู้กำหนดให้ และสถานภาพที่ดิ้นรนขวนขวายด้วยความสามารถของตนเอง สถานภาพเป็นสิ่งที่ช่วยให้แต่ละบุคคลติดต่อสัมพันธ์กันได้โดยไม่จำเป็นต้องรู้จักกันเป็นการส่วนตัว สามารถติดต่อจัดการเรื่องต่างๆได้ตามบทบาทหน้าที่ของตน เพราะสถานภาพเป็นตัวกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคคลหนึ่งๆ ว่าจะต้องปฏิบัติต่อบุคคลอื่นๆในสังคมอย่างไร โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันทุกคนจำเป็นต้องติดต่อกันตามสถานภาพหรือตำแหน่งที่บุคคลมีอยู่ เช่น ระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา ระหว่างพ่อแม่กับลูก ระหว่างครูกับนักเรียน เป็นต้น

ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง กล่าวว่า "สถานภาพ หมายถึง สิทธิและหน้าที่ที่บุคคลมีอยู่เกี่ยวกับผู้อื่นและสังคมส่วนรวม และมักจะมีความหมายเป็นการเปรียบเทียบความสูงต่ำในสังคม กล่าวคือบุคคลมีสิทธิที่จะเรียกร้องให้ผู้อื่นเคารพแก่ไหน สถานภาพกำหนดว่าบุคคลนั้นมีหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไร และสถานภาพของแต่ละบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับตำแหน่งต่างๆ" ประสาท หลีกศิลา กล่าวว่า "สถานภาพคือตำแหน่งหน้าที่การงานซึ่งกำหนดขึ้นในโครงสร้างหรือระบบของสังคม ในแต่ละระบบของสังคมย่อมมีตำแหน่งหรือสถานภาพต่างๆและมีระเบียบหรือปทัสถานสำหรับเป็นแนวปฏิบัติของตำแหน่งหรือสถานภาพนั้นๆคู่กันไปด้วยเสมอ"

โดยสรุปแล้วสถานภาพ คือตำแหน่งหน้าที่ซึ่งเกิดขึ้นตามสัมพันธภาพของบุคคลในสังคม (ฌองส์ เล็งประชา 2524 : 68-69)

สถานภาพอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ สถานภาพที่ได้มาโดยกำเนิด (Ascribed Status) และสถานภาพที่ได้มาโดยความสามารถ (Achieved Status) ซึ่งแตกต่างกันดังนี้ (ฌองส์ เล็งประชา 2524 : 69-70)

- สถานภาพที่ได้มาโดยกำเนิด คือสถานภาพที่ได้มาโดยสังคมเป็นผู้กำหนด อาจเกิดขึ้นโดยเงื่อนไขของชีวภาพ หรืออาจเกิดจากประเพณี อาวุโส หรือบุคลิกภาพก็ได้ ซึ่งจำแนกได้เป็น สถานภาพทางเพศ สถานภาพทางอายุ สถานภาพทางเชื้อชาติ สถานภาพทางถิ่นกำเนิด และสถานภาพของชั้นสังคม

- สถานภาพที่ได้มาโดยความสามารถหรือการกระทำ เป็นสถานภาพที่ต้องดิ้นรน ขวนขวายด้วยความสามารถของตนเอง สถานภาพแบบนี้ขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล สถานภาพประเภทนี้ได้แก่ สถานภาพทางสมรส สถานภาพทางการเมือง สถานภาพทางการศึกษา และสถานภาพทางอาชีพ

อย่างไรก็ตามสถานภาพที่ติดตัวมาบางอย่างอาจเปลี่ยนแปลงเป็นสถานภาพที่ได้มาโดยความสามารถได้ เช่น สถานภาพทางของชั้นสังคม ลูกชานาอาจเปลี่ยนสถานภาพมาเป็นนักธุรกิจได้ นอกจากนี้สถานภาพที่ได้มาโดยความสามารถก็อาจเปลี่ยนแปลงได้เช่นเดียวกัน เช่น จากครูไปเป็นผู้แทนราษฎร เป็นต้น

โดยทั่วไปแล้วแต่ละบุคคลจะมีหลายสถานภาพในขณะเดียวกัน เช่น เป็นครู เป็นพ่อ เป็นกรรมการสมาคม และอื่นๆ การปฏิบัติต่อกันของบุคคลในสังคมจึงขึ้นอยู่กับโอกาสและสถานการณ์ในขณะใดขณะหนึ่ง ในสังคมปัจจุบันการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมจึงล้วนแต่เป็นปฏิสัมพันธ์ทางตำแหน่งมากกว่าการมีปฏิสัมพันธ์ในทางส่วนตัว เพราะสังคมได้กำหนดความสัมพันธ์และแนวปฏิบัติต่อกันในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมไว้อย่างชัดเจน เพื่อมิให้เกิดความสับสนหรือความขัดแย้งในสถานภาพหลายสถานภาพของแต่ละบุคคลและระหว่างบุคคล

สถานภาพของบุคคลจึงมีความสำคัญต่อสังคมมาก เพราะเป็นเครื่องกำหนดว่าใครควรจะมีตำแหน่ง หน้าที่ และความรับผิดชอบอย่างไร ทำให้ต่างคนต่างรู้บทบาทของตนเองว่าควรจะทำปฏิบัติตนอย่างไร โดยเฉพาะการปฏิบัติต่อกันระหว่างบุคคลที่มีลำดับชั้นของสถานภาพที่แตกต่างกัน สถานภาพที่สูงกว่าจะได้รับอำนาจและอภิสิทธิ์ที่จะสามารถสั่งการให้ผู้ที่มิมีสถานภาพต่ำกว่าปฏิบัติตาม แต่สถานภาพใดจะสูงกว่าสถานภาพอื่นอย่างไรนั้น ในแต่ละสังคมอาจมีการจำแนกที่แตกต่างกัน อาจกำหนดขึ้นจากค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือระเบียบแบบแผนใหม่ๆ เช่น ในฐานะเศรษฐกร อาชีพ ตำแหน่งในอาชีพ การศึกษา และอื่นๆ เป็นต้น

1.3.3 การเคลื่อนที่ทางสังคมและการเลื่อนชั้นทางสังคม

การเคลื่อนที่ทางสังคม (Social Mobility) หมายถึงการเปลี่ยนสถานภาพของแต่ละบุคคลจากช่วงชั้นหนึ่งไปสู่อีกช่วงชั้นหนึ่ง หรือภายในช่วงชั้นเดียวกัน ซึ่งแต่ละคนนั้นอาจอยู่กับที่ เลื่อนขึ้น หรือเลื่อนลง แล้วแต่โอกาสและความสามารถของแต่ละบุคคล การเคลื่อนที่ทางสังคมนับเป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งซึ่งแสดงถึงการไม่คงที่หรือมีการเปลี่ยนแปลงในสังคม การเคลื่อนที่ทางสังคมมีอยู่ 2 ลักษณะคือ การเคลื่อนที่ตามแนวนอน (Horizontal Mobility) และการเคลื่อนที่ตามแนวตั้ง (Vertical Mobility) ซึ่งมีรูปแบบและทิศทางที่แตกต่างกันดังนี้

- การเคลื่อนที่ตามแนวนอน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางสังคม และไม่มีผลให้สถานภาพของคนที่เกี่ยวข้องสูงขึ้นหรือต่ำลง เช่น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการอพยพเคลื่อนย้ายหรือการย้ายถิ่น การเปลี่ยนจากอาชีพหนึ่งไปสู่อาชีพหนึ่งที่อยู่ในระดับเดียวกัน

- การเคลื่อนที่ตามแนวตั้ง ได้แก่การเปลี่ยนแปลงของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลตามแนวตั้งของโครงสร้างสังคม ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นการเลื่อนชั้นทางสังคม คือคนชั้นต่ำขยับฐานะของตนให้สูงขึ้น หรือคนชั้นสูงอาจมีฐานะสังคมตกต่ำลง ซึ่งเป็นการเคลื่อนที่ทางสังคมหรือเลื่อนชั้นทางสังคมในระดับสูงต่ำ

ลักษณะการเลื่อนชั้นทางสังคมอาจเป็นไปได้สองทาง นั่นคือเป็นการเลื่อนชั้นจากชั้นต่ำไปสู่ชั้นสูงหรือการเลื่อนจากชั้นสูงลงมาสู่ชั้นต่ำ (เช่นการล้มละลายจากการลงทุน เป็นต้น) โดยปกติแล้วการเลื่อนชั้นทางสังคมที่เกิดขึ้นมักเป็นการเลื่อนชั้นของแต่ละบุคคลคือเป็นการใช้ความสามารถของแต่ละคนยกฐานะทางเศรษฐกิจสังคมของตนขึ้นไปภายใต้กรอบโครงสร้างการแบ่งช่วงชั้นทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ได้ การเลื่อนชั้นในลักษณะนี้จะไม่ทำให้โครงสร้างหรือกฎเกณฑ์การแบ่งช่วงชั้นเปลี่ยนแปลงไป แต่ในบางกรณีการเลื่อนชั้นของกลุ่มก็เกิดขึ้นได้ เช่น คนกลุ่มอาชีพหนึ่งหรือเชื้อชาติหนึ่งที่เคยมีฐานะต่ำต้อยในสังคม อาจจะสามารถยกฐานะของกลุ่มให้เป็นที่ยอมรับของสังคมได้ ในกรณีของกลุ่มพ่อค้านักธุรกิจเป็นตัวอย่างชัดเจนที่สามารถเลื่อนชั้นทางสังคมเข้ามาสู่มาจากรวมอาชีพสังคมและการเมืองแทนชนชั้นศักดินาเจ้านายและขุนนางในอดีต แต่การเลื่อนชั้นในลักษณะกลุ่มนี้จะเกิดขึ้นได้เมื่อกลุ่มคนในช่วงชั้นนั้นเองมีความสำนึกทางชนชั้น¹เกิดขึ้นด้วย (จำนงค์ อภิวัฒน์สิทธิ์ และคณะ 2532: 84-85)

การเคลื่อนที่ทางสังคมและการเลื่อนชั้นทางสังคมจะเป็นไปได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับประเภทของโครงสร้างสังคม โดยปกติแล้วนักสังคมวิทยาจะแยกประเภทโครงสร้างสังคมที่มีข้อแตกต่างอย่างเด่นชัดอยู่ 2 ลักษณะคือ ระบบโครงสร้างสังคมเปิด และระบบ

โครงสร้างสังคมปิด การเคลื่อนที่ทางสังคมจะพบเห็นได้ในระบบโครงสร้างสังคมเปิด เนื่องจากโครงสร้างสังคมเปิดนั้นใช้มาตรฐานการพิจารณาความสำเร็จ หรือการใช้ความสามารถเป็นหลักในการจัดช่วงชั้นทางสังคม สมาชิกในสังคมจะสามารถเหยียบฐานะของตนให้สูงขึ้นได้ และในทางตรงกันข้ามบุคคลก็อาจมีฐานะตกต่ำจากสภาพเดิมได้

ในประเทศที่พัฒนาแล้ว การเคลื่อนที่ทางสังคมและการเลื่อนชั้นทางสังคมถือเป็นปรากฏการณ์ธรรมดา เป็นสิ่งที่ทุกคนคาดหวังและสามารถที่จะบรรลุเป้าหมายความสำเร็จได้ด้วยการศึกษา ปัจจัยทางด้านการศึกษานี้ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการเลื่อนชั้นทางสังคมให้สูงขึ้นโดยเฉพาะในประเทศอุตสาหกรรม (Seymour Martin Lipset and Richard Bendix 1967 : 91) Warner และ Ableggen ให้ความเห็นว่าการศึกษาคือเป็นวิถีทางที่สำคัญที่สุดในการที่บุคคลจะประสบความสำเร็จและก้าวไปสู่ตำแหน่งทางสังคมที่มีอำนาจและเกียรติยศ (Bernard Barber 1957 : 396) Reissman (Leonard Reissman 1963 : 333) ได้ตั้งข้อสังเกตว่าหน่วยงานของรัฐและเอกชนในสังคมอุตสาหกรรมได้กำหนดตำแหน่งงานสูงสุดในระดับต่างๆ ตามระดับการศึกษา ซึ่งเพียงแต่ศึกษาต่อให้สูงก็สามารถขึ้นมาอยู่ในตำแหน่งที่สูงได้ แม้แต่ในสังคมเกษตรกรรมเช่นประเทศไทย ก็ปรากฏว่าผู้มีโอกาสดีและประสบความสำเร็จเจริญก้าวหน้าในการทำงานอย่างรวดเร็ว นั้นมักจะ เป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศ (T.H. Silcock 1967 : 85-101) ผลการวิจัยของขวัญใจ เลอจันท์ (2514) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงมีโอกาสที่จะเลื่อนฐานะทางสังคม มีอาชีพที่จัดอันดับไว้สูงกว่าบิดา และได้มากกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำ ซึ่งแสดงให้เห็นชัดว่าการศึกษาคือปัจจัยสำคัญที่นำบุคคลไปสู่ความสำเร็จในการประกอบอาชีพในระดับสูง ปิยฉัตร สุวรรณรัฐ (2518) ได้ทำการศึกษถึงการเลื่อนชั้นทางสังคมในเขตเมืองก็พบเช่นเดียวกันว่า คุณลักษณะทางสังคมด้านหนึ่งคือ ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับระดับชั้นทางสังคม กล่าวคือ ผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงมีสัดส่วนของผู้ที่มีการศึกษาสูงมากกว่าผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลงหรือผู้ที่คงอยู่ในช่วงชั้นสังคมเดิม

¹ ความสำนึกทางชนชั้น หมายถึงความรู้สึกระหนักใจในความเป็นพวกเดียวกันของคนที่มีลักษณะร่วมกันในช่วงชั้นทางสังคม และมีความตระหนักในผลประโยชน์และปัญหาร่วมกันของสมาชิกในช่วงชั้นของตน ทั้งนี้ความสำนึกทางชนชั้นในแต่ละบุคคลจะมีระดับมากน้อยต่างกัน ซึ่งจะมีผลให้เกิดพฤติกรรมการเลื่อนชั้นทางสังคมของแต่ละกลุ่มสังคมที่แตกต่างกัน เช่น กรรมกรในโรงงานเดียวกันอาจไม่เข้าร่วมหยุดงานประท้วงเพื่อเรียกร้องค่าจ้างแรงงานเพิ่มทั้งหมด

ในระบบโครงสร้างสังคมปิด โอกาสของการเคลื่อนที่หรือการเลื่อนชั้นทางสังคมของบุคคลอาจมีบ้างแต่ไม่มากนัก ในสังคมประเภทหลังนี้จะใช้สถานภาพโดยกำเนิดของบุคคลเป็นหลักในการพิจารณา เป็นต้นว่า วงศ์ตระกูล เพศ วัย และผิว เป็นกฎเกณฑ์ในการกำหนดช่วงชั้นทางสังคมของบุคคล จะเห็นได้ว่าระบบวรรณะในประเทศอินเดียแทบจะเป็นโครงสร้างสังคมปิดที่สมบูรณ์แบบ คือไม่เปิดโอกาสให้มีการเคลื่อนที่ทางสังคมเลย

กล่าวโดยสรุปได้ว่าปัจจัยที่มีผลสำคัญต่อการเคลื่อนที่และการเลื่อนชั้นทางสังคมของแต่ละบุคคลนั้น จากผลการศึกษาที่ผ่านมามักจะกล่าวถึงปัจจัย 3 ประการ คือ การพยายามยกระดับการศึกษา การเลือกประกอบอาชีพที่มีเกียรติ และความพยายามหารายได้มากมาย ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่มีโอกาสจะใช้ความสามารถของตนเองแสวงหามาได้ โดยการเลื่อนชั้นจะเกิดขึ้นได้มากในสังคมที่กำลังเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่จะเกิดขึ้นได้ยากในสังคมที่มีสภาพเศรษฐกิจคงที่

กรอบแนวความคิดและทฤษฎีที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นว่าบุคคลในสังคมมีความแตกต่างกันในสถานภาพเศรษฐกิจสังคม และความแตกต่างนี้เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการแบ่งช่วงชั้นทางสังคม โดยการแบ่งช่วงชั้นในสังคมปัจจุบันไม่มีลักษณะถาวรดังเช่นในอดีต การที่แต่ละบุคคลจะมีการเคลื่อนที่ทางสังคมหรือการเลื่อนชั้นทางสังคมนั้นมีโอกาสเกิดขึ้นได้แล้วแต่ความสามารถของแต่ละบุคคลที่จะสร้างสถานภาพใหม่ของตนเอง การวิจัยครั้งนี้จึงให้ความสนใจกับปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการจัดช่วงชั้นของสังคมไทย ซึ่งนอกจากจะช่วยไขข้อข้องใจถึงโครงสร้างของสังคมได้ชัดเจนขึ้นแล้ว ยังจะช่วยจำแนกให้เห็นตัวบ่งชี้สถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย ที่มีผลต่อการเคลื่อนที่ทางสังคมหรือการเลื่อนชั้นทางสังคมในสังคมไทยด้วย

1.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดช่วงชั้นในสังคมไทย

สำหรับในต่างประเทศนั้น มีผลการศึกษาการจัดช่วงชั้นทางสังคมไว้จำนวนมาก ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ตัวบ่งชี้สถานภาพเศรษฐกิจสังคมมีหลายตัว โดยจะแตกต่างกันไปแล้วแต่ว่าการศึกษานั้นมีการกำหนดกรอบการศึกษา สถานที่ศึกษา และระยะเวลาในการศึกษาที่แตกต่างกันอย่างไร แต่โดยภาพรวมแล้วผลการศึกษาเหล่านั้นแสดงให้เห็นว่า มีตัวบ่งชี้พื้นฐานในการแบ่งช่วงชั้นทางสังคมที่สำคัญ 3 ตัวคือ รายได้ อาชีพ และการศึกษา ส่วนตัวบ่งชี้อื่นๆที่พบว่ามีผลต่อการกำหนดช่วงชั้นทางสังคมบ้างได้แก่ สีผิว ศาสนา เชื้อชาติ เพศ ลักษณะที่อยู่อาศัย ภูมิหลังของครอบครัว อำนาจ การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม การมีชื่อเสียง เป็นต้น

ส่วนการศึกษาการจัดช่วงชั้นทางสังคมในประเทศไทยนั้น ได้มีชาวไทยและชาวต่างประเศจำนวนมากศึกษากิจการจัดช่วงชั้นทางสังคมไว้ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันและให้ข้อสรุปทั้งที่เป็นที่ยอมรับและ เป็นข้อถกเถียงของบุคคลในวงวิชาการปัจจุบันอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ข้อโต้แย้งเกี่ยวกับแนวคิดที่เหมาะสมในการศึกษาโครงสร้างสังคมไทยยังยากที่จะหาข้อยุติที่แน่นอนได้ เนื่องจากสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แนวความคิดหนึ่งจึงอาจจะเหมาะสมและสอดคล้องเฉพาะกับสภาวะการณ์ของสังคมในแต่ละช่วงเวลา แต่อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาวิเคราะห์โครงสร้างสังคมไทยของนักวิชาการหลายท่านที่ผ่านมาได้ช่วยให้เราสามารถเข้าใจถึงโครงสร้างสังคมไทยในอดีตได้พอสมควรที่จะใช้เป็นพื้นฐานการวิเคราะห์โครงสร้างของสังคมไทยในปัจจุบันได้

การศึกษาเกี่ยวกับลักษณะการจัดช่วงชั้นของสังคมไทยในสมัยอยุธยาและช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ของอकिन รพีพัฒน์ (Akin Rabibhadana 1975 : 93-123) พบว่าการจัดระเบียบทางสังคมของสังคมไทยอยู่ในรูปของระบบผู้อุปถัมภ์และผู้ได้รับอุปถัมภ์ ดังนั้น ในการวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นในสังคมไทยจึงมองในแง่ของระบบตำแหน่ง (ranking System) ซึ่งกำหนดสถานภาพ บทบาท และหน้าที่ที่มีต่อการบริหารและการปกครองตามลำดับสูงต่ำมากกว่าจะเป็นการแบ่งแยกช่วงชั้นของคนในสังคม โดยระบบตำแหน่งดังกล่าว นั้นเป็นการจัดแบ่งตามเกณฑ์ศักดินา ที่กำหนดขึ้นตามเงื่อนไขในอำนาจและสิทธิการครอบครองที่ดินผลการศึกษาของอकिन รพีพัฒน์ (2512) ได้จัดแบ่งระบบศักดินาในสังคมไทยสมัยอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นออกเป็น 4 ช่วงชั้น คือ

- 1) เจ้า ประกอบด้วย เจ้านายตั้งแต่ยศเจ้าฟ้าจนถึงหม่อมราชวงศ์
- 2) ขุนนาง มียศตั้งแต่สมเด็จเจ้าพระยาจนถึงพัน
- 3) ไพร่ ประกอบด้วยไพร่หลวง (ของพระมหากษัตริย์) และไพร่สม ทั้งยังแบ่งระดับเป็นไพร่หัวงาน ไพร่ราบ ไพร่เลว
- 4) ทาส เป็นคนที่อยู่ในชั้นล่างสุด

ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างคนแต่ละชั้นศักดินา เป็นความสัมพันธ์ตามระบบอุปถัมภ์ ผู้อุปถัมภ์มีหน้าที่ช่วยเหลือและคุ้มครองผู้ใต้อุปถัมภ์ ผู้ใต้อุปถัมภ์มีหน้าที่ทำตามคำสั่งผู้อุปถัมภ์ ซึ่งต้องเป็นแรงงานในการผลิตและส่งส่วยให้ นอกจากนี้ศักดินายังเป็นตัวกำหนดกำลังไพร่พลที่ผู้ใต้ปกครองของกลุ่มชั้นศักดินาเจ้าและขุนนางซึ่งเป็นฐานของความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจและอำนาจทางการเมือง ศักดินาจึงเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นความแตกต่างในสถานภาพของบุคคลภายในชั้นศักดินาเดียวกันและระหว่างชั้นศักดินาอื่น แต่พระสงฆ์จะมีสถานภาพสูงในสังคมไทยแต่เดิม และถูกจัดให้อยู่นอกระบบการเกณฑ์แรงงานของศักดินา ทั้งยังมีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าไพร่และทาสด้วย นอกจากนี้คนจีนอพยพก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่อยู่นอกระบบศักดินา ซึ่งต่อมารวมตัวกันเป็นกลุ่มพ่อค้าที่ได้รับอภิสิทธิ์ต่าง ๆ และสามารถ

เลื่อนชั้นทางสังคมได้สูงขึ้น เมื่อเงื่อนไขการจัดช่วงชั้นเปลี่ยนแปลงไปกลายเป็นชนชั้นกลาง และชนชั้นสูงในที่สุด

ต่อมา นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2525) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงการจัดช่วงชั้นทางสังคมอันเนื่องมาจากการเกิดขึ้นของชนชั้นกลางในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งเรียกว่าชนชั้นกระฎุมพี ชนชั้นกลางเกิดขึ้นในช่วงที่มีระบบเศรษฐกิจแบบส่งออกอันเป็นยุคสมัยที่มีความต้องการด้านแรงงานและการลงทุนสูงมาก ทำให้เกิดชนชั้นใหม่ขึ้นมาในสังคมไทย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวต่างชาติที่อพยพเข้ามาสู่ประเทศไทย และได้รวมตัวกันสร้างวัฒนธรรมของตนเองซึ่งแตกต่างจากระบบศักดินา อย่างไรก็ตามผู้ปกครองไทยในสมัยนั้นก็พยายามควบคุมคนกลุ่มนี้ไว้โดยให้ยศและตำแหน่งเป็นขุนนาง

จากผลการศึกษาดังกล่าว อาจสรุปได้ว่าเหตุผลสำคัญที่ทำให้ระบบศักดินาหมดความสำคัญลงไป คือความสัมพันธ์ระหว่างคนในช่วงชั้นภายใต้ระบบอุปถัมภ์เปลี่ยนแปลงไป คนในแต่ละกลุ่มสังคมถูกแยกออกจากกันมากขึ้นระหว่างเจ้านายขุนนาง ไพร่ และทาส การพึ่งพาอาศัยกันอย่างแต่ก่อนลดลง ความแตกต่างในแต่ละช่วงชั้นทางสังคมสมัยต่อมาจึงไม่ชัดเจนเหมือนในสมัยก่อน โดยเฉพาะถ้าจะวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นทางสังคมโดยใช้ปัจจัยด้านสังคมเป็นเกณฑ์ ในขณะที่การใช้ปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นเกณฑ์จะทำให้มองภาพของความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้ชัดเจนกว่า

ไพฑูรย์ เครือแก้ว (2513 : 114-119) ได้พิจารณาระบบการแบ่งช่วงชั้นของสังคมไทยทั้งโดยวิธีเชิงอัตวิสัยและวัตถุวิสัย โดยในเชิงวัตถุวิสัยพิจารณาการแบ่งช่วงชั้นของสังคมในแง่เกียรติภูมิและฐานะทางสังคมของบุคคลโดยอาศัยปัจจัยต่างๆ คือ ตระกูล ความสำเร็จในวงราชการ อำนาจในทางเศรษฐกิจและการเมือง ความมั่งคั่งในเงินทอง การศึกษา และชนิดของอาชีพ

Wendel Blanchard (1968) ได้อธิบายลักษณะโครงสร้างสังคมในกรุงเทพฯ โดยอาศัยผลการศึกษาวิจัยไว้ว่า ถ้านำปัจจัยต่างๆ เหล่านี้คือ ฐานะทางเศรษฐกิจ อำนาจทางการเมือง ระดับการศึกษา การมองชีวิต และภูมิหลังครอบครัว มาใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการจัดช่วงชั้นทางสังคมแล้ว จะพบว่าสังคมกรุงเทพฯมีช่วงชั้นทางสังคมอยู่ 5 ระดับ คือ (บุญมา นครินทร์ 2516 : 4-5)

- (1) ครอบครัวของเจ้าผู้มีอำนาจ และเป็นเจ้าของแผ่นดิน
- (2) ครอบครัวผู้สืบสกุลในวงราชการ
- (3) พระ และครอบครัวระดับขุนนาง
- (4) พ่อค้าและช่างฝีมือ
- (5) ชาวนาอิสระ และข้าทาสที่ไม่มีอิสระ

ลำดับชั้นทางสังคมตามแนวความคิดของ Blanchard มีขอบเขตเฉพาะอยู่แต่สังคมในกรุงเทพฯ เท่านั้น จะไม่รวมชนบทนอกจากชาวชนบทบางส่วนที่ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานรับจ้างต่างๆ ในกรุงเทพฯ

สำหรับ บุญมา นครินทร์ (2516) ได้ศึกษาการจัดช่วงชั้นทางสังคมในพื้นที่ชนบทคือที่ชนบทบ้านขยาย อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยใช้ระเบียบวิธีการจัดช่วงชั้นด้วยดัชนีฐานะของเศรษฐกิจและสังคมที่สร้างขึ้นจากตัวชี้ในเรื่องอาชีพ การศึกษา อสังหาริมทรัพย์ และรายได้ (โดยคะแนนดัชนีมีทั้งสิ้น 4 ชั้น คือ ชั้นสูง ชั้นกลาง ชั้นต่ำชั้นสูง และชั้นต่ำ) แล้วนำไปเปรียบเทียบกับระเบียบวิธีการจัดลำดับความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชนผลการเปรียบเทียบพบว่าลักษณะการจัดช่วงชั้นทางสังคมมีความสอดคล้องกันเฉพาะในกลุ่มที่จัดอยู่ในลำดับชั้นสูงและชั้นกลาง ข้อค้นพบที่น่าสนใจคือ หลักเกณฑ์ที่สมาชิกในชุมชนนำมาพิจารณาความสูงต่ำของตัวเองและของคนอื่นๆที่เด่นชัดที่สุดคือ การเป็นเจ้าของที่ดิน การศึกษา อาชีพ และความประพฤติของบุคคล

Tominaga ได้ศึกษาเรื่องการเลื่อนชั้นทางสังคมในกรุงเทพฯ เมื่อปี 1969 พบว่ามีความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องรายได้และกลุ่มอาชีพต่างๆ การเลื่อนชั้นทางสังคมมีทั้งเลื่อนขึ้นและเลื่อนลง การเลื่อนขึ้นมีในกลุ่มอาชีพเกษตรกรรมที่เปลี่ยนเป็นอาชีพในภาคอุตสาหกรรม การค้า และบริการ การเลื่อนลงมีในกลุ่มอาชีพอื่นที่ไม่ใช่ค้าขายและบริการ การเลื่อนชั้นทางสังคมในรุ่นอายุเดียวกันมีโอกาสน้อย การศึกษามีบทบาทช่วยรักษาชั้นทางสังคมมากกว่าจะเป็นตัวทำให้เกิดการเลื่อนชั้น ดังนั้นการศึกษาจึงทำหน้าที่รักษาโครงสร้างช่วงชั้นเดิมมากกว่าจะทำให้เกิดการเลื่อนชั้นทางสังคม (สุภางค์ จันทวานิช 2531 : 10)

ผลการศึกษาการจัดช่วงชั้นในสังคมไทยในระยะต่อๆมาส่วนมากจะใช้แบบแผนของการประกอบอาชีพ รายได้ และการศึกษา เป็นปัจจัยสำคัญในการวิเคราะห์การกจัดช่วงชั้นในสังคมไทย อย่างเช่น การใช้เกณฑ์เศรษฐกิจและสังคมที่ ปรีชา คุณินทร์พันธุ์ (2526) ได้แบ่งการจัดช่วงชั้นทางสังคมออกเป็น ชั้นสูง ชั้นกลาง และชั้นล่าง โดยคนในช่วงชั้นสูงและชั้นกลางมีโอกาสในทางสังคมและเศรษฐกิจมากกว่าช่วงชั้นล่าง คนในแต่ละช่วงชั้นพอใจในสถานภาพของตนเองและหวังว่าจะเปลี่ยนสถานภาพช่วงชั้นได้โดยการเปลี่ยนสถานภาพในรุ่นต่อๆมาด้วยระบบการศึกษา เนื่องจากส่วนใหญ่ช่วงชั้นกลางและช่วงชั้นสูงมีอาชีพรับราชการและเป็นพนักงานเอกชนเป็นส่วนใหญ่

สำหรับ สุภางค์ จันทวานิช (2531) ได้ใช้อาชีพเป็นตัวกำหนดช่วงชั้นทางสังคมและแบ่งช่วงชั้นทางสังคมออกเป็น 4 ช่วงชั้น ได้แก่

- ช่วงชั้นสูง คือผู้ที่ประกอบอาชีพเป็นผู้บริหารระดับสูงในระบอบราชการและนักวิชาชีพชั้นสูง เช่น อาจารย์มหาวิทยาลัย วิศวกร ผู้พิพากษา อัยการ ตลอดจนทหาร ตำรวจชั้นนายพล

- ช่วงชั้นกลางค่อนข้างสูง ประกอบอาชีพเป็นผู้บริหารระดับกลางทั้งภาครัฐบาลและเอกชน รวมทั้งครู อาจารย์ระดับกลาง ผู้ประกอบการค้าและประกอบอาชีพบริการ
- ช่วงชั้นกลางค่อนข้างต่ำ ได้แก่ เสมียน พนักงาน ช่างต่างๆ ผู้ผลิต จักรวรรการระดับล่าง เป็นต้น
- ชั้นล่าง ได้แก่ กรรมกร เกษตรกร ลูกจ้าง คนรับใช้ หญิงบริการ กระเป๋ารถ โทหรหรือหมอดู และผู้ปฏิบัติงานอาชีพบริการด้านอื่นๆ

เมื่อเปรียบเทียบลักษณะการจัดช่วงชั้นทางสังคมในอดีตกับปัจจุบัน กล่าวได้ว่าเป็นผลมาจากสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม แต่อย่างไรก็ตามในการกำหนดว่าแต่ละบุคคลในสังคมไทย จะอยู่ในสถานภาพใดหรือตำแหน่งใดในสังคม ยังไม่มีผลการศึกษาใดที่จะสามารถนำมาอธิบายได้ครอบคลุมทุกกรณี เพราะผลการศึกษาที่ผ่านมาส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเฉพาะ เรื่อง เฉพาะกรณี หรือเฉพาะบางตัวแปร จึงยังไม่อาจใช้อธิบายตัวบ่งชี้สถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทยได้

อย่างไรก็ดี การวิจัยเรื่องนี้ได้มีจุดมุ่งหมายที่จะนำเอากรอบแนวความคิดหรือทฤษฎีต่างๆ ที่กล่าวถึงมาใช้ เพื่อการทดสอบหาแนวคิดหรือทฤษฎีที่เหมาะสมต่อการอธิบายการจัดช่วงชั้นในสังคมไทย แต่เป็นการสำรวจข้อมูลเพื่อค้นหาตัวบ่งชี้สถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสภาวะการณ์ปัจจุบันว่าคนไทยใช้ เกณฑ์หรือตัวบ่งชี้ อะไรในการจำแนกช่วงชั้นในสังคมไทย โดยมีเป้าหมายว่าจะศึกษาวิจัยแบบต่อเนื่อง เพื่อว่าในอนาคตการวิจัยโครงการนี้จะช่วยให้เราสามารถแจกแจงตัวบ่งชี้เศรษฐกิจสังคมที่เหมาะสมกับการวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นในสังคมไทยได้ชัดเจน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

ระเบียบวิธีวิจัย

2.1 ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยที่พยายามจะใช้ข้อมูลทั้งที่เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพและข้อมูลเชิงปริมาณในการวิเคราะห์หาตัวบ่งชี้สถานภาพเศรษฐกิจสังคมที่จะสามารถวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นในสังคมไทยได้โดยกำหนดวิธีการวิจัยไว้เป็น 2 ขั้นตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1 หากลุ่มตัวบ่งชี้

ในขั้นตอนนี้เป็นการวิจัยเพื่อหากลุ่มตัวบ่งชี้และจัดลำดับตัวบ่งชี้เพื่อใช้วัดความแตกต่างของกลุ่มตัวบ่งชี้ โดยจะวิเคราะห์ถึงความแตกต่างระหว่างกลุ่มคนในสังคม โดยไม่จำแนกถึงระดับความแตกต่างระหว่างกลุ่มต่างๆ ว่าใครสูงกว่าหรือต่ำกว่า กล่าวคือ เพียงแต่ดู Characteristic differentiation เท่านั้น โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลในขั้นตอนนี้จำแนกเป็น 3 ขั้นตอนย่อย ดังนี้

ก. การจัดกลุ่มตัวบ่งชี้โดยผู้เชี่ยวชาญ

เป็นขั้นตอนการจัดกลุ่มตัวบ่งชี้โดยการเชิญผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่างๆ และผู้ที่มีผลงานวิจัยหรืองานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการจัดช่วงชั้นทางสังคมหรือการวิเคราะห์สถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย มาร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ และแนวความคิดต่างๆ เพื่อร่วมกันจัดกลุ่มตัวบ่งชี้สถานภาพเศรษฐกิจสังคมขึ้นมาชุดหนึ่งตลอดจนระเบียบวิธีการวิจัยที่เหมาะสม ที่คณะวิจัยจะได้ใช้เป็นแนวทางในการวิจัยต่อไป โดยมีผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมประชุม 15 ท่าน (ภาคผนวกที่ 1) และมีการประชุมร่วมกัน 3 ครั้ง

ข. การจัดกลุ่มตัวบ่งชี้โดยประชาชน

วิธีการศึกษาในช่วงนี้เป็นการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนกลุ่มอาชีพต่างๆโดยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus group) ด้วยการเข้าไปร่วมพูดคุยกับกลุ่มตัวอย่างในอาชีพต่างๆประมาณกลุ่มละ 5-10 คน เพื่อให้ผู้ตอบระบุตัวบ่งชี้ที่คิดว่าจะมีผลต่อความแตกต่างทางเศรษฐกิจสังคมของคนไทย การระบุตัวบ่งชี้ดังกล่าวจะให้กลุ่มตัวอย่างระบุเองโดยพยายามถามหรือพูดคุยเพื่อให้ได้ตัวบ่งชี้ต่างๆให้มากที่สุด เมื่อได้ตัวบ่งชี้มากลุ่มหนึ่งแล้วจะนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกลุ่มตัวบ่งชี้ที่ได้มาจากผลการประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้กลุ่มตัวบ่งชี้ที่ครอบคลุมทุกๆด้าน แล้วจึงนำผลสรุปที่ได้ไปจัดทำเป็นแบบสอบถามที่จะใช้

ในการสำรวจตัวบ่งชี้จากกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดต่างๆในช่วงต่อไป แต่จากการดำเนินการวิจัยโดยวิธีนี้สามารถทำ Focus group ได้กับประชาชนเพียง 4 กลุ่มอาชีพคือเกษตรกร ข้าราชการ ลูกจ้างบริษัทเอกชน และผู้บริหาร (เฉพาะผู้บริหารในภาคเอกชน) เพราะไม่สามารถรวมกลุ่มผู้ที่มีอาชีพเดียวกันให้มาร่วมพูดคุยกันในลักษณะ เป็นกลุ่มได้ตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป

ค. การสำรวจตัวบ่งชี้

โดยการนำแบบสอบถามที่ได้จากการเปรียบเทียบกลุ่มตัวบ่งชี้ที่ได้จากการระดมความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและจากประชาชนในกลุ่มอาชีพต่างๆ ไปสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างในจังหวัดต่างๆ ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ นครสวรรค์ ชลบุรี พระนครศรีอยุธยา นครราชสีมา ขอนแก่น ภูเก็ต สงขลา สมุทรสาคร และกรุงเทพมหานคร ด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบ Purposive sampling จากประชาชนอาชีพต่างๆทั้งในเขตเมืองและชนบทประมาณจังหวัดละ 50 ตัวอย่าง โดยในแบบสอบถามได้จำแนกประเด็นที่สนใจศึกษาไว้ 2 ประเด็นสำคัญคือ

(1) การจำแนกตัวบ่งชี้ที่มีผลต่อความแตกต่างของคนในสังคมไทย โดยใช้คำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ตอบระบุปัจจัยที่เขาคิดว่าเป็นตัวบ่งชี้ถึงความแตกต่างหรือความเหลื่อมล้ำของคนในสังคม เพื่อจำแนกให้เห็นถึงลักษณะ เหมือนหรือแตกต่างกันในแต่ละกลุ่ม

(2) เมื่อระบุตัวบ่งชี้แล้วจึงให้ประชากรตัวอย่างจัดลำดับความสำคัญของแต่ละตัวบ่งชี้ที่รวบรวมได้จากผู้เชี่ยวชาญและประชาชนกลุ่มอาชีพต่างๆ ซึ่งรวบรวมไว้ให้ผู้ตอบจัดลำดับความสำคัญ 13 ตัวบ่งชี้ พร้อมทั้งขอให้ผู้ตอบให้เหตุผลประกอบในการเลือกจัดลำดับที่ 1-3 หลังจากนั้นได้นำผลการจัดลำดับความสำคัญของแต่ละตัวบ่งชี้ไปคำนวณหาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความแตกต่างในแต่ละตัวบ่งชี้ ซึ่งจะได้นำเอาค่าเฉลี่ยที่ได้นี้ไปใช้เป็นคะแนนถ่วงน้ำหนักของแต่ละตัวบ่งชี้ในการวิเคราะห์ผลการสำรวจข้อมูลในการศึกษาสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทยต่อไป จากการหาค่าเฉลี่ยดังกล่าวจะนำคะแนนลำดับความสำคัญของตัวบ่งชี้ต่างๆไปคำนวณทางสถิติเพื่อหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวบ่งชี้ต่างๆด้วย ผลการวิจัยในช่วงนี้จะได้รับผลการศึกษาที่สำคัญดังนี้

- กลุ่มตัวบ่งชี้ ที่มีผลต่อความแตกต่างของสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย
- คะแนนถ่วงน้ำหนัก ของแต่ละตัวบ่งชี้จากการจัดลำดับความสำคัญที่ได้จากผู้ตอบ

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยจากการสำรวจตัวบ่งชี้นี้ยังจะต้องนำไปทดสอบอีกครั้งในการวิจัย "การศึกษาตัวบ่งชี้สถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย ระยะที่ 2" ด้วยวิธีการทดสอบซ้ำเพื่อให้เกิดความมั่นใจ ซึ่งจะต้องทำซ้ำเพื่อการนำผลการจำแนกในแต่ละครั้งมาทดสอบทางสถิติ

2.1.2 การสำรวจสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย

เป็นขั้นตอนการสำรวจข้อมูลตัวอย่างที่สามารถอธิบายสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของสังคมไทย โดยนำแบบสอบถามที่จัดทำขึ้นไปสำรวจในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ เพื่อวิเคราะห์และอธิบายภาพรวมของสังคมไทยว่ามีความแตกต่างในสถานภาพเศรษฐกิจสังคมอย่างไร ด้วยการสุ่มตัวอย่างจากจังหวัดต่างๆ โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น 10 เขต คือ ภาคเหนือตอนบน ภาคเหนือตอนล่าง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ภาคใต้ตอนบน ภาคใต้ตอนล่าง ภาคตะวันออก ภาคตะวันตกภาคกลาง และ กรุงเทพมหานคร ทั้งนี้ได้กำหนดวิธีการสำรวจข้อมูลดังนี้

ก. การสุ่มตัวอย่าง

1) การเลือกจังหวัดตัวอย่าง ใช้วิธีการ Simple Random Sampling ด้วยการจับฉลากรายชื่อจังหวัดในแต่ละภูมิภาคตามที่แบ่งไว้ 9 เขต (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร) เพื่อให้ทุกจังหวัดของแต่ละภาคได้มีโอกาสถูกเลือกเท่าๆกัน ซึ่งผลจากการสุ่มตัวอย่างจังหวัดในเขตภูมิภาคต่างๆนั้น ปรากฏผลดังนี้ (ดูแผนที่ 2-1 ประกอบ)

<u>ภูมิภาค</u>	<u>จังหวัด</u>
เหนือตอนบน	เชียงใหม่
เหนือตอนล่าง	เพชรบูรณ์
ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	สกลนคร
ตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง	ศรีสะเกษ
กลาง	ชัยนาท
ตะวันตก	สุพรรณบุรี
ตะวันออก	ชลบุรี
ใต้ตอนบน	ภูเก็ต
ใต้ตอนล่าง	สตูล

2) การเลือกพื้นที่ศึกษา ในแต่ละจังหวัดได้ใช้วิธีการ Purposive Sampling คือการกำหนดพื้นที่การสุ่มตัวอย่างเป็นเขตเมืองและชนบท โดยกำหนดว่าเขตเมืองได้แก่กลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมือง ส่วนในเขตชนบทได้แก่กลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลและสุขาภิบาล เพื่อให้การเก็บรวบรวมข้อมูลครอบคลุมพื้นที่ทั้งสองลักษณะดังกล่าว ซึ่งคาดว่าประชากรในแต่ละพื้นที่จะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน อันเนื่องมาจากลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจสังคมที่แตกต่างกัน สำหรับจังหวัดตัวอย่างทั้ง 9 จังหวัด (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร) เมื่อนำมาจำแนกลักษณะความเป็นเมืองตามนโยบายการพัฒนา

เมืองศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาค ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6¹ สามารถจำแนกลักษณะ เมืองของจังหวัดตัวอย่างได้ดังนี้

<u>ลักษณะของเมือง</u>	<u>จังหวัด</u>
เมืองชุมชนศูนย์กลาง ²	ชลบุรี ภูเก็ต
เมืองระดับรอง ²	เชียงราย สกลนคร
เมืองศูนย์กลางชนบท	ชัยนาท สุพรรณบุรี สตูล เพชรบูรณ์ ศรีสะเกษ

3) การเลือกประชากรตัวอย่าง การสำรวจข้อมูลครั้งนี้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างประชากรแบบมีจุดมุ่งหมาย (Purposive sampling) เนื่องจากการสำรวจครั้งนี้เป็นการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเพื่อการพัฒนากลุ่มตัวอย่างที่จะสามารถวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทยได้ดี ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลเอกสารและขอคำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ ได้ข้อสรุปประการหนึ่งคือ การศึกษา อาชีพ และรายได้ เป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีส่วนสำคัญในการกำหนดช่วงชั้นเศรษฐกิจสังคม ดังนั้นการสุ่มตัวอย่างเพื่อการสำรวจครั้งนี้จึงเลือกใช้ 3 ตัวอย่างนี้เป็นพื้นฐานในการจำแนกประชากรตัวอย่าง ซึ่งจากการวิเคราะห์หาสัดส่วนระหว่างตัวอย่างที่ได้ใช้ข้อมูลพื้นฐานจาก 2 แหล่ง คือ ข้อมูลด้านการศึกษาจากการสำรวจข้อมูลตัวอย่าง และข้อมูลด้านอาชีพและรายได้ใช้จากข้อมูลของ ILO (International Labour Organization) แล้วนำมาจำแนกกลุ่มประชากรตัวอย่าง โดยได้กำหนดสัดส่วนของประชากรตัวอย่างแตกต่างกันตามการจำแนกระดับของตัวแปรทั้งสามดังนี้

3.1) การศึกษา จำแนกเป็น 3 ระดับคือ

- มัธยมศึกษา/ต่ำกว่า
- อาชีวศึกษา/อนุปริญญา
- ปริญญาตรี/สูงกว่า

3.2) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน จำแนกเป็น 3 ระดับคือ (ระดับรายได้ทั้ง 3 ระดับ กำหนดจากช่วงของรายได้กลางๆ ระหว่างพื้นที่ศึกษาที่เป็นเขตเมืองและชนบท)

- สูง (มากกว่า 5,000 บาทต่อเดือน)
- ปานกลาง (ระหว่าง 2,501-5,000 บาทต่อเดือน)
- ต่ำ (ไม่เกิน 2,500 บาทต่อเดือน)

¹ ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) หน้า 8-21.

² ดูการจำแนกลักษณะของเมืองศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาคตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อกำหนดนโยบายการพัฒนาเมืองในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534). หน้า 16.

3.3) อาชีพ จำแนกตามประเภทของอาชีพเป็น 8 กลุ่ม คือ กลุ่มนักวิชาการและวิชาชีพ กลุ่มงานบริหารและจัดการ กลุ่มงานช่างงานและเสมียน กลุ่มงานค้ำพาดิชยกรรม กลุ่มงานบริการ กลุ่มงานเกษตรกรรมและป่าไม้ กลุ่มงานด้านการผลิต และกลุ่มทหารและตำรวจ

ระดับของตัวแปรทั้งสามดังกล่าวสามารถจำแนกกลุ่มประชากรที่จะเลือกศึกษาได้รวมทั้งสิ้น 72 กลุ่ม ดังรายละเอียดในตารางที่ 2-1 สำหรับจำนวนตัวอย่างที่จะเลือกเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งในเขตเมืองและชนบทนั้น กำหนดจำนวนตัวอย่างในภูมิภาครวมรวมจังหวัดละ 100 ตัวอย่าง และกรุงเทพมหานคร 200 ตัวอย่าง รวมจำนวนตัวอย่างที่ต้องการทั้งสิ้น 1,100 ตัวอย่าง และได้กำหนดตัวอย่างเกินไว้เพื่อป้องกันการคลาดเคลื่อนจากการสัมภาษณ์อีกจังหวัดละ 10 ตัวอย่าง รวมเป็นจำนวนตัวอย่างที่ต้องสำรวจทั้งสิ้น 1,200 ตัวอย่าง

นอกจากการกำหนดประชากรตัวอย่างจำแนกตามการศึกษา อาชีพ และรายได้แล้ว ยังจำแนกเป็นเขตเมืองและชนบทด้วย โดยกำหนดจำนวนตัวอย่างในเขตเมืองร้อยละ 70 และในเขตชนบทอีกร้อยละ 30 เหตุผลที่กำหนดเก็บรวบรวมข้อมูลในเขตเมืองมากกว่าในชนบท เพราะในชนบทมีลักษณะเป็น homogeneity มาก ส่วนในเขตเมืองมีลักษณะ heterogeneity จึงจำเป็นต้องเลือกสำรวจตัวอย่างในเขตเมืองมากกว่าในชนบท เพื่อให้ได้รับความเห็นจากประชากรที่หลากหลาย ซึ่งจะช่วยให้การสำรวจข้อมูลครั้งนี้ครอบคลุมประชากรทุกลักษณะ

ข. วิธีการสำรวจข้อมูล

วิธีการสำรวจกำหนดใช้แบบสอบถามที่พัฒนามาจากการสำรวจตัวบ่งชี้ในข้อ 2.1.1 ที่มีตัวเลือกเพื่อการจำแนกลักษณะกลุ่มตัวบ่งชี้ที่จะนำไปใช้ในการวิเคราะห์เพื่อการจำแนกสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของสังคมไทย โดยแบบสอบถามที่สร้างขึ้นนี้ จำแนกเป็น 4 ส่วน คือ

(1) ข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ ชื่อ นามสกุล ที่อยู่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ศาสนา

(2) ข้อมูลสถานภาพเศรษฐกิจสังคม ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้ ลักษณะที่อยู่อาศัย ภูมิหลังครอบครัว การมีชื่อเสียง อำนาจ และภูมิปัญญา

(3) ข้อมูลการจำแนกช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคม เป็นคำถามเกี่ยวกับการจัดลำดับช่วงชั้นทางสังคมของผู้ให้สัมภาษณ์เอง

(4) ข้อมูลปัจจัยบ่งชี้สถานภาพเศรษฐกิจสังคม เป็นคำถามเกี่ยวกับการระบุตัวบ่งชี้ที่ทำให้แต่ละคนจัดช่วงชั้นทางสังคมแตกต่างกัน การลำดับความสำคัญตัวบ่งชี้และเหตุผลในการเรียงลำดับความสำคัญ

ตารางที่ 2-1 ตารางการสุ่มตัวอย่างประชากรเพื่อการสำรวจสถานภาพเศรษฐกิจสังคมไทย
(กำหนดพื้นที่ศึกษาละ 100 ตัวอย่าง ยกเว้นกรุงเทพมหานคร สุ่มเพิ่มเป็น 200 ตัวอย่าง)

	ไม่แก่มัธยมศึกษา (40%)			อาชีวศึกษา (30%)			อุดมศึกษา (30%)			รวม		
	<3,000	3,000- 5,000	>5,000	<3,000	3,000- 5,000	>5,000	<3,000	3,000- 5,000	>5,000	<3,000	3,000- 5,000	>5,000
1. ผู้ใช้วิชาชีพ/วิชาการ	-	-	-	3	2	3	2	3	2	5	5	5
2. ผู้ปฏิบัติงานบริหาร/งานจัดการ	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	5
3. เสมียนพนักงาน	-	-	-	3	3	-	2	2	5	5	5	5
4. ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการค้า	3	1	1	-	2	1	-	1	1	3	4	3
5. ผู้ปฏิบัติงานด้านบริการ	3	1	1	2	2	1	-	-	-	5	3	2
6. ผู้ปฏิบัติงานด้านเกษตรกรรม	16	2	-	-	2	-	-	-	-	16	4	-
7. ผู้ปฏิบัติงานด้านการผลิต	5	3	-	-	3	2	-	3	2	5	6	4
8. ทหาร/ตำรวจ	1	1	-	-	1	-	-	1	1	1	3	1
รวม	30	8	2	8	15	7	4	10	16	42	33	25

หมายเหตุ เก็บรวบรวมข้อมูลจากในชนบท 30% ในเมือง 70% โดยในชนบทแยกเป็นเกษตรกร 20 ราย ค้าขาย 4 ราย และผู้ใช้วิชาชีพ/วิชาการ อีก 6 ราย

การสำรวจข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์สถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทยส่วนนี้พยายามใช้วิธีการสำรวจ 2 วิธี พื้นฐาน¹ เพื่อให้ได้ข้อมูลมาใช้กำหนดเกณฑ์การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคม ซึ่งไดแก่ (อารง สุทธาศาสตร์ 2531 : 198-201; บุญมา นครินทร์ 2516 : 6-7, 19-23)

(1) วิธีวัตถุวิสัย (Objective approach) เป็นวิธีที่ผู้ศึกษาหลักเกณฑ์มาใช้สำหรับพิจารณาว่าใครอยู่ในลำดับชั้นใดของสังคม และมีใช้ตัวบ่งชี้ประเภทต่างๆ เป็นหลักเกณฑ์ในการกำหนดชั้น เช่น ประเภทของอาชีพ ระดับรายได้ ระดับการศึกษา ปริมาณของทรัพย์สิน เป็นต้น ซึ่งตัวบ่งชี้เหล่านี้มักจะมีลักษณะสอดคล้องไปด้วยกัน ตัวอย่างเช่นกรณีคนที่มีการศึกษาสูงมักจะได้ทำงานอาชีพที่มีเกียรติ มีรายได้มาก ซึ่งก็มีโอกาสที่จะแสวงหาทรัพย์สินได้มากขึ้นด้วย ตัวบ่งชี้เหล่านี้อาจต้องใช้ประกอบร่วมกันจึงจะสามารถจัดช่วงชั้นทางสังคมได้ หรืออาจจะใช้เพียงตัวใดตัวหนึ่งเป็นเกณฑ์ในการจัดช่วงชั้นทางสังคมก็ได้

(2) วิธีอัตวิสัย (Subjective approach) สำหรับวิธีนี้มีความเชื่อว่าคนทุกคนที่อยู่ในสังคมนั้นย่อมมีความสำนึกอยู่ตลอดเวลาว่าตนเองมีสถานะสูงต่ำขนาดไหน เมื่อเปรียบเทียบกับคนส่วนใหญ่ในสังคม วิธีการนี้จึงเป็นวิธีการศึกษาการจัดช่วงชั้นทางสังคมโดยอาศัยการสอบถามบุคคลที่เป็นประชากรตัวอย่างว่า เขาจัดช่วงชั้นของตัวเองอย่างไร ซึ่งวิธีนี้อาจเรียกว่าเป็นวิธีประเมินช่วงชั้นของตัวเอง (Self-placement) การจัดโดยใช้การประเมินด้วยความรู้สึกรู้สึกของตนเองเช่นนี้ สิ่งที่เป็นพื้นฐานสำหรับการประเมินช่วงชั้นของแต่ละบุคคลอาจแตกต่างกันตามทัศนะของผู้ประเมินตนเอง แต่โดยส่วนมากจะครอบคลุมในหลายๆปัจจัย คือ พิจารณาจากอาชีพ การศึกษา ทรัพย์สินเงินทอง ความสามารถด้านต่างๆ ยศถาบรรดาศักดิ์ รสนิยมหรือแบบแผนในการใช้ชีวิต เป็นต้น

การวิจัยครั้งนี้พยายามใช้วิธีการศึกษาทั้งสองวิธีนี้ประกอบกันโดยคาดหวังว่าวิธีการทั้งสองจะเสริมจุดอ่อนของกันและกัน ด้วยการนำข้อมูลจากทั้งสองวิธีไปทดสอบทางสถิติเพื่อวิเคราะห์ว่าจะมีตัวบ่งชี้ใดบ้างที่เหมาะสมจะให้ เป็นเกณฑ์สำคัญๆในการจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคม (ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดในหัวข้อการวิเคราะห์ข้อมูล) ผู้ศึกษามีความคิดพื้นฐานว่าการจะใช้ตัวบ่งชี้ตัวใดตัวหนึ่ง เป็นเกณฑ์สำคัญในการจัดช่วงชั้นนั้น อาจเกิดปัญหาความไม่สมบูรณ์ของผลการวิเคราะห์ แม้ว่าจะมีตัวบ่งชี้บางตัวนี้มีผู้ศึกษาวิเคราะห์ไว้แล้วว่ามีผลอย่างสำคัญต่อการจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมก็ตาม เพราะในสังคมไทยหากพิจารณาเฉพาะบางตัวบ่งชี้จะพบว่ามีโอกาสที่จะขัดแย้งกันได้ เช่น ถ้าใช้

¹ที่จริงแล้วยังมีวิธีการศึกษาอีกวิธีหนึ่ง คือวิธีที่บุคคลจัดลำดับบุคคลอื่นในชุมชนหรือสังคม (Reputation method) แต่ไม่ได้ใช้วิธีนี้ในการวิจัยครั้งนี้จึงไม่นำมากล่าวถึง

ตัวอย่างที่อาชีวะมาพิจารณาบางคนอาจถูกจัดให้อยู่ในช่วงชั้นต่ำ แต่หากใช้ตัวอย่างที่รายได้มาพิจารณาคนเดียวกันนี้อาจถูกจัดให้อยู่ในช่วงชั้นสูง เป็นต้น

การศึกษาโดยใช้วิธีวัดวุฒิภัยจะใช้วิธีกำหนดตัวอย่างที่จากผลการทดสอบสถิติของข้อมูลการสำรวจตัวอย่างที่ในข้อ ค. ของข้อ 2.1.1 จากนั้นจะนำไปจัดทำแบบสอบถามเพื่อสำรวจข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งการสำรวจข้อมูลครั้งนี้จะนำไปทดสอบสถิติกับผลการสำรวจเชิงอัตวิสัย เพื่อกำหนดตัวแปรที่จะใช้วิเคราะห์และหาค่าคะแนนการจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในแต่ละตัวแปร โดยคะแนนดังกล่าวจะนำไปคูณกับคะแนนถ่วงน้ำหนักของแต่ละตัวอย่างที่ในภายหลังแล้วจึงรวมคะแนนทั้งหมดเป็นคะแนนจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของแต่ละบุคคล พร้อมกันนี้จะได้วิเคราะห์ทางสถิติเพื่อดูความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลที่ได้จากวิธีอัตวิสัยและวิธีวัดวุฒิภัย เพื่อที่จะทดสอบว่าลำดับความสูงต่ำของบุคคลที่จัดด้วยวิธีวัดวุฒิภัยจะเป็นลำดับความสูงต่ำที่สอดคล้องกับวิธีอัตวิสัยหรือไม่ ซึ่งอาจช่วยให้เห็นว่าเกณฑ์การจัดช่วงชั้นแบบวัดวุฒิภัยมีความเหมาะสมหรือมีความถูกต้องสำหรับการวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทยได้ดีเพียงใด

ในด้านการศึกษาดูด้วยวิธีอัตวิสัย ผู้ศึกษาได้ใช้การตั้งคำถามเพื่อถามความคิดเห็นของประชากรตัวอย่างว่า "ถ้าหากในชุมชนหรือสังคมที่ท่านอยู่มีการจำแนกความแตกต่างของบุคคลออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับสูง ระดับกลาง และระดับต่ำ ท่านคิดว่าท่านอยู่ในระดับใด" เมื่อได้ระดับใดระดับหนึ่งแล้วจะตั้งคำถามต่อไปอีกว่า "ถ้าหากในระดับ... (สูงหรือกลางหรือต่ำ) ที่ท่านเลือกนี้ยังแบ่งออกไปอีกเป็น 3 ระดับย่อยๆ คือ สูง กลาง และต่ำ ท่านคิดว่าท่านอยู่ในระดับย่อยใด" ดังนั้นคำตอบของประชากรตัวอย่างทั้งหมด จะช่วยให้สามารถจำแนกการจัดช่วงชั้นด้วยวิธีอัตวิสัยได้เป็น 9 ช่วงชั้น คือ

- ช่วงชั้นต่ำขั้นต่ำ ช่วงชั้นต่ำขั้นกลาง ช่วงชั้นต่ำขั้นสูง
- ช่วงชั้นกลางขั้นต่ำ ช่วงชั้นกลางขั้นกลาง ช่วงชั้นกลางขั้นสูง
- ช่วงชั้นสูงขั้นต่ำ ช่วงชั้นสูงขั้นกลาง ช่วงชั้นสูงขั้นสูง

นอกจากนี้ในส่วนของวิธีอัตวิสัยยังสอบถามเพิ่มอีกว่าผู้ตอบแบบสอบถามใช้หลักเกณฑ์อะไรในการพิจารณาการจัดช่วงชั้นดังกล่าว ซึ่งจะเป็นคำถามแบบปลายเปิดเพื่อเปิดโอกาสให้ประชากรตัวอย่างสามารถแสดงความคิดเห็นได้เต็มที่

ค. การเก็บรวบรวมข้อมูลและประมวลผลข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลได้ใช้พนักงานสัมภาษณ์ที่ผ่านการฝึกอบรมอย่างดีจำนวน 8 คน และมีผู้ควบคุมงานสนามอีก 2 คนเพื่อทำหน้าที่ควบคุมงานสนามและตรวจแบบสอบถาม ซึ่งจะใช้พนักงานสนามเพียงชุดเดียวเพื่อมิให้เกิดความผิดพลาดในการสัมภาษณ์หรือการเข้าใจแบบสอบถามคลาดเคลื่อน โดยได้ออกเก็บรวบรวมข้อมูลจากทุกจังหวัดที่สุ่มตัวอย่างไว้ในช่วงระหว่างวันที่ 15 กุมภาพันธ์ ถึง 30 เมษายน 2534

เมื่อรวบรวมแบบสอบถามได้ครบทั้ง 1,200 ตัวอย่างแล้ว ได้นำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามอีกครั้งหนึ่งก่อนที่จะนำแบบสอบถามชุดสมบูรณ์ทั้งหมดจำนวน 1,168 ชุดไปลงรหัสคอมพิวเตอร์ด้วยโปรแกรม dBASE III Plus เพื่อนำไปประมวลผลด้วยโปรแกรม SPSS/PC Plus สำหรับการวิเคราะห์ทางสถิติต่อไป

2.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเกือบทุกขั้นตอนจะทำการทดสอบและวิเคราะห์ด้วยสถิติทางสังคมศาสตร์ ซึ่งการเลือกใช้สถิติจะแตกต่างกันไปตามเป้าหมายการทดสอบหรือการวิเคราะห์ข้อมูลของแต่ละขั้นตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.1 การวิเคราะห์หากกลุ่มตัวอย่าง

ในขั้นตอนนี้การวิเคราะห์ในส่วนของการจัดกลุ่มตัวอย่างซึ่งโดยผู้เชี่ยวชาญและโดยประชาชนจะวิเคราะห์ในเชิงเปรียบเทียบผลสรุปการจัดกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับจากการจัดประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ และการจัดสนทนากลุ่มประชาชนอาชีพต่างๆ โดยไม่ต้องทดสอบทางสถิติ ผลการเปรียบเทียบกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวจะคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ถูกจัดเข้ากันได้ไว้พวกหนึ่ง และที่ไม่เข้ากันได้อีกพวกหนึ่ง โดยกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจะถูกนำไปพิจารณาเปรียบเทียบเหตุผลของการนำเสนอประกอบการจัดกลุ่มตัวอย่าง เพื่อวิเคราะห์ดูความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแต่ละตัวอย่างที่จะคัดเลือกไปจัดทำเป็นแบบสอบถามที่จะใช้สำรวจข้อมูลต่อไป

เมื่อนำแบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นไปสำรวจตัวอย่างด้วยการสัมภาษณ์ประชากรตัวอย่างในจังหวัดต่างๆ ทั้งในเขตเมืองและชนบทแล้วจะนำข้อมูลไปแปลงรหัสเพื่อการวิเคราะห์ทางสถิติ ซึ่งจำแนกผลทางสถิติได้เป็น 2 ส่วน คือ

(1) ความถี่และร้อยละ (frequencies and percentages) เป็นค่าสถิติที่จะแจกแจงความถี่และร้อยละของตัวอย่างที่ประชากรตัวอย่างระบุว่าเป็นตัวอย่างที่มีความสำคัญต่อการจัดช่วงซึ่งทางสังคม ซึ่งจะทำให้ทราบผลว่ามีตัวอย่างใดที่มีความสำคัญมากน้อยต่างกัน โดยการเรียงลำดับความถี่และร้อยละของแต่ละตัวอย่าง

(2) ค่า Coefficient variation (CV) และค่าเฉลี่ย (mean) เป็นการวิเคราะห์สถิติจากคะแนนการจัดลำดับความสำคัญของตัวอย่าง ซึ่งผลของสถิติที่ได้จะสามารถแปลผลการวิเคราะห์ได้เป็น 2 ประเด็นคือ

(2.1) ค่า CV จะช่วยยืนยันว่าตัวอย่างใดบ้างที่มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้วิเคราะห์การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคม โดยพิจารณาจากตัวอย่างที่มีค่า CV ต่ำ

กว่า 1 เนื่องจากตัวบ่งชี้ที่มีค่า CV ต่ำกว่า 1 คือตัวบ่งชี้ที่จะสามารถนำไปใช้วิเคราะห์การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมได้ดี ส่วนตัวบ่งชี้ที่มีค่า CV สูงกว่า 1 ควรจะถูกตัดออกไปไม่ควรนำไปใช้วิเคราะห์

(2.2) ค่าเฉลี่ยเป็นสถิติที่จะใช้วิเคราะห์เป็นคะแนนถ่วงน้ำหนักของแต่ละตัวบ่งชี้ โดยคะแนนถ่วงน้ำหนักนี้จะถูกนำไปใช้เป็นตัวคูณของคะแนนการจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในแต่ละตัวแปรที่ผ่านการทดสอบความแปรปรวนแล้วว่าเหมาะสมในการใช้วิเคราะห์กับแต่ละตัวบ่งชี้

2.2.2 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดช่วงชั้นเศรษฐกิจสังคม

จากการสำรวจข้อมูลด้วยวิธีอัตรวิสัย จะได้ข้อมูลการจัดช่วงชั้นของประชากรตัวอย่างที่จำแนกได้เป็น 9 ช่วงชั้น และถูกจัดเป็นตัวแปรตาม (dependent variable) ตัวแปรตามนี้จะถูกนำไปวิเคราะห์ความแปรปรวนทางสถิติ 2 ประเด็นคือ

1) การวิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of variance หรือ ANOVA) เป็นการทดสอบสถิติระหว่างตัวแปรต้น (independent variables) ซึ่งเป็นตัวแปรเศรษฐกิจสังคมของกลุ่มตัวบ่งชี้ที่มีค่า CV ต่ำกว่า 1 กับตัวแปรตาม (การจัดช่วงชั้นทางสังคม) ผลการวิเคราะห์ ANOVA มีเป้าหมายที่จะทดสอบว่ามีตัวแปรเศรษฐกิจสังคมใดที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่จะนำไปใช้ในการวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของประชากรตัวอย่าง โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ทั้งในการวิเคราะห์ค่า Main effect และ 2-way Interaction effect ของค่า ANOVA กล่าวคือหากผลการวิเคราะห์ ANOVA ชุดใดมีค่านัยสำคัญทางสถิติของ 2-way Interaction effect มากกว่า 0.01 แสดงว่าแต่ละตัวแปรมีความเป็นอิสระต่อกัน จากนั้นจึงมาวิเคราะห์ดูว่าค่านัยสำคัญทางสถิติของ Main effect ว่ามีตัวแปรใดบ้างที่ค่านัยสำคัญทางสถิติต่ำกว่า 0.01 ก็จะแสดงว่าตัวแปรต้นนั้นสามารถนำไปใช้วิเคราะห์การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมได้ดี

2) การวิเคราะห์คะแนนเฉลี่ยการจัดช่วงชั้น เมื่อได้ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนว่ามีตัวแปรเศรษฐกิจสังคมตัวใดบ้างที่มีนัยสำคัญทางสถิติ จะนำตัวแปรแต่ละตัวไปคำนวณหาคะแนนเฉลี่ยการจัดช่วงชั้นจากคะแนนการจัดช่วงชั้นเชิงอัตรวิสัยดังนี้

- ช่วงชั้นต่ำขั้นต่ำ	มีคะแนนเท่ากับ	1
- ช่วงชั้นต่ำขั้นกลาง	"	2
- ช่วงชั้นต่ำขั้นสูง	"	3
- ช่วงชั้นกลางขั้นต่ำ	"	4

- ช่วงชั้นกลางชั้นกลาง	"	5
- ช่วงชั้นกลางชั้นสูง	"	6
- ช่วงชั้นสูงชั้นต่ำ	"	7
- ช่วงชั้นสูงชั้นกลาง	"	8
- ช่วงชั้นสูงชั้นสูง	"	9

ผลจากการคำนวณหาค่าเฉลี่ยจะสามารถกำหนดคะแนนเฉลี่ยการจัดช่วงนี้ของแต่ละตัวแปรว่าในแต่ละค่า (values) ของตัวแปรต้นเหล่านี้จะมีค่าคะแนนเฉลี่ยการจัดช่วงชั้นแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

2.2.3 การวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคม

มีวิธีการวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมเป็นลำดับๆ ไปดังนี้

(1) นำค่าคะแนนเฉลี่ยการจัดช่วงชั้นของตัวแปรไปคำนวณหาคะแนนการจัดช่วงชั้นของประชากรแต่ละราย

(2) นำคะแนนการจัดช่วงชั้นของตัวแปรเศรษฐกิจสังคมที่เป็นตัวแปรในกลุ่มตัวบ่งชี้เดียวกันมารวมกัน แล้วนำไปคูณกับคะแนนถ่วงน้ำหนักของแต่ละตัวบ่งชี้ที่ได้จากค่าเฉลี่ยในการคำนวณผลของข้อ 2.2.1 จะได้คะแนนการจัดช่วงชั้นของตัวบ่งชี้

(3) นำคะแนนของตัวบ่งชี้ทุกตัวมารวมกันจะได้คะแนนการจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของประชากรตัวอย่าง

(4) นำคะแนนการจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมไปวิเคราะห์หาคะแนนเฉลี่ย คะแนนสูงสุด และคะแนนต่ำสุด แล้วจึงคำนวณหาช่วงคะแนนที่เหมาะสมที่จะจำแนกการจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมเป็น 9 ช่วงชั้น (เช่นเดียวกับที่สำรวจด้วยวิธีอัตรวิสัย) โดยแต่ละช่วงชั้นจะมีช่วงคะแนนเท่าๆ กัน

2.2.4 การวิเคราะห์สถานภาพเศรษฐกิจสังคม

ในส่วนนี้จะเป็นการวิเคราะห์ว่าประชากรตัวอย่างในการสำรวจครั้งนี้มีการจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมอย่างไร โดยจะวิเคราะห์ในรูปร้อยละ เพื่อวิเคราะห์ว่าในแต่ละช่วงชั้นที่จำแนกจากผลการคำนวณนั้น มีความแตกต่างในสถานภาพเศรษฐกิจสังคมอย่างไรบ้าง ผลการวิเคราะห์จำแนกเป็น 3 ประเด็นคือ

- (1) การวิเคราะห์สถานภาพเศรษฐกิจสังคมของผู้ที่อยู่ในวงชั้นต่ำ
- (2) การวิเคราะห์สถานภาพเศรษฐกิจสังคมของผู้ที่อยู่ในวงชั้นกลาง
- (3) การวิเคราะห์สถานภาพเศรษฐกิจสังคมของผู้ที่อยู่ในวงชั้นสูง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

ผลการสำรวจตัวบ่งชี้สถานภาพเศรษฐกิจสังคม

การวิจัย "การศึกษาตัวบ่งชี้สถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย" เป็นการศึกษาเกี่ยวกับองค์ความรู้พื้นฐานความแตกต่างในสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของคนในกลุ่มสังคมต่างๆ สำหรับการวิจัยในขั้นตอนการสำรวจหากกลุ่มตัวบ่งชี้ มีเป้าหมายสำคัญ 2 ประการคือ

- การหากลุ่มตัวบ่งชี้ (Indicator Sets) และ
- การหาคะแนนถ่วงน้ำหนัก (Weighting Scores)

ผลการวิจัยในขั้นตอนนี้ได้ผลการวิเคราะห์และการทดสอบในแต่ละประเด็นเป็นลำดับๆ ไป ดังต่อไปนี้

3.1 การจัดกลุ่มตัวบ่งชี้

การวิจัยเพื่อจัดกลุ่มตัวบ่งชี้ได้ทำการศึกษาเป็น 2 ส่วน คือการจัดกลุ่มตัวบ่งชี้โดยผู้เชี่ยวชาญ และการจัดกลุ่มตัวบ่งชี้โดยประชาชน ซึ่งได้รับผลการวิจัยดังนี้

3.1.1 การจัดกลุ่มตัวบ่งชี้โดยผู้เชี่ยวชาญ

จากกรเชิญผู้เชี่ยวชาญมาร่วมกันวิเคราะห์และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสพ-การณ์ ตลอดจนแนวคิดทฤษฎีต่างๆ เพื่อร่วมกันจัดกลุ่มตัวบ่งชี้ขึ้นมาชุดหนึ่ง ผลจากการระดมความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญสามารถจัดกลุ่มตัวบ่งชี้สถานภาพเศรษฐกิจสังคมสำหรับสังคมไทยได้จำนวน 13 ตัวบ่งชี้ คือ

- 1) เพศ
- 2) อาชีพ
- 3) กระบวนการจัดเกลาทางสังคม (Socialization)
- 4) ชาติพันธุ์
- 5) รายได้
- 6) ทรัพย์สิน
- 7) ตำแหน่งในอาชีพ
- 8) การเป็นสมาชิกของสมาคม

- 9) ลักษณะที่อยู่อาศัย
- 10) ภูมิหลังของครอบครัว
- 11) ชื่อเสียง
- 12) อำนาจ
- 13) อายุ

3.1.2 การจัดกลุ่มตัวอย่างที่โดยประชาชน

เป็นขั้นตอนการวิจัยโดยใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus group) เพื่อเข้าไปสำรวจความเห็นของประชาชนที่จำแนกไว้เป็นกลุ่มต่างๆตามพื้นฐานอาชีพ ซึ่งในเบื้องต้นกำหนดกลุ่มอาชีพที่จะเข้าสนทนากลุ่มไว้ 6 กลุ่มคือ เกษตรกร กรรมกร ข้าราชการ ผู้บริหาร พนักงานบริษัทเอกชน และกลุ่มพ่อค้าหรือนักธุรกิจ แต่ในการวิจัยสามารถจัดกลุ่มสนทนาได้เพียง 4 กลุ่มอาชีพ คือ เกษตรกร ข้าราชการ ผู้บริหาร และพนักงานบริษัทเอกชน อีก 2 กลุ่มอาชีพนั้นไม่ได้รับความร่วมมือ ผลการศึกษาในส่วนนี้จึงเป็นผลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ 4 กลุ่มอาชีพดังกล่าว โดยมีผลสรุปการจัดกลุ่มตัวอย่างที่ดังนี้ (รายละเอียดการจัดกลุ่มตัวอย่างของแต่ละกลุ่มอาชีพอยู่ในภาคผนวกที่ 2)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3-1 สรุปตัวบ่งชี้จากการสนทนากลุ่ม

เกษตรกร	ข้าราชการ	ผู้บริหาร	พนักงานบริษัท	สรุป
1. ความรวยความจน 2. อาชีพ 3. วัฒนธรรมประเพณี 4. การศึกษา 5. บทบาทในสังคม 6. เพศ 7. อายุ 8. ความใกล้-ไกล จากความเจริญ	1.ฐานะ/รายได้ 2. อาชีพ 3. การศึกษา 6. อำนาจ 7. ตำแหน่งในอาชีพ 4. ภูมิหลังครอบครัว 10. ศาสนา 5. ชื่อเสียง 8. ลักษณะที่อยู่อาศัย 9. เชื้อชาติ 11. การเป็นสมาชิกกลุ่มสังคม 12. ความคิด/จิตใจ	4. รายได้ 6. อาชีพ 1. การศึกษา 2. ภูมิหลังครอบครัว 7. ชื่อเสียง 5. ลักษณะที่อยู่อาศัย	1.ฐานะ เศรษฐกิจ 4. อาชีพ 2. ระดับการศึกษา 8. เพศ 5. ตำแหน่งในอาชีพ 3. ภูมิหลังครอบครัว 6. ศาสนา 7. ประสบการณ์ 9. ภูมิปัญญา	1.ฐานะ เศรษฐกิจ 2. อาชีพ 3. วัฒนธรรมประเพณี 4. การศึกษา 5. อำนาจ 6. เพศ 7. อายุ 8. ความใกล้-ไกล จากความเจริญ 9. ตำแหน่งในอาชีพ 10. ภูมิหลังครอบครัว 11. ศาสนา 12. ชื่อเสียง 13. ลักษณะที่อยู่อาศัย 14. เชื้อชาติ 15. การเป็นสมาชิกกลุ่มสังคม 16. ความคิด/จิตใจ 17. ประสบการณ์ 18. ภูมิปัญญา

กล่าวโดยสรุปได้ว่าผลจากการจัดกลุ่มสนทนาได้กลุ่มตัวอย่างซึ่งจำนวน 18 ตัวอย่าง แต่ทั้งนี้ก็มีตัวอย่างซึ่งบางตัวได้รับการจัดจากทุกกลุ่มคือ ฐานะทางเศรษฐกิจ อาชีพ และการศึกษา ส่วนตัวอย่างอื่น ๆ มีทั้งที่ได้รับการจัดซ้ำบ้างและไม่ซ้ำบ้าง อย่างไรก็ตามกลุ่มตัวอย่างที่ได้เหล่านี้คณะผู้วิจัยได้นำไปพิจารณาเปรียบเทียบกับกลุ่มตัวอย่างของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อพิจารณาเลือกตัวอย่างที่เหมาะสมจะนำมาพัฒนาเป็นแบบสอบถามที่จะใช้ในการสำรวจงานสนามต่อไป ซึ่งผลการเปรียบเทียบเพื่อคัดเลือกตัวแบบนี้ คณะผู้วิจัยร่วมกันพิจารณาความเหมาะสมของแต่ละตัวอย่างแล้วตกลงคัดเลือกตัวแบบนี้ไว้ 13 ตัว (ดูตารางที่ 2-2) และตัดตัวอย่างออกไป 7 ตัว โดยมีเหตุผลประกอบการพิจารณาตัดแต่ละตัวแบบนี้ดังนี้คือ

1) กระบวนการขัดเกลากายทางสังคม (Socialization) มีลักษณะเป็นนามธรรมมากเกินไป คงยากที่จะกำหนดเป็นตัววัดและให้ค่าคะแนน

2) ทรัพย์สิน จัดเป็นส่วนหนึ่งของฐานะทางเศรษฐกิจ ซึ่งในปัจจุบันการบ่งชี้ถึงฐานะทางเศรษฐกิจของบุคคลที่จะเปรียบเทียบระหว่างประชาชนแต่ละคนได้ชัดเจนที่สุดคือรายได้ เพราะทรัพย์สินหลายๆ รายการเป็นทรัพย์สินร่วมกันหลายบุคคล (เช่น บ้าน ที่ดิน ฯลฯ) หรือเป็นทรัพย์สินส่วนบุคคลแต่ทรัพย์สินนั้นเจ้าของอาจมิได้จัดหาด้วยตนเอง (เช่น พ่อแม่หรือสามีหรือภรรยาซื้อให้ เป็นต้น) การวิเคราะห์ด้วยทรัพย์สินจึงเหมาะสมกับหน่วยวิเคราะห์ที่เป็นครัวเรือนมากกว่าปัจเจกบุคคล

3) วัฒนธรรมประเพณี เนื่องจากพื้นฐานวัฒนธรรมประเพณีของคนไทยมีลักษณะใกล้เคียงกันมาก จะแตกต่างกันบ้างเฉพาะในบางกรณีระหว่างภูมิภาคต่างๆ ดังนั้นตัวแบบนี้จึงมีตัวแปรอื่นแฝงอยู่ด้วย อีกทั้งมีลักษณะเป็นนามธรรมยากที่จะเปรียบเทียบระดับความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างกันได้

4) ความใกล้-ไกลจากความเจริญ เป็นตัวอย่างที่ยากจะระบุให้ชัดเจนว่าจะใช้จุดใดเป็นศูนย์กลางความเจริญที่จะใช้เปรียบเทียบ เพราะความเจริญดังกล่าวควรจะขึ้นอยู่กับนิยามของผู้ตอบเอง ซึ่งอาจเป็นกรุงเทพมหานคร เมืองหลัก ตัวจังหวัด หรือตัวอำเภอใดอำเภอหนึ่ง

5) ศาสนา เนื่องจากการนับถือศาสนาในสังคมไทยนั้นประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ การสำรวจข้อมูลที่จะดำเนินการต่อไปนั้นยากที่จะให้เกิดการกระจายข้อมูลจากประชากรตัวอย่างได้ครบทุกศาสนา จึงอาจจะมีผลให้เกิดการเบี่ยงเบนในการวิเคราะห์ทางสถิติ เพราะประชากรตัวอย่างที่ได้อาจเป็นชาวพุทธเกือบทั้งหมด การมีจำนวนตัวอย่างที่นับถือศาสนาอื่นจำนวนน้อยจะทำให้ค่าสถิติเบี่ยงเบนไปได้

6) ประสพการณ์ เป็นตัวอย่างที่มีลักษณะยากต่อการจำแนกความแตกต่างในประสพการณ์ของแต่ละบุคคล

ตารางที่ 3-2 วิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อกำหนดตัวบ่งชี้ใช้ในการสำรวจ

จัดโดยผู้เชี่ยวชาญ	จัดโดยประชาชน	ผลสรุปตัวบ่งชี้
1. การศึกษา	1. การศึกษา	1. การศึกษา
2. อาชีพ	2. อาชีพ	2. อาชีพ
3. กระบวนการจัดেলাทางสังคม		
4. เชื้อชาติ	3. เชื้อชาติ	3. เชื้อชาติ
5. รายได้	4. ฐานะ เศรษฐกิจ	4. รายได้
6. ทรัพย์สิน		
7. ตำแหน่งในอาชีพ	5. ตำแหน่งในอาชีพ	5. ตำแหน่งในอาชีพ
8. การเป็นสมาชิกสมาคม	6. การเป็นสมาชิกกลุ่มสังคม	6. การเป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคม
9. ลักษณะที่อยู่อาศัย	7. ลักษณะที่อยู่อาศัย	7. ลักษณะที่อยู่อาศัย
10. ภูมิหลังครอบครัว	8. ภูมิหลังครอบครัว	8. ภูมิหลังครอบครัว
11. ชื่อเสียง	9. ชื่อเสียง	9. ชื่อเสียง
12. อำนาจ	10. อำนาจ	10. อำนาจ
13. อายุ	11. อายุ	11. วัยวุฒิ
	12. วัฒนธรรมประเพณี	
	13. เพศ	12. เพศ
	14. ความใกล้-ไกลจากความจริง	
	15. ศาสนา	
	16. ประสบการณ์	
	17. ภูมิปัญญา	13. ภูมิปัญญา
	18. ความคิด/จิตใจ	

7) ความคิด/จิตใจ เป็นอีกตัวบ่งชี้หนึ่งที่ไม่สามารถจะจำแนกและวัดความแตกต่างที่มีอยู่ในแต่ละบุคคลออกมาได้ เพราะการวิจัยครั้งนี้มิใช่การสำรวจความคิดเห็นต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

สำหรับตัวบ่งชี้ 13 ตัวที่พิจารณาคัดเลือกใช้เพื่อการจัดทำแบบสอบถามที่จะใช้ในการสำรวจหาตัวบ่งชี้ ได้แก่ การศึกษา อาชีพ เชื้อชาติ รายได้ ตำแหน่งในอาชีพ การเป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคม ลักษณะที่อยู่อาศัยภูมิหลังครอบครัว ชื่อเสียง อำนาจ วิทยุชีพ และภูมิปัญญา

3.2 การสำรวจตัวบ่งชี้

จากตัวบ่งชี้ทั้ง 13 ตัวที่คัดเลือกไว้ ผู้วิจัยได้นำไปพัฒนาเป็นแบบสอบถามเพื่อใช้ในการสำรวจความเห็นของประชาชนในจังหวัดต่าง ๆ รวม 10 จังหวัด คือ เชียงใหม่ นครสวรรค์ ชลบุรี พระนครศรีอยุธยา นครราชสีมา ขอนแก่น ภูเก็ต สงขลา สมุทรสาคร และกรุงเทพมหานคร โดยเก็บรวบรวมแบบสอบถามได้ทั้งสิ้น 580 ตัวอย่าง เมื่อนำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแล้ว ปรากฏว่าสามารถนำมาใช้ประมวลผลข้อมูลได้ทั้งสิ้น 567 ตัวอย่าง ซึ่งผลการวิเคราะห์จากแบบสอบถามจำแนกได้เป็น 2 ประเด็นดังนี้

3.2.1 ลำดับความสำคัญของตัวบ่งชี้ที่มีผลต่อความแตกต่างทางเศรษฐกิจสังคม

ผลการศึกษาวิจัยในขั้นตอนการหากลุ่มตัวบ่งชี้ พบว่าตัวบ่งชี้สำคัญที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ตอบว่าเป็นปัจจัยที่มีผลทำให้คนแตกต่างกันมากกว่าร้อยละ 50 คือ การศึกษา รายได้ และอาชีพสำหรับปัจจัยอื่น ๆ มีผู้ระบุว่า เป็นตัวบ่งชี้สำคัญน้อยกว่าร้อยละ 50 ของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ภูมิหลังของครอบครัว ตำแหน่งในอาชีพ อำนาจ ชื่อเสียง ภูมิปัญญา ลักษณะที่อยู่อาศัยวิทยุชีพ เชื้อชาติ และกลุ่มผลประโยชน์ ตามลำดับ โดยแต่ละปัจจัยมีร้อยละของการเป็นตัวบ่งชี้สำคัญ ดังรายละเอียดในตารางที่ 3-3 ดังนี้

ตารางที่ 3-3 ความถี่และร้อยละของตัวบ่งชี้สำคัญที่มีผลทำให้คนแตกต่างกัน

ตัวบ่งชี้	ความถี่	ร้อยละ
1. รายได้	465	82.0
2. การศึกษา	367	64.7
3. อาชีพ	290	51.1
4. ภูมิหลังของครอบครัว	128	22.6
5. ตำแหน่งในอาชีพ	102	18.0
6. อำนาจ	76	13.4
7. ชื่อเสียง	75	13.2
8. ภูมิปัญญา	73	12.9
9. ลักษณะที่อยู่อาศัย	64	11.3
10. วิทยุ	47	8.3
11. เชื้อชาติ	43	7.6
12. เพศ	25	4.4
13. กลุ่มผลประโยชน์	18	3.2

กล่าวได้ว่ากลุ่มตัวบ่งชี้ที่กลุ่มตัวอย่างคิดว่ามีผลต่อความแตกต่างในสถานภาพเศรษฐกิจสังคมมากมี 3 ตัวบ่งชี้คือ รายได้ การศึกษา และอาชีพ โดยมีเหตุผลสนับสนุนของการเลือกตัวบ่งชี้ทั้ง 3 ตัว คือ

1) รายได้

1.1) รายได้ก่อให้เกิดการแบ่งเป็นกลุ่มคนรวยคนจนอย่างชัดเจนผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจเหมือนกันหรือใกล้เคียงกันจึงจะรวมกลุ่มกัน และจะให้ความเสมอภาคกันเฉพาะภายในกลุ่มของตนเท่านั้น

1.2) ผู้ที่มีรายได้ดีก็ว่าจะมีความสามารถสูงกว่าในการใช้จ่ายเพื่อสนองตอบความต้องการในด้านปัจจัยสี่ อันได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค เป็นต้นว่า การใช้จ่ายเพื่อซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆภายในบ้าน เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย รวมทั้งการใช้จ่ายเพื่อสนองความต้องการด้านอารมณ์ ความสวยงามและการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น

1.3) เงินสามารถใช้ในการสร้างโอกาสต่างๆ ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และยังทำให้เป็นผู้มีอำนาจและมีอิทธิพลในสังคมซึ่งสามารถให้คุณให้โทษแก่ผู้อื่น หรือใช้ในการแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองได้

1.4) ผู้ที่มีความร่ำรวยหรือมีรายได้สูงทำให้เป็นผู้ที่มีบทบาทในสังคม และมีสิทธิมีเสียงในสังคมทั้งในด้านการปกครอง ในการกำหนดกฎเกณฑ์หรือกฎระเบียบของสังคมได้

1.5) ผู้ที่มีเงินจำนวนมาก สามารถทำให้คนในสังคมยอมรับ กลายเป็นผู้มีเกียรติยศและชื่อเสียง โดยไม่จำเป็นต้องมีปัจจัยอื่นเสริม และหากจะกระทำการใดๆ มักจะได้รับการอำนวยความสะดวก

1.6) เงิน เป็นปัจจัยเบื้องต้นในการยกระดับคุณภาพชีวิตและแสวงหาปัจจัยอื่นๆ ให้แก่ตนเอง ทั้งทางด้านที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เช่น ใช้เพื่อที่ได้ปัจจัยทางด้านการศึกษา และสร้างอาชีพ เป็นต้น ผู้ที่มีความพร้อมด้านการเงินจึงมี โอกาสที่จะได้รับการศึกษาสูงในสถาบันที่มีชื่อเสียง นอกจากนี้ยังมีโอกาสในการเลือกประกอบอาชีพมากกว่า และมีโอกาสก้าวหน้าในหน้าที่การงานสูงด้วย

1.7) เงิน มีความสำคัญต่อความรู้สึกด้านความมั่นคงในการดำเนินชีวิต ผู้ที่มีเงินจำนวนมากจะมีความมั่นคงในการดำเนินชีวิตมากกว่าและทำให้ดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุขปราศจากความกังวลใจ

2) การศึกษา

2.1) การศึกษาก่อให้เกิดความแตกต่างในด้านความคิด ทักษะ ความเฉลียวฉลาด และไหวพริบ ที่จะสามารถแก้ไขปัญหาได้ดีรวมทั้งการหาช่องทางในการดำเนินชีวิตอย่างมีระบบ มีเหตุมีผล และยังมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จในการเลื่อนฐานะทางสังคมอีกด้วย

2.2) ระดับการศึกษาที่ต่างกัน ทำให้บุคคลได้รับการยกย่องและการให้เกียรติในสังคมต่างกัน ผู้ที่ได้รับการศึกษาสูงจึงจะได้รับความเชื่อถือจากคนในสังคม และจะสามารถโน้มน้าวชักจูงให้ผู้อื่นคล้อยตามความคิดของตน

2.3) การศึกษาเปิดโอกาสที่ดีในชีวิตหลาย ๆ ด้าน ได้แก่

- โอกาสที่จะได้อยู่หรือเลือกอยู่ในสังคมที่มีภาวะแวดล้อมที่ดีต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิต
- โอกาสในการสร้างฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมได้ง่าย
- โอกาสในการเลือกประกอบอาชีพ และมีอำนาจต่อรองเกี่ยวกับค่าตอบแทนหรือผลประโยชน์ที่ควรจะได้รับ เช่น เงินเดือน
- โอกาสในการเข้าไปมีบทบาทในสังคม ได้เข้าไปมีส่วนร่วมใน

การกำหนดกฎเกณฑ์ของสังคมในระดับต่างๆ

3) อาชีพ

3.1) อาชีพแต่ละประเภทมีความแตกต่างกัน ดังนั้นผู้ที่ประกอบอาชีพแต่ละประเภทย่อมมีความแตกต่างกันโดยเฉพาะลักษณะการทำงานหรือลักษณะของงาน เช่น ช่างนาปลุกข้าว หมอรักษาผู้ป่วย ครูสอนหนังสือ เป็นต้น

3.2) อาชีพจะเป็นตัวกำหนดความแตกต่างของรายได้ เนื่องจากแต่ละอาชีพจะมีค่าตอบแทนหรือได้รับรายได้ต่างกัน เช่น หมอจะมีรายได้มากกว่าอาชีพกรรมกร หรืออาชีพนักธุรกิจมีรายได้มากกว่าอาชีพเกษตรกร

3.3) ผู้ประกอบอาชีพแต่ละอาชีพได้รับการยอมรับยกย่อง การให้เกียรติ มีชื่อเสียง และได้รับความเชื่อถือจากคนในสังคมต่างกัน เป็นต้นว่าข้าราชการ แพทย์ ทหาร ตำรวจ จะเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม ในขณะที่บางอาชีพถูกมองว่าเป็นอาชีพที่ต่ำต้อยไร้เกียรติ เช่น กรรมกร หญิงบริการ เป็นต้น

3.4) การประกอบอาชีพแต่ละประเภทจะมีความมั่นคงต่างกัน โดยเฉพาะความมั่นคงทางด้านอาชีพ และด้านรายได้ ผู้ประกอบอาชีพบางอาชีพจะได้รับความมั่นคงทั้งทางด้านการเงินและอาชีพ เช่น ข้าราชการซึ่งมีความมั่นคงและมีรายได้ที่แน่นอน ในขณะที่อาชีพกรรมกรได้รับค่าตอบแทนไม่แน่นอน บางวันได้ทำงานก็ได้เงิน บางวันไม่ได้ทำงานก็ไม่ได้เงิน

3.5) การประกอบอาชีพบางอาชีพเป็นการส่งเสริมให้มีอำนาจ และมีบทบาทในสังคม ตัวอย่างเช่น นักการเมืองซึ่งมีอำนาจในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจของประเทศ เป็นต้น

3.2.2 การหาค่าคะแนนถ่วงน้ำหนักจากลำดับความสำคัญของแต่ละปัจจัย

การวิเคราะห์ในส่วนนี้เป็นผลมาจากการให้ผู้ตอบแบบสอบถามจัดลำดับความสำคัญของกลุ่มตัวบ่งชี้ทั้ง 13 ตัวที่สรุปได้จากตารางที่ 3-2 โดยให้ลำดับตั้งแต่ 1-13 ซึ่งจากผลการจัดลำดับความสำคัญแต่ละตัวบ่งชี้ได้นำมาแปลงรหัสเป็นคะแนนความสำคัญของแต่ละตัวบ่งชี้ โดยลำดับที่ 1 มีคะแนนเท่ากับ 13 คะแนน และลดหลั่นลงไปจนถึงลำดับที่ 13 มีคะแนนเท่ากับ 1 คะแนน แล้วจึงนำมาคำนวณหาค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่า Coefficient variation ของคะแนนในแต่ละตัวบ่งชี้ โดยได้ผลจากการคำนวณทางสถิติดังนี้

ตารางที่ 3-4 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่า Coefficient variation (CV) จากการจัดลำดับความสำคัญตัวบ่งชี้

ตัวบ่งชี้	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	Coefficient Variation
1. การศึกษา	10.7372	4.6522	0.4333
2. รายได้	10.4215	4.6065	0.4420
3. อาชีพ	8.5309	5.4060	0.6337
4. ตำแหน่งในอาชีพ	5.8836	5.4789	0.9312
5. ภูมิปัญญา	5.4709	5.2306	0.9561
6. ชื่อเสียง/เกียรติยศ	5.1711	5.1432	0.9946
7. ภูมิหลังของครอบครัว	5.2928	5.4223	1.0245
8. อำนาจ	5.1869	5.3391	1.0293
9. ลักษณะที่อยู่อาศัย	3.7549	4.6223	1.2310
10. วัสดุ	2.6261	3.8443	1.4639
11. กลุ่มผลประโยชน์	2.1411	3.4536	1.6130
12. เพศ	1.9012	3.2489	1.7089
13. เชื้อชาติ	1.7460	4.6522	2.6645

ผลจากการคำนวณทางสถิติในตารางข้างต้น มีข้อสรุปที่สำคัญ 2 ประการคือ

1) สามารถยืนยันกำหนดกลุ่มตัวบ่งชี้ที่ควรจะนำมาใช้ในการวิเคราะห์เพื่อการจำแนกความแตกต่างทางสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทยได้จากค่า CV กล่าวคือถ้าค่า CV ของตัวบ่งชี้ใดที่อยู่ใกล้กับค่า 0 มากและไม่เกิน 1 จะมีลักษณะเหมาะสมต่อการวิเคราะห์ เพราะมีการเกาะกลุ่มกันในค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นต่างๆ ซึ่งในที่นี้ตัวบ่งชี้ การศึกษา รายได้ อาชีพ ตำแหน่งในอาชีพ ภูมิปัญญา และชื่อเสียง มีค่า CV ต่ำกว่า 1 จึงเป็นการยืนยันว่าการศึกษา รายได้ อาชีพ ตำแหน่งในอาชีพ ภูมิปัญญา และชื่อเสียง เป็นกลุ่มตัวบ่งชี้ที่จะสามารถนำไปใช้ในการวิเคราะห์เพื่อการจำแนกความแตกต่างทางสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทยได้ดี

2) ได้ค่าคะแนนถ่วงน้ำหนัก (Weighting Scores) จากค่าเฉลี่ยของตัวแปรแต่ละตัว ค่าเฉลี่ยของตัวแปรต่างๆที่ปรากฏในตารางที่ 3-4 ถือเป็นค่าคะแนนถ่วง

น้ำหนักที่จะสามารถนำไปใช้วิเคราะห์ลักษณะความแตกต่างในสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของคนไทยได้ แต่สำหรับการวิเคราะห์ผลจากการวิจัยครั้งนี้จะใช้ค่าคะแนนถ่วงน้ำหนักจากกลุ่มตัวบ่งชี้เฉพาะที่ผ่านการทดสอบค่า CV คือ การศึกษา รายได้ อาชีพ ตำแหน่งในอาชีพ ภูมิปัญญา และชื่อเสียงเท่านั้น ซึ่งอยู่ในลำดับที่ 1-6 ในตารางที่ 3-4 เท่านั้น ส่วนตัวบ่งชี้อื่นๆ คือตัวบ่งชี้ที่อยู่ในลำดับที่ 7-13 จะไม่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนการสำรวจสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย เพราะมีค่าเฉลี่ยต่ำและมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานที่มีผลต่อความแปรปรวนของข้อมูลสูง โดยมีค่า CV สูงกว่า 1 ซึ่งอาจมีผลทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการวิเคราะห์ข้อมูลได้มาก

บทที่ 4

การสำรวจสถานภาพ เศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย

การสำรวจสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของสังคมไทยครั้งนี้ เป็นความพยายามที่จะวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นในสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของคนไทยว่า กลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการศึกษาจะสามารถใช้จำแนกการจัดช่วงชั้นทางสังคมได้ชัดเจนเพียงไร และผลการศึกษาจะสามารถจำแนกการจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของคนไทยได้อย่างไรบ้างโดยจำแนกการวิเคราะห์เป็น 3 ประเด็นสำคัญ คือ

4.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย : การสำรวจเชิงอัตวิสัย

การศึกษาการจัดช่วงชั้นทางสังคมที่นิยมทำกันมี 2 วิธี คือ การสำรวจข้อมูล "เชิงอัตวิสัย" (Subjective approach) และ "เชิงวัตถุวิสัย" (Objective approach) การสำรวจข้อมูลเชิงอัตวิสัยเป็นการศึกษาการจัดช่วงชั้นทางสังคมโดยใช้ความรู้สึกของบุคคลเป้าหมายจัดว่าตนเองควรอยู่ในช่วงชั้นใด เช่น นักวิจัยสอบถามผู้ให้สัมภาษณ์ว่ารู้สึกว่าจะตนเองอยู่ในช่วงชั้นใดของสังคมและอาจถามเพื่อนบ้านข้างเคียงของผู้ให้สัมภาษณ์ว่าผู้ให้สัมภาษณ์นั้นควรจัดอยู่ในช่วงชั้นใดเป็นต้น การวิเคราะห์เชิงอัตวิสัยจึงเป็นเพียงการวัดจากความรู้สึกและความเห็นของบุคคลซึ่งจะสามารถแปรผันไปได้ตามภาวะของการเปลี่ยนแปลงต่างๆทั้งภาวะเศรษฐกิจ สังคมและภาวะอารมณ์ของผู้ตอบ ไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนในการวัดเท่ากับการศึกษาเชิงวัตถุวิสัยที่ใช้ดัชนีหรือตัวชี้วัดต่างๆในการจัดช่วงชั้นทางสังคม อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์เชิงอัตวิสัยเป็นวิธีการศึกษาที่จะช่วยให้ผู้ศึกษาสามารถเข้าใจถึงพื้นฐานความคิดของบุคคลในแต่ละสังคมได้ชัดเจนและจะช่วยให้การวิเคราะห์เชิงวัตถุวิสัยสมบูรณ์มากขึ้น

การวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นทางสังคมเชิงอัตวิสัยในการสำรวจข้อมูลครั้งนี้เป็นการถามความรู้สึกของผู้ให้สัมภาษณ์ ว่าผู้ให้สัมภาษณ์จะจัดตนเองอยู่ในช่วงชั้นใดของสังคมไทย โดยจำแนกการจัดช่วงชั้นทางสังคมในเบื้องต้นเป็น 9 ช่วงชั้นคือ

- ชั้นสูง จำแนกเป็น ชั้นสูงชั้นสูง ชั้นสูงชั้นกลาง และชั้นสูงชั้นต่ำ
- ชั้นกลาง จำแนกเป็น ชั้นกลางชั้นสูง ชั้นกลางชั้นกลาง และชั้นกลางชั้นต่ำ
- ชั้นต่ำ จำแนกเป็น ชั้นต่ำชั้นสูง ชั้นต่ำชั้นกลาง และชั้นต่ำชั้นต่ำ

เมื่อทราบความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์แล้ว จะนำช่วงชั้นที่ได้นั้นมาวิเคราะห์ความ

ความแปรปรวน (Analysis of variance) ระหว่างตัวแปรต้น ซึ่งได้แก่ตัวแปรกลุ่มตัวบ่งชี้สถานภาพเศรษฐกิจสังคมที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ คือ การศึกษา รายได้ อาชีพ ตำแหน่งในอาชีพ ภูมิปัญญา และการมีชื่อเสียง ของผู้ให้สัมภาษณ์ กับตัวแปรตามคือการจัดช่วงชั้นตนเองของผู้ให้สัมภาษณ์ ทั้งนี้เพื่อการทดสอบทางสถิติว่า มีตัวแปรต้นใดบ้างที่มีผลต่อความแตกต่างในการจัดช่วงชั้นทางสังคมตามความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ และผลของการวิเคราะห์คะแนนการจัดช่วงชั้นเฉลี่ยในแต่ละตัวแปรที่ผ่านการทดสอบความแปรปรวนแล้วจะนำไปใช้เป็นคะแนนเฉลี่ยเพื่อคำนวณการจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของผู้ให้สัมภาษณ์ แต่ละคนจากผลการสำรวจข้อมูล ซึ่งผลการวิเคราะห์ในส่วนนี้จะนำเสนอเป็นลำดับๆ ไปดังนี้

4.1.1 ความถี่ของการจัดช่วงชั้นทางสังคม

ผลจากการสำรวจข้อมูลในประเด็นการจัดช่วงชั้นทางสังคมของผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน 1,168 คน พบว่าส่วนใหญ่จัดช่วงชั้นของตนเองอยู่ในช่วงชั้นกลางคือร้อยละ 81.4 มีผู้ที่จัดตนเองอยู่ในช่วงชั้นต่ำร้อยละ 17.9 และช่วงชั้นสูงเพียงร้อยละ 0.7 โดยผู้ให้สัมภาษณ์จัดช่วงชั้นตนเองอยู่ในช่วงชั้นกลางขั้นต่ำมากที่สุดร้อยละ 32.4 รองลงมาเป็นช่วงชั้นกลางขั้นกลางร้อยละ 26.9 และช่วงชั้นกลางขั้นสูงอีกร้อยละ 22.1 ดังรายละเอียดในตารางที่ 4-1

ตารางที่ 4-1 การจัดช่วงชั้นทางสังคมของผู้ให้สัมภาษณ์

การจัดช่วงชั้นทางสังคม	ความถี่	ร้อยละ
ชั้นต่ำชั้นต่ำ	95	8.1
ชั้นต่ำชั้นกลาง	51	4.4
ชั้นต่ำชั้นสูง	63	5.4
ชั้นกลางชั้นต่ำ	378	32.4
ชั้นกลางชั้นกลาง	314	26.9
ชั้นกลางชั้นสูง	259	22.2
ชั้นสูงชั้นต่ำ	1	0.1
ชั้นสูงชั้นกลาง	4	0.3
ชั้นสูงชั้นสูง	3	0.3
รวม	1,168	100.0

จะเห็นได้ว่าการจัดช่วงชั้นทางสังคมของผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่จะจัดตนเองอยู่ในช่วงชั้นกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะลักษณะนิสัยคนไทยที่มักจะไม่ชอบยกตนอยู่เหนือคนอื่น หรือไม่กล้าหรือไม่แน่ใจที่จะบอกว่าตนเองอยู่ในกลุ่มช่วงชั้นสูงของสังคม และในขณะเดียวกันก็รู้สึกเสียหน้าที่จะบอกกับผู้อื่นว่าตนเองอยู่ในช่วงชั้นต่ำของสังคม ผลจากการจำแนกช่วงชั้นทางสังคม จึงมีผู้ที่ยอมรับว่าตนเองอยู่ในช่วงชั้นต่ำชั้นต่ำร้อยละ 8.1 ชั้นต่ำชั้นกลางร้อยละ 4.4 และช่วงชั้นต่ำชั้นสูงร้อยละ 5.4 แต่มีผู้ที่ยอมรับว่าตนเองควรจัดอยู่ในช่วงชั้นสูงชั้นต่ำร้อยละ 0.1 ช่วงชั้นสูงชั้นกลางร้อยละ 0.3 และช่วงชั้นสูงชั้นสูงร้อยละ 0.3

4.1.2 ปัจจัยที่มีผลต่อความแตกต่างในการจัดช่วงชั้นทางสังคม

การวิเคราะห์ตัวแปรของกลุ่มตัวอย่างซึ่งมีส่วนสำคัญต่อความแตกต่างในการจัดช่วงชั้นทางสังคมของผู้ให้สัมภาษณ์นั้น ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบหลายทาง หรือ ANOVA ซึ่งการใช้สถิตินี้มีเงื่อนไขเกี่ยวกับลักษณะการกระจายข้อมูลของตัวแปร คือจะต้องมีความถี่อย่างน้อยไม่ต่ำกว่าร้อยละ 10 ผู้ศึกษาจึงต้องปรับการจัดช่วงชั้นใหม่ให้อยู่ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว โดยรวมช่วงชั้นต่ำทั้ง 3 ชั้นเป็นช่วงชั้นเดียวกัน และรวมช่วงชั้นสูง

ทั้ง 3 ชั้นที่มีรวมกันเพียงร้อยละ 0.7 เข้าในช่วงชั้นกลางชั้นสูง จึงเหลือการจัดช่วงชั้นทางสังคมเพียง 4 ช่วงชั้น ดังนี้คือ

ตารางที่ 4-2 การจัดช่วงชั้นทางสังคมของผู้ให้สัมภาษณ์เป็น 4 ช่วงชั้น

การจัดช่วงชั้นทางสังคม	ความถี่	ร้อยละ
ชั้นต่ำ	209	17.9
ชั้นกลางชั้นต่ำ	378	32.4
ชั้นกลางชั้นกลาง	314	26.9
ชั้นกลางชั้นสูง	267	22.8
รวม	1,168	100.0

เมื่อปรับเปลี่ยนการกระจายข้อมูลอย่างเหมาะสมแล้ว จึงได้นำไปทดสอบความแปรปรวนแบบหลายทาง โดยใช้ตัวแปรต้นรวม 9 ตัวแปรจากกลุ่มตัวบ่งชี้ที่คัดเลือกไว้ในบทที่ 3 คือ ตัวบ่งชี้ด้านการศึกษา ได้แก่ ระดับการศึกษา (EDUCTIN) และจำนวนปีที่ใช้ในการศึกษา (YEAR) ตัวบ่งชี้ด้านรายได้ ได้แก่ ลักษณะของรายได้ (INCOME1) และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของผู้ให้สัมภาษณ์ (INCOME2) กลุ่มตัวบ่งชี้ด้านอาชีพ ได้แก่ ลักษณะอาชีพ (OCCUP1) และประเภทอาชีพ (OCCUP2) นอกจากนี้มีตัวแปรตำแหน่งในอาชีพ (OCCUP4) ภูมิปัญญา (INTEL9) และชื่อเสียง (FAME9) กับตัวแปรตาม 1 ตัว คือการจัดช่วงชั้นทางสังคมของผู้ให้สัมภาษณ์ (STRAT1) การทดสอบความแปรปรวนได้กำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (Significant of $F = 0.01$) ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบหลายทางปรากฏในตารางที่ 4-3

ตารางที่ 4-3 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบหลายทาง

Source of Variation	Sum of Squares	DF	Mean Square	F	Signif of F
1. <u>ตัวบ่งชี้การศึกษา</u>					
Main Effects	188.760	6	31.460	34.114	0.000
EDUCTN	14.853	3	4.951	5.369	0.001
YEAR	5.290	3	1.763	1.912	0.126
2-way Interactions	9.636	8	1.205	1.306	0.236
EDUCTN YEAR	9.636	8	1.205	1.306	0.236
2. <u>ตัวบ่งชี้รายได้</u>					
Main Effects	195.769	7	27.967	30.309	0.000
INCOME1	33.340	3	11.113	12.044	0.000
INCOME2	95.515	4	23.879	25.878	0.000
2-way Interactions	6.626	12	0.552	0.598	0.845
INCOME1 INCOME2	6.626	12	0.552	0.598	0.845
3. <u>ตัวบ่งชี้อาชีพ</u>					
Main Effects	167.600	9	18.622	19.675	0.000
OCCUP1	0.653	1	0.653	0.689	0.407
OCCUP2	116.663	8	14.583	15.407	0.000
2-way Interactions	2.758	5	0.552	0.583	0.713
OCCUP1 OCCUP2	2.758	5	0.552	0.583	0.713
4. <u>ตัวบ่งชี้ตำแหน่งในอาชีพ</u>					
Main Effects	197.032	12	16.419	18.037	0.000
OCCUP2	61.031	8	7.629	8.381	0.000
OCCUP4	30.084	4	7.521	8.262	0.000
2-way Interactions	29.644	18	1.647	1.809	0.020
OCCUP2 OCCUP4	29.644	18	1.647	1.809	0.020

ตารางที่ 4-3 (ต่อ)

Source of Variation	Sum of Squares	DF	Mean Square	F	Signif of F
5. <u>ตัวบ่งชี้ภูมิปัญญาและชื่อเสียง</u>					
Main Effects	47.738	6	7.956	8.743	0.000
FAME9	16.158	3	5.386	5.918	0.001
INTEL9	19.476	3	6.492	7.134	0.000
2-way Interactions	7.578	7	1.083	1.190	0.307
FAME9 INTEL9	7.578	7	1.083	1.190	0.307

ข้อมูลในตารางที่ 4-3 แสดงผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบหลายทาง โดยสรุปตามแต่ละกลุ่มตัวแปรต้น ดังนี้

1) ตัวแปรด้านการศึกษา คือ ระดับการศึกษาและจำนวนปีที่ใช้ในการศึกษา ได้ทดสอบความแปรปรวนแบบ 2 ทาง พบว่าค่า 2-way Interaction effect ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 สำหรับค่า Main effect ปรากฏว่าระดับการศึกษามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แต่จำนวนปีที่ใช้ในการศึกษาไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่าผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน จะจัดช่วงชั้นของตนเองแตกต่างกันด้วย

2) ตัวแปรด้านรายได้ คือ ลักษณะของรายได้และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนได้ทดสอบความแปรปรวนแบบ 2 ทาง พบว่าค่า 2-way Interaction effect ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 สำหรับค่า Main effect ปรากฏว่าทั้งประเภทของรายได้และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่าผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีลักษณะของรายได้และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่แตกต่างกัน จะจัดช่วงชั้นของตนเองแตกต่างกันด้วย

3) ตัวแปรด้านอาชีพ คือ ลักษณะอาชีพและประเภทอาชีพ ได้ทดสอบความแปรปรวนแบบ 2 ทาง พบว่าค่า 2-way Interaction effect ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 สำหรับค่า Main effect ปรากฏว่ามีเพียงประเภทอาชีพที่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ลักษณะอาชีพไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่าผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีประเภทอาชีพที่แตกต่างกัน จะจัดช่วงชั้นของตนเองแตกต่างกันด้วย

4) ตัวแปรด้านตำแหน่งในอาชีพ ซึ่งทำการทดสอบความแปรปรวนแบบ 2 ทางร่วมกับตัวแปรประเภทอาชีพ พบว่าค่า 2-way Interaction effect ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 สำหรับค่า Main effect ปรากฏว่าทั้งประเภทอาชีพและตำแหน่งในอาชีพมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่าผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีประเภทอาชีพและตำแหน่งในอาชีพที่แตกต่างกัน จะจัดช่วงชั้นของตนเองแตกต่างกันด้วย

5) ตัวแปรด้านภูมิปัญญาและชื่อเสียง ได้ทดสอบความแปรปรวนแบบ 2 ทาง พบว่าค่า 2-way Interaction effect ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 สำหรับค่า Main effect ปรากฏว่าทั้งภูมิปัญญาและชื่อเสียงมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่าผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีภูมิปัญญาและชื่อเสียงที่แตกต่างกัน จะจัดช่วงชั้นของตนเองแตกต่างกันด้วย

กล่าวโดยสรุปได้ว่าผลจากการทดสอบนัยสำคัญทางสถิติของความแปรปรวนแบบสองทาง (ANOVA) แสดงผลที่ชัดเจนว่าตัวแปรต้นที่คาดว่าจะมีผลต่อความแตกต่างในการจัดช่วงชั้นทางสังคมของผู้ให้สัมภาษณ์ คือ ระดับการศึกษา ลักษณะของรายได้ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ประเภทอาชีพ ตำแหน่งในอาชีพ ภูมิปัญญา และชื่อเสียง

4.1.3 คะแนนเฉลี่ยการจัดช่วงชั้นทางสังคม

เมื่อได้ผลการทดสอบสถิติด้วย ANOVA แล้ว ตัวแปรต้นที่ผ่านการทดสอบจะถูกนำไปวิเคราะห์หาคะแนนเฉลี่ยการจัดช่วงชั้นทางสังคมในแต่ละตัวแปรต้นว่าในแต่ละค่า (values) ของตัวแปรต้นเหล่านี้จะมีความแตกต่างในคะแนนการจัดช่วงชั้นทางสังคมอย่างไรบ้าง ซึ่งปรากฏผลดังรายละเอียดในตารางที่ 4-4

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4-4 ค่าเฉลี่ยของตัวแปรต้นในแต่ละช่วงชั้นทางสังคม

	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	จำนวน ตัวอย่าง
1. ระดับการศึกษา	4.3896	1.3935	1,168
1. ประถมศึกษา	3.7456	1.5587	452
2. มัธยมศึกษา	4.4107	1.3727	224
3. อาชีวศึกษา/อนุปริญญา	4.7968	1.2664	187
4. ปริญญาตรีขึ้นไป	5.0787	1.2114	305
2. ลักษณะของรายได้	4.3896	1.4446	1,168
1. เงินเดือนประจำ	4.7449	1.3736	584
2. จากการประกอบการ	4.3949	1.4505	191
3. รายได้เฉพาะฤดูกาล	3.9955	1.4848	221
4. แบบจ้างเหมา/รายวัน	3.6802	1.6030	172
3. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	4.3896	1.4027	1,168
1. ต่ำกว่า 2,500 บาท	3.6304	1.5383	303
2. 2,500-4,999 บาท	4.2524	1.4796	313
3. 5,000-7,499 บาท	4.6650	1.3082	200
4. 4,500-9,999 บาท	4.8252	1.2480	103
5. มากกว่า 9,999 บาท	5.0843	1.2560	249
4. ตำแหน่งในอาชีพ	4.3896	1.4221	1,168
1. ทำงานให้กับครอบครัว	3.9004	1.4397	231
2. ลูกจ้างเอกชน	3.9944	1.6696	359
3. ลูกจ้างราชการ/รัฐวิสาหกิจ	4.8423	1.1834	222
4. นายจ้าง	4.5278	1.3739	216
5. ผู้บริหารระดับสูง	5.2786	1.0800	140

ตารางที่ 4-4 (ต่อ)

	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	จำนวน ตัวอย่าง
5. ประเภทอาชีพ	4.3896	1.4092	1,168
1. วิชาการ/วิชาชีพ	4.9550	1.3197	200
2. งานบริหารและจัดการ	5.5106	1.1396	47
3. งานสำนักงาน/เสมียน	4.9065	1.2388	139
4. งานด้านพาณิชยกรรม	4.4270	1.3856	185
5. งานด้านบริการ	4.2165	1.6344	97
6. งานเกษตรกรรมและป่าไม้	3.8162	1.4782	234
7. งานด้านการผลิต	3.7835	1.5454	194
8. ทหารและตำรวจ	4.6333	1.2618	60
9. งานด้านอื่นๆ	5.1667	0.9374	12
6. ภูมิปัญญา	4.3896	1.4252	1,168
1. มีน้อย	4.1220	1.5319	803
2. มีพอสมควร	4.8935	1.1961	338
3. มีค่อนข้างมาก	6.4545	1.0357	11
4. มีมาก	5.7500	1.3904	16
7. ชื่อเสียง	4.3896	1.4318	1,168
1. มีน้อย	3.7794	1.5425	349
2. มีพอสมควร	4.6070	1.3637	771
3. มีค่อนข้างมาก	5.3158	1.8872	19
4. มีมาก	5.3448	1.7983	29
คะแนนเฉลี่ยรวม	4.3896	1.4994	1,168

จากค่าเฉลี่ยคะแนนการจัดช่วงชั้นทางสังคมที่ผู้ตอบจัดช่วงชั้นให้กับตนเองใน ตารางที่ 4-4 พบว่ามีคะแนนเฉลี่ยรวมทุกตัวแปรเท่ากับ 4.3896 และค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน 1.4994 โดยสามารถสรุปประเด็นความแตกต่างในคะแนนการจัดช่วงชั้นทาง สังคมตามคุณลักษณะของตัวแปรต้นได้ดังนี้

1) ระดับการศึกษา พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีการศึกษาต่ำกว่าให้คะแนนการจัด ช่วงชั้นของตนเองต่ำกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงกว่า กล่าวคือผู้ที่มีการศึกษาระดับประถม ศึกษาหรือต่ำกว่ามีคะแนนเฉลี่ย 3.7456 ในขณะที่ผู้ที่มีระดับการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป มีคะแนนเฉลี่ย 5.0787

2) ลักษณะของรายได้ พบว่ามีค่าเฉลี่ยของคะแนนการจัดช่วงชั้นทางสังคม โนมัลเอียงสูงขึ้นตามลักษณะของรายได้ที่มั่นคงมากขึ้น กล่าวคือผู้ที่มีรายได้ที่มั่นคงน้อยที่สุด คือเป็นผู้ที่มีรายได้จากงานจ้างเหมาหรือค่าจ้างรายวันมีคะแนนเฉลี่ย 3.6802 ในขณะที่ผู้ ให้สัมภาษณ์ที่มีเงินเดือนประจำซึ่งเป็นรายได้ที่มีความมั่นคงมากมีคะแนนเฉลี่ย 4.7449

3) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน พบว่าคะแนนการจัดช่วงชั้นทางสังคมจะสูงขึ้นไป ตามระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่สูงขึ้นด้วย กล่าวคือในช่วงรายได้เฉลี่ยต่ำกว่าเดือนละ 2,500 บาทมีคะแนนเฉลี่ย 3.6304 ในขณะที่ผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยสูงกว่าเดือนละ 9,999 บาท มีคะแนนเฉลี่ย 5.0843

4) ประเภทอาชีพ พบว่าคะแนนเฉลี่ยการจัดช่วงชั้นทางสังคมของแต่ละบุคคล จะแตกต่างกันไปในแต่ละประเภทอาชีพ โดยผู้ที่มีคะแนนการจัดช่วงชั้นทางสังคมสูงสุดคือ ผู้ที่มีอาชีพประเภทงานบริหารและจัดการคือเฉลี่ย 5.1506 ส่วนผู้ที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุด คือผู้ที่มีอาชีพเกษตรกรหรือป่าไม้คือเฉลี่ย 3.8162

5) ตำแหน่งในอาชีพ พบว่าผู้ที่มีคะแนนการจัดช่วงชั้นทางสังคมสูงสุดคือผู้ที่มี ตำแหน่งในอาชีพเป็นผู้บริหารระดับสูงซึ่งมีคะแนนเฉลี่ย 5.2786 ในขณะที่ผู้ที่มีตำแหน่งใน อาชีพเป็นผู้ที่ทำงานให้กับครอบครัวโดยไม่ได้รับค่าจ้างมีคะแนนการจัดช่วงชั้นทางสังคมต่ำที่ สุดคือเฉลี่ย 3.9004

6) ภูมิปัญญา พบว่าคะแนนเฉลี่ยการจัดช่วงชั้นทางสังคมของแต่ละบุคคลจะแตก ต่างกันไปตามระดับการมีภูมิปัญญาของแต่ละบุคคล แต่ไม่เป็นไปตามระดับภูมิปัญญาของแต่ละ คน กล่าวคือผู้ที่มีคะแนนการจัดช่วงชั้นทางสังคมต่ำที่สุดคือผู้ที่มีภูมิปัญญาในระดับน้อย ซึ่งมี คะแนนเฉลี่ย 4.1220 ในขณะที่ผู้ที่มีภูมิปัญญาในระดับมากมีคะแนนการจัดช่วงชั้นทางสังคม เฉลี่ย 5.7500 ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่ายังมีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าผู้ที่มีภูมิปัญญาในระดับค่อนข้าง มากที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงถึง 6.4545 ทั้งนี้อาจเป็นผลจากการประเมินภูมิปัญญาของผู้ตอบ เองที่ไม่กล้าประเมินผลว่าตนเองมีภูมิปัญญาในระดับมากทั้งๆที่มีเงื่อนไขอื่นสนับสนุนเพียงพอ

7) ชื่อเสียง พบว่าผู้ที่มีคะแนนการจัดช่วงชั้นทางสังคมสูงที่สุดคือผู้ที่มีชื่อเสียงในระดับมากซึ่งมีคะแนนเฉลี่ย 5.3448 ในขณะที่ผู้ที่มีชื่อเสียงในระดับน้อยมีคะแนนการจัดช่วงชั้นทางสังคมต่ำที่สุดคือเฉลี่ย 3.7794

ผลจากการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยคะแนนการจัดช่วงชั้นทางสังคม จะสามารถนำไปใช้เป็นคะแนนที่จะใช้วิเคราะห์การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของคนไทยจากผล การสำรวจข้อมูลในครั้งนี้ โดยจะนำคะแนนเฉลี่ยของตัวแปรทั้ง 7 ตัวของกลุ่มตัวบ่งชี้ด้าน การศึกษา รายได้ อาชีพ ตำแหน่งในอาชีพ ภูมิปัญญาและชื่อเสียง ไปคำนวณหาคะแนนการ จัดช่วงชั้นของแต่ละบุคคลจำแนกตามกลุ่มตัวบ่งชี้ จากนั้นจึงนำไปคูณกับคะแนนถ่วงน้ำหนัก ของแต่ละตัวบ่งชี้ เพื่อนำผลของคะแนนการจัดช่วงชั้นของแต่ละบุคคลนั้นไปเปรียบเทียบเพื่อ จัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของผู้ให้สัมภาษณ์ว่าควรจัดแบ่งให้อยู่ในช่วงชั้นใดบ้าง ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ในลำดับต่อไป

4.2 การจัดช่วงชั้นเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย

การวิเคราะห์สถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทยเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจาก การสำรวจข้อมูลทั้งสิ้น 1,168 ตัวอย่างในภูมิภาคต่างๆรวม 10 จังหวัด โดยมีการ กระจายของประชากรตัวอย่าง ดังนี้

<u>จังหวัด</u>	<u>จำนวนตัวอย่าง</u>	<u>ร้อยละ</u>
สุพรรณบุรี	110	9.4
ชัยนาท	109	9.3
ชลบุรี	102	8.7
เชียงใหม่	102	8.7
เพชรบูรณ์	102	8.7
ภูเก็ต	115	9.8
สตูล	101	8.6
ศรีสะเกษ	111	9.5
สกลนคร	107	9.2
กรุงเทพมหานคร	<u>209</u>	<u>17.9</u>
รวม	<u>1,168</u>	<u>100.0</u>

การนำเสนอผลการวิเคราะห์สถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทยจากการ สืบสวนข้อมูลครั้งนี้ จำแนกการวิเคราะห์ได้เป็น 2 ประเด็นหลักๆ คือ

4.2.1 ลักษณะพื้นฐานประชากรที่สำรวจ

จากประชากรตัวอย่าง 1,168 ตัวอย่าง สามารถจำแนกลักษณะพื้นฐานของประชากรได้ดังนี้

ตารางที่ 4-5 ลักษณะพื้นฐานของประชากรตัวอย่าง

ลักษณะทางเศรษฐกิจสังคม	ร้อยละ
<u>เพศ</u>	
ชาย	58.6
หญิง	41.4
<u>สถานภาพสมรส</u>	
โสด	32.1
สมรสแล้ว	77.9
<u>อายุ</u>	
ต่ำกว่า 25 ปี	16.4
25 - 34 ปี	33.9
35 - 44 ปี	25.9
45 - 54 ปี	15.8
มากกว่า 54 ปี	8.0
<u>ระดับการศึกษา</u>	
ไม่ได้เรียน	1.8
ประถมศึกษา	36.9
มัธยมศึกษา	19.2
อาชีวศึกษา / อนุปริญญา	16.0
ปริญญาตรีหรือสูงกว่า	26.1
<u>ลักษณะอาชีพ</u>	
ภาคเกษตรกรรม	20.0
นอกภาคเกษตรกรรม	80.0

ตารางที่ 4-5 (ต่อ)

ลักษณะทางเศรษฐกิจสังคม	ร้อยละ
ประเภทของอาชีพ	
วิชาชีพและวิชาการ	17.1
งานบริหารและจัดการ	4.0
งานสำนักงานและเสมียน	11.9
งานขายและซื้อ	15.8
งานบริการ	8.3
งานเกษตรกรรมและป่าไม้	20.0
งานกระบวนการผลิต	16.6
งานทหารและตำรวจ	5.1
อื่นๆ (คหบดี, แม่บ้าน)	1.0
ตำแหน่งในอาชีพหลัก	
ทำงานให้กับครอบครัว	19.8
ลูกจ้างเอกชน	30.7
ข้าราชการและรัฐวิสาหกิจ	19.0
นายจ้าง	18.5
ระดับผู้บริหารในองค์กร	12.0
ลักษณะรายได้	
รายได้จากเงินเดือนประจำ	50.0
รายได้จากการประกอบการ	16.4
รายได้ตามฤดูกาล	18.9
รายได้จากค่าจ้างรายวันร้อยละ	14.7
ระดับรายได้ต่อเดือน	
ต่ำกว่า 2,500 บาท	25.9
ระหว่าง 2,500-4,999 บาท	26.8
ระหว่าง 5,000-7,499 บาท	17.1
ระหว่าง 7,500-9,999 บาท	8.8
ตั้งแต่ 10,000 บาทขึ้นไป	21.3

ตารางที่ 4-5 (ต่อ)

ลักษณะทางเศรษฐกิจสังคม	ร้อยละ
<u>ที่อยู่ปัจจุบัน</u>	
กรุงเทพมหานคร	39.3
ภาคกลาง	29.9
ภาคเหนือ	7.6
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	9.5
ภาคใต้	13.7
<u>เขตที่อยู่ปัจจุบัน</u>	
เมือง	71.1
ชนบท	28.9
<u>ภูมิลำเนาเดิม</u>	
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล	12.7
ภาคกลาง	15.8
ภาคเหนือ	17.0
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	24.0
ภาคตะวันตก	4.1
ภาคตะวันออก	7.9
ภาคใต้	18.5
<u>เขตที่ตั้งภูมิลำเนาเดิม</u>	
เมือง	49.8
ชนบท	50.2

ข้อมูลในตารางที่ 4-5 แสดงถึงลักษณะพื้นฐานประชากรของประชากรตัวอย่างคือ

1) เพศ ประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่คือ ร้อยละ 58.6 เป็นเพศชาย มีเพศหญิงเพียงร้อยละ 41.6 เท่านั้น

2) อายุ มีประชากรที่มีอายุต่ำกว่า 25 ปี ร้อยละ 16.4 อายุ ระหว่าง 25-34 ปี ร้อยละ 33.9 ระหว่าง 35-44 ปี ร้อยละ 25.9 ระหว่าง 45-54 ปี ร้อยละ 15.8 และมากกว่า 54 ปี อีกร้อยละ 8.0

- 3) สถานภาพสมรส เป็นคนโสดร้อยละ 32.1 และสมรสแล้วร้อยละ 67.9
- 4) ระดับการศึกษา มีผู้ที่ไม่ได้เรียนหนังสือร้อยละ 1.8 จบประถมศึกษา ร้อยละ 36.9 จบระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 19.2 จบอาชีวศึกษาและอนุปริญญา ร้อยละ 16.0 และจบระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่าอีกร้อยละ 26.1
- 5) อาชีพ จำแนกตามลักษณะอาชีพได้เป็นอาชีพในภาคเกษตรกรรม ร้อยละ 20.0 และอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมร้อยละ 80.0 โดยจำแนกตามประเภทของอาชีพ ได้เป็น 9 ประเภทคือ
- ประเภทงานวิชาชีพและวิชาการ ร้อยละ 17.1
 - ประเภทงานบริหารและจัดการ ร้อยละ 4.0
 - ประเภทงานสำนักงานและเสมียน ร้อยละ 11.9
 - ประเภทงานขายและซื้อ ร้อยละ 15.8
 - ประเภทงานบริการ ร้อยละ 8.3
 - ประเภทงานเกษตรกรรมและป่าไม้ ร้อยละ 20.0
 - ประเภทงานกระบวนการผลิต ร้อยละ 16.6
 - ประเภทงานทหารและตำรวจ ร้อยละ 5.1
 - และอื่นๆ (คหบดี, แม่บ้าน) ร้อยละ 1.0
- 6) ตำแหน่งในอาชีพหลัก จำแนกเป็นทำงานให้กับครอบครัว ร้อยละ 19.8 เป็นลูกจ้างเอกชน ร้อยละ 30.7 เป็นข้าราชการและรัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 19.0 เป็น นายจ้าง ร้อยละ 18.5 และเป็นระดับผู้บริหารในองค์กรอื่นร้อยละ 12.0
- 7) รายได้ เป็นผู้ที่มีรายได้จากเงินเดือนประจำ ร้อยละ 50.0 เป็นรายได้จากการประกอบการ ร้อยละ 16.4 เป็นรายได้ตามฤดูกาล ร้อยละ 18.9 และเป็น รายได้จากค่าจ้างรายวันร้อยละ 14.7 โดยสามารถจำแนกตามระดับรายได้ต่อเดือนเป็น 5 ระดับคือ รายได้ต่ำกว่า 2,500 บาทร้อยละ 25.9 ระหว่าง 2,500-4,999 บาท ร้อยละ 26.8 ระหว่าง 5,000-7,499 บาทร้อยละ 17.1 ระหว่าง 7,500-9,999 บาทร้อยละ 8.8 และรายได้ตั้งแต่ 10,000 บาทขึ้นไปอีกร้อยละ 21.3
- 8) ที่อยู่ปัจจุบัน จำแนกเป็นอยู่ในเขตเมืองร้อยละ 71.1 และเขตชนบทอีก ร้อยละ 28.9
- 9) ภูมิลำเนาเดิม เป็นคนที่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ร้อยละ 12.7 อยู่ในภาคกลางร้อยละ 15.8 ภาคเหนือร้อยละ 17.0 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 24.0 ภาคตะวันออกร้อยละ 7.9 ภาคตะวันตกร้อยละ 4.1 และ ภาคใต้ร้อยละ 18.5 โดยจำแนกเป็นภูมิลำเนาเดิมที่เป็นเขตเมืองร้อยละ 49.8 และเขตชนบทร้อยละ 50.2

4.2.2 การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย

การวิจัยครั้งนี้กำหนดวิธีการวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย โดยใช้คะแนนเฉลี่ยและคะแนนถ่วงน้ำหนักของกลุ่มตัวบ่งชี้ที่สำรวจพบว่ามีผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อการจัดช่วงชั้นเศรษฐกิจสังคม ซึ่งผลจากการสำรวจพบว่ามี 3 กลุ่มตัวบ่งชี้คือ การศึกษา รายได้ อาชีพ ตำแหน่งในอาชีพ ภูมิปัญญา และชื่อเสียง โดยมีตัวแปรสำคัญที่จะสามารถใช้วิเคราะห์ได้ 7 ตัวแปรคือ ระดับการศึกษา ลักษณะของรายได้ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ประเภทของอาชีพ ตำแหน่งในอาชีพ ภูมิปัญญา และชื่อเสียง

คะแนนเฉลี่ยและคะแนนถ่วงน้ำหนักที่จะใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลจำแนกตามกลุ่มตัวบ่งชี้ได้ดังนี้

ตารางที่ 4-6 คะแนนเฉลี่ยของตัวแปรและคะแนนถ่วงน้ำหนักของกลุ่มตัวบ่งชี้ที่ใช้ในการวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย

กลุ่มตัวบ่งชี้	คะแนนเฉลี่ย	คะแนนถ่วงน้ำหนัก
<u>การศึกษา</u>		10.7372
1. ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	3.7456	
มัธยมศึกษา	4.4107	
อาชีวศึกษา/อนุปริญญา	4.7968	
ปริญญาตรีขึ้นไป	5.0787	
<u>รายได้</u>		10.4215
1. ลักษณะของรายได้		
เงินเดือนประจำ	4.7449	
จากการประกอบการ	4.3949	
รายได้เฉพาะฤดูกาล	3.9955	
แบบจ้างเหมา/รายวัน	3.6802	

ตารางที่ 4-6 (ต่อ)

กลุ่มตัวบ่งชี้	คะแนนเฉลี่ย	คะแนนถ่วงน้ำหนัก
2. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		
ต่ำกว่า 2,500 บาท	3.6304	
2,500-4,999 บาท	4.2524	
5,000-7,499 บาท	4.6650	
4,500-9,999 บาท	4.8252	
มากกว่า 9,999 บาท	5.0843	
อาชีพ		8.5309
1. ประเภทอาชีพ		
วิชาการ/วิชาชีพ	4.9550	
งานบริหารและจัดการ	5.5106	
งานสำนักงาน/เสมียน	4.9065	
งานด้านพาณิชยกรรม	4.4270	
งานด้านบริการ	4.2165	
งานเกษตรกรรมและป่าไม้	3.8162	
งานด้านการผลิต	3.7835	
ทหารและตำรวจ	4.6333	
งานด้านอื่นๆ	5.1667	
ตำแหน่งในอาชีพ		5.8836
1. ตำแหน่งในอาชีพ		
ทำงานให้กับครอบครัว	3.9004	
ลูกจ้างเอกชน	3.9944	
ลูกจ้างราชการ/รัฐวิสาหกิจ	4.8423	
นายจ้าง	4.5278	
ผู้บริหารระดับสูง	5.2786	

ตารางที่ 4-6 (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนนเฉลี่ย	คะแนนถ่วงน้ำหนัก
<u>ภูมิปัญญา</u>		5.4709
1. ภูมิปัญญา		
มีน้อย	4.1220	
มีพอสมควร	4.8935	
มีค่อนข้างมาก	6.4545	
มีมาก	5.7500	
<u>ชื่อเสียง</u>		5.1711
1. ชื่อเสียง		
มีน้อย	3.7794	
มีพอสมควร	4.6070	
มีค่อนข้างมาก	5.3158	
มีมาก	5.3448	

ผลการคำนวณคะแนนเฉลี่ยของแต่ละตัวแปรโดยใช้โปรแกรม SPSS/CP Plus ได้คะแนนเฉลี่ย คะแนนต่ำสุด และคะแนนสูงสุด ของแต่ละกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนนเฉลี่ย	คะแนนต่ำสุด	คะแนนสูงสุด
การศึกษา	4.39	3.57	6.50
รายได้	8.78	7.31	9.83
อาชีพ	4.39	3.78	5.51
ตำแหน่งในอาชีพ	4.39	3.90	5.28
ภูมิปัญญา	4.39	3.15	5.34
ชื่อเสียง	4.39	3.98	6.45

เมื่อนำคะแนนในแต่ละกลุ่มตัวอย่างของประชากรแต่ละตัวอย่างคูณกับคะแนนถ่วงน้ำหนักของแต่ละกลุ่มตัวอย่าง จะได้เป็นคะแนนสถานภาพเศรษฐกิจคมของแต่ละกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ย คะแนนต่ำสุด และคะแนนสูงสุด ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างชี้	คะแนนเฉลี่ย	คะแนนต่ำสุด	คะแนนสูงสุด
การศึกษา	47.13	38.35	69.79
รายได้	91.49	76.19	102.44
อาชีพ	37.45	32.28	47.01
ตำแหน่งในอาชีพ	25.83	22.95	31.06
ภูมิปัญญา	24.01	17.21	29.24
ชื่อเสียง	22.71	20.59	33.38

จากคะแนนสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของแต่ละกลุ่มตัวอย่างชี้ เมื่อนำมารวมกันจะ
ได้เป็นคะแนนการจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ
248.62 คะแนนต่ำสุด 207.83 และคะแนนสูงสุด 312.91 ผลของคะแนนที่ได้นี้เมื่อนำ
มาจำแนกสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของประชากรตัวอย่าง เป็น 9 ช่วงชั้นตามช่วงคะแนน
ของแต่ละตัวอย่าง พบว่ามีความถี่ของการจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย
ดังนี้

ตารางที่ 4-7 ความถี่ผลการวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคม
ในสังคมไทย

การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคม	ความถี่	ร้อยละ
ช่วงชั้นต่ำขั้นต่ำ (ไม่เกิน 219.00 คะแนน)	98	8.4
ช่วงชั้นต่ำขั้นกลาง (219.01-230.50 คะแนน)	184	15.8
ช่วงชั้นต่ำขั้นสูง (230.51-242.00 คะแนน)	189	16.2
ช่วงชั้นกลางขั้นต่ำ (242.01-253.50 คะแนน)	172	14.7
ช่วงชั้นกลางขั้นกลาง (253.51-265.00 คะแนน)	214	18.3
ช่วงชั้นกลางขั้นสูง (265.01-276.50 คะแนน)	231	19.8
ช่วงชั้นสูงขั้นต่ำ (276.51-288.00 คะแนน)	70	6.0
ช่วงชั้นสูงขั้นกลาง (288.01-299.50 คะแนน)	8	0.7
ช่วงชั้นสูงขั้นสูง (มากกว่า 299.50 คะแนนขึ้นไป)	2	0.2
รวม	1,168	100.0

การกระจายความถี่การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทยใน

ตารางที่ 4-7 นั้น เมื่อนำมาแสดงผลเป็นกราฟในแผนภาพที่ 4-1 พบว่าไม่ใช่ลักษณะ "การกระจายความถี่แบบโค้งปกติ" (Normal Distribution) แสดงว่าผลการวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมดังกล่าวนี้มีตัวแปรบางตัวเข้ามามีอิทธิพลต่อการกระจายความถี่ของข้อมูล ดังนั้นจึงได้ลองนำตัวแปรหลาย ๆ ตัวมาทดสอบสถิติ และพบว่าตัวแปรดินที่อยู่ปัจจุบันของกลุ่มประชากรตัวอย่างมีผลต่อการกระจายความถี่ของข้อมูลอย่างชัดเจน โดยการจำแนกตัวแปรนี้ออกเป็น 2 พื้นที่ คือ เขตเมืองและเขตชนบท

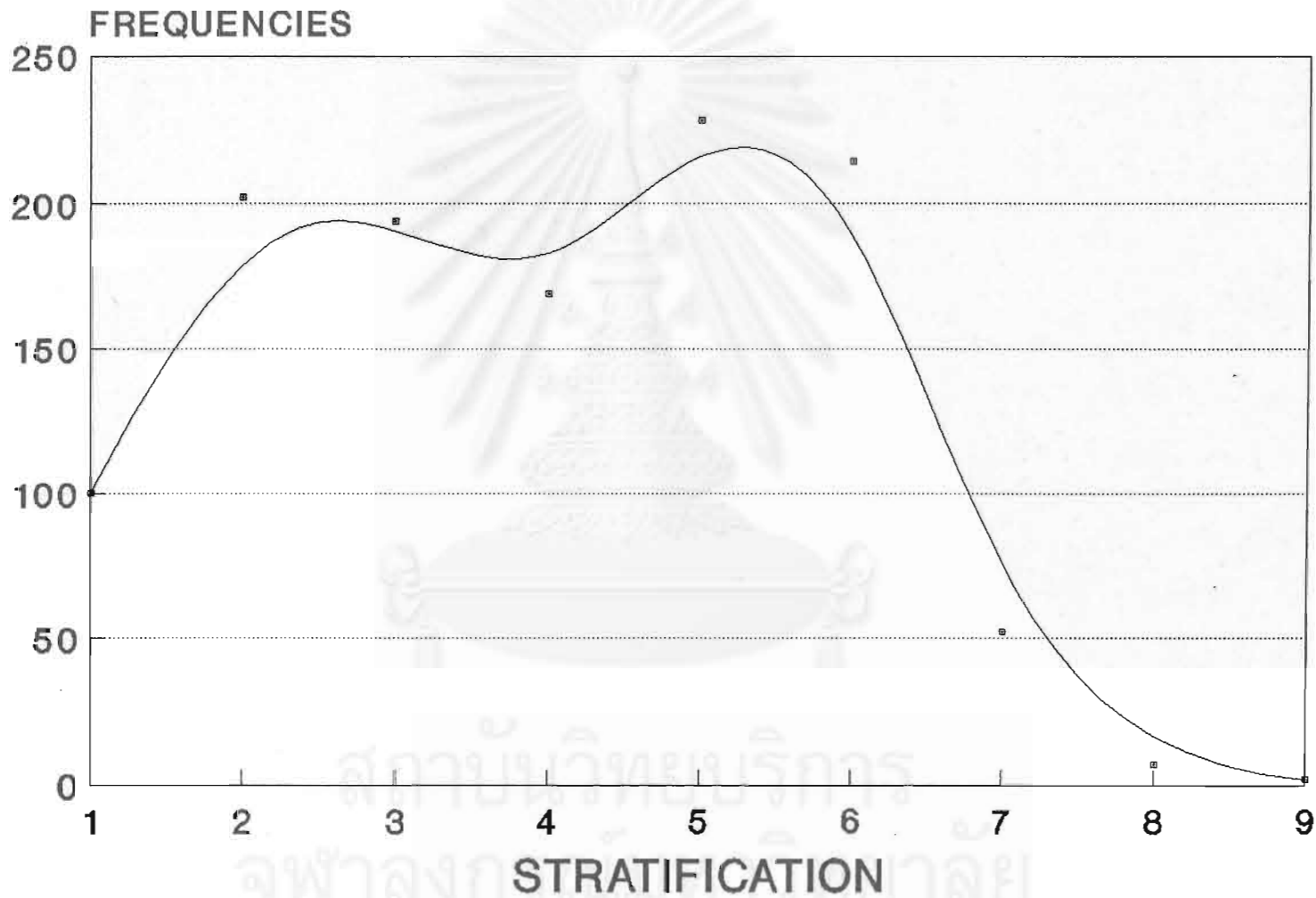
ในเขตชนบทพบว่ามีคะแนนการจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมเฉลี่ยเท่ากับ 232.43 คะแนนต่ำสุด 207.83 และคะแนนสูงสุด 297.93 ผลของคะแนนที่ได้นี้เมื่อนำมาจำแนกสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของประชากรตัวอย่างเป็น 9 ช่วงชั้น ปรากฏว่าการกระจายความถี่ของการจัดช่วงชั้นเศรษฐกิจสังคมนั้นไม่มีลักษณะการกระจายแบบโค้งปกติ (ดูแผนภาพที่ 4-2) เนื่องจากประชากรในชนบทส่วนใหญ่มีคะแนนจัดอยู่ในช่วงชั้นต่ำคือมีถึงร้อยละ 69.8 ที่อยู่ในช่วงชั้นต่ำ แยกเป็นช่วงชั้นต่ำขั้นต่ำร้อยละ 11.0 ช่วงชั้นต่ำขั้นกลางร้อยละ 39.6 และช่วงชั้นต่ำขั้นสูงร้อยละ 19.2 ส่วนที่เหลืออยู่ในช่วงชั้นกลางร้อยละ 23.6 และอยู่ในช่วงชั้นสูงเพียงร้อยละ 6.5 เท่านั้น ดังรายละเอียดในตารางที่ 4-8

ตารางที่ 4-8 ความถี่ผลการวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในชนบท

การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคม	ความถี่	ร้อยละ	
ช่วงชั้นต่ำขั้นต่ำ	(ไม่เกิน 217.00 คะแนน)	37	11.0
ช่วงชั้นต่ำขั้นกลาง	(217.01-227.00 คะแนน)	134	39.6
ช่วงชั้นต่ำขั้นสูง	(227.01-237.00 คะแนน)	65	19.2
ช่วงชั้นกลางขั้นต่ำ	(237.01-247.00 คะแนน)	41	12.1
ช่วงชั้นกลางขั้นกลาง	(247.01-257.00 คะแนน)	17	5.0
ช่วงชั้นกลางขั้นสูง	(257.01-267.00 คะแนน)	22	6.5
ช่วงชั้นสูงขั้นต่ำ	(267.01-277.00 คะแนน)	15	4.4
ช่วงชั้นสูงขั้นกลาง	(277.01-287.00 คะแนน)	6	1.8
ช่วงชั้นสูงขั้นสูง	(มากกว่า 287.00 คะแนนขึ้นไป)	1	0.3
รวม		338	100.0

แผนภาพที่ 4-1

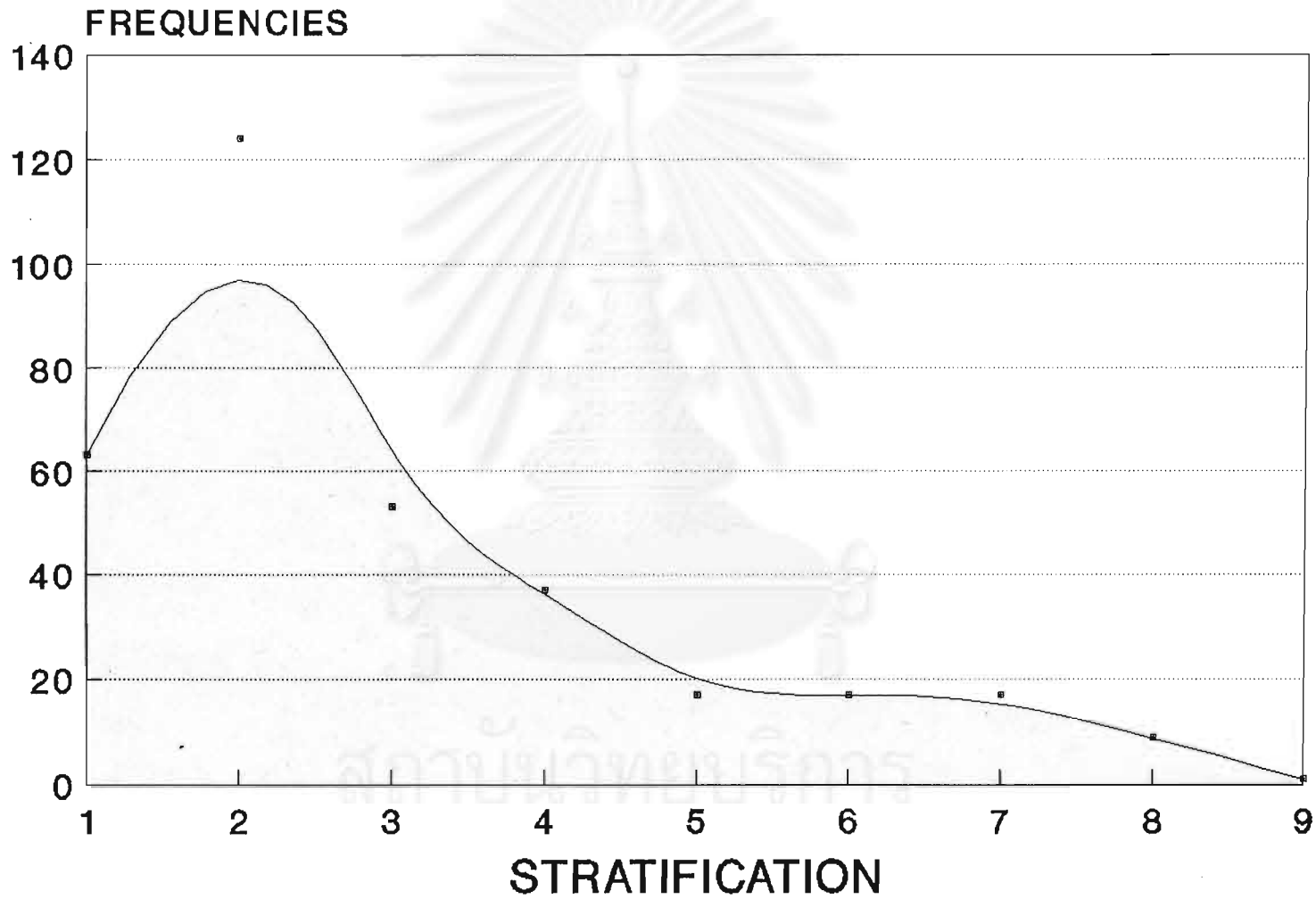
แสดงการกระจายความถี่การจัดช่วงชั้นสถานภาพ
เศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย

SOURCE : SURVEY DATA 1991

แผนภาพที่ 4-2

แสดงการกระจายความถี่การจัดช่วงชั้นสถานภาพ
เศรษฐกิจสังคมในชนบท

SOURCE : SURVEY DATA 1991

สำหรับในเขตเมืองมีคะแนนการจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมเฉลี่ยเท่ากับ 255.21 คะแนนต่ำสุด 208.11 และคะแนนสูงสุด 312.91 โดยมีการกระจายความถี่ของการจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในลักษณะที่ใกล้เคียงมากกับโค้งปกติ แต่ทั้งนี้ก็มีลักษณะเบ้ไปทางซ้ายเล็กน้อย เพราะมีผู้ที่มีคะแนนอยู่ในช่วงชั้นต่ำมากกว่าผู้ที่มีคะแนนอยู่ในช่วงชั้นสูงเล็กน้อย และอีกเหตุผลหนึ่งคือความถี่ของช่วงชั้นที่มากที่สุดคือช่วงชั้นกลางชั้นสูง มีใช้ช่วงชั้นกลางชั้นกลาง ระบายของเส้นโค้งทางกลุ่มช่วงชั้นสูงจึงมีลักษณะค่อนข้างชันกว่า ระบายของกลุ่มช่วงชั้นต่ำ (ดูตารางที่ 4-9 และแผนภาพที่ 4-3)

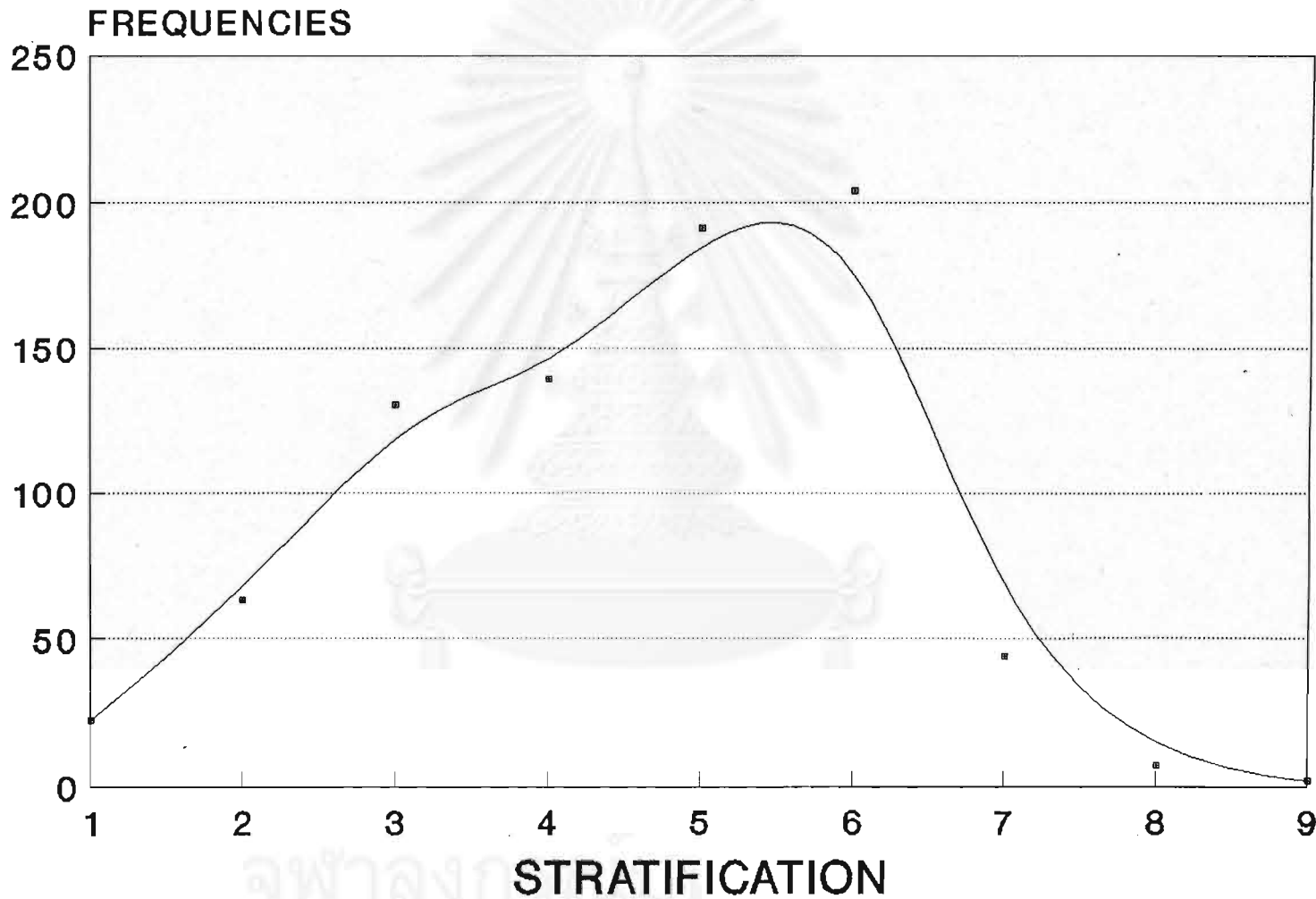
ตารางที่ 4-9 ความถี่ผลการวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคม
ในเขตเมือง

การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคม	ความถี่	ร้อยละ	
ช่วงชั้นต่ำขั้นต่ำ	(ไม่เกิน 219.00 คะแนน)	22	2.7
ช่วงชั้นต่ำชั้นกลาง	(219.01-230.50 คะแนน)	62	7.5
ช่วงชั้นต่ำชั้นสูง	(230.51-242.00 คะแนน)	130	15.7
ช่วงชั้นกลางขั้นต่ำ	(242.01-253.50 คะแนน)	139	16.7
ช่วงชั้นกลางชั้นกลาง	(253.51-265.00 คะแนน)	191	23.0
ช่วงชั้นกลางชั้นสูง	(265.01-276.50 คะแนน)	213	25.7
ช่วงชั้นสูงขั้นต่ำ	(276.51-288.00 คะแนน)	64	7.7
ช่วงชั้นสูงชั้นกลาง	(288.01-299.50 คะแนน)	7	0.8
ช่วงชั้นสูงชั้นสูง	(มากกว่า 299.50 คะแนนขึ้นไป)	2	0.2
รวม		830	100.0

จากการจำแนกการกระจายความถี่ของข้อมูลตามถิ่นที่อยู่ปัจจุบันของกลุ่มตัวอย่าง แสดงให้เห็นว่าแนวทางการวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมจากการสำรวจนี้ จะสามารถใช้อธิบายได้ดีกับการวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของคนไทยเฉพาะในเขตเมือง สำหรับในเขตชนบทตัวบ่งชี้ที่เลือกใช้ไม่สามารถวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมได้ชัดเจน ซึ่งหมายความว่า การวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทยควรแยกการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วน

แผนภาพที่ 4-3

แสดงการกระจายความถี่การจัดช่วงชั้นสถานภาพ
เศรษฐกิจสังคมในเขตเมือง

SOURCE : SURVEY DATA 1991

ที่ต้องใช้เกณฑ์การกำหนดคะแนนแตกต่างกันระหว่างพื้นที่เขตเมืองและเขตชนบท

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาการกระจายความถี่ของแต่ละตัวแปรในกลุ่มตัวอย่างที่การศึกษา
รายได้ อาชีพ ตำแหน่งในอาชีพ ภูมิปัญญา และการมีชื่อเสียง ของประชากรตัวอย่างใน
เขตชนบท จะพบว่า (ดูรายละเอียดในตารางที่ 4-10 ประกอบ)

- การศึกษา ชาวชนบทส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาเพียงประถมศึกษา
- รายได้ ชาวชนบทส่วนใหญ่มีรายได้ตามฤดูกาล และมีรายได้ต่ำกว่า 2,500 บาท
- อาชีพ ชาวชนบทส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม
- ตำแหน่งในอาชีพ ชาวชนบทส่วนใหญ่มีตำแหน่งในอาชีพเป็นการทำงานให้กับครอบครัว
- ภูมิปัญญา ชาวชนบทส่วนใหญ่มีภูมิปัญญาในระดับปานกลางและระดับน้อย
- ชื่อเสียง ชาวชนบทส่วนใหญ่มีชื่อเสียงในระดับน้อย

ตารางที่ 4-10 ความถี่และร้อยละของตัวแปรสถานภาพเศรษฐกิจสังคม
ของประชากรตัวอย่างในชนบท

กลุ่มตัวอย่าง	ความถี่	ร้อยละ
1. ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	241	71.3
มัธยมศึกษา	46	13.6
อาชีวศึกษา/อนุปริญญา	24	7.1
ปริญญาตรีขึ้นไป	27	8.0
2. ลักษณะของรายได้		
เงินเดือนประจำ	67	19.8
จากการประกอบการ	24	7.1
รายได้เฉพาะฤดูกาล	178	52.7
แบบจ้างเหมา/รายวัน	69	20.4

ตารางที่ 4-10 (ต่อ)

กลุ่มตัวบ่งชี้	ความถี่	ร้อยละ
3. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		
ต่ำกว่า 2,500 บาท	175	51.8
2,500-4,999 บาท	84	24.9
5,000-7,499 บาท	48	14.2
4,500-9,999 บาท	13	3.8
มากกว่า 9,999 บาท	18	5.3
4. ประเภทอาชีพ		
วิชาการ/วิชาชีพ	26	7.7
งานบริหารและจัดการ	3	0.9
งานสำนักงาน/เสมียน	11	3.3
งานด้านพาณิชยกรรม	26	7.7
งานด้านบริการ	11	3.3
งานเกษตรกรรมและป่าไม้	213	63.0
งานด้านการผลิต	40	11.8
ทหารและตำรวจ	8	2.4
5. ตำแหน่งในอาชีพ		
ทำงานให้กับครอบครัว	177	52.4
ลูกจ้างเอกชน	85	25.1
ลูกจ้างราชการ/รัฐวิสาหกิจ	32	9.5
นายจ้าง	36	10.7
ผู้บริหารระดับสูง	8	2.4

ตารางที่ 4-10 (ต่อ)

กลุ่มตัวบ่งชี้	ความถี่	ร้อยละ
6. ภูมิปัญญา		
มีน้อย	250	74.0
มีพอสมควร	83	24.6
มีค่อนข้างมาก	2	0.6
มีมาก	3	0.9
7. ชื่อเสียง		
มีน้อย	140	41.4
มีพอสมควร	191	56.5
มีค่อนข้างมาก	2	0.6
มีมาก	5	1.5

การที่ความถี่ของแต่ละตัวแปรดังกล่าวอยู่ในกลุ่มความถี่ที่มีค่าคะแนนต่ำ จึงมีผลให้คะแนนการจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของชาวชนบทส่วนใหญ่อยู่ในช่วงชั้นต่ำ และมีผลให้การกระจายความถี่ไม่เป็นโค้งปกติ

ผลการวิเคราะห์และทดสอบค่าสถิติดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าผลการสำรวจตัวบ่งชี้สถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทยครั้งนี้สามารถนำผลการทดสอบสถิติไปประยุกต์ได้กับเฉพาะการวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของประชาชนในสังคมเมืองเท่านั้น การจะวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมชนบทจะต้องทำการสำรวจและทดสอบสถิติโดยใช้เงื่อนไขการศึกษาและการวิเคราะห์ทางสถิติที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคืออาจจะต้องใช้วิธีเชิงคุณภาพเข้ามาช่วยในการศึกษาเพื่อหา กลุ่มตัวบ่งชี้ที่มีผลอย่างสำคัญจริงๆต่อการจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคม เนื่องจากอาจจะมีตัวแปรบางตัวที่เป็นเงื่อนไขพื้นฐานของกลุ่มตัวบ่งชี้สำคัญที่ชาวชนบทไม่ได้ให้ความสำคัญอย่างจริงจัง จึงไม่ได้คำตอบจากการสำรวจข้อมูล ซึ่งตัวแปรเหล่านั้นอาจอยู่ในลักษณะตัวแปรนามธรรม ตัวอย่างเช่น ภูมิหลังครอบครัว ภูมิหลังบุคคล การมีอำนาจ หรือการมีบทบาทต่อส่วนรวม เป็นต้น จึงเป็นเงื่อนไขการศึกษาที่จำเป็นต้องแยกการวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมแยกกันระหว่างเขตชนบทและเขตเมือง

4.3 การวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมเมือง

จากที่กล่าวมาแล้วว่าผลการทดสอบทางสถิติแสดงให้เห็นว่า ผลการสำรวจข้อมูลครั้งนี้สามารถนำผลการศึกษาไปวิเคราะห์ได้ดีเฉพาะในสังคมเมือง ดังนั้นการวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในส่วนนี้ จึงทำการวิเคราะห์ผลเฉพาะข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากประชากรตัวอย่างในเขตเมืองเท่านั้น

ผลการจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของประชากรในเขตเมืองจำแนกได้เป็น ช่วงชั้นต่ำร้อยละ 25.9 ช่วงชั้นกลางร้อยละ 65.4 และช่วงชั้นสูงอีกร้อยละ 8.7 ซึ่งหากพิจารณาสถานภาพเศรษฐกิจสังคมเปรียบเทียบกันในแต่ละช่วงชั้น จะพบว่ามีความแตกต่างกันดังรายละเอียดในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4-11 ร้อยละของตัวแปรสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของประชากรตัวอย่างที่อยู่ในช่วงชั้นต่างๆ

กลุ่มตัวบ่งชี้	ช่วงชั้นต่ำ	ช่วงชั้นกลาง	ช่วงชั้นสูง
1. ระดับการศึกษา			
ประถมศึกษา	76.2	8.8	-
มัธยมศึกษา	18.7	24.9	4.1
อาชีวศึกษา/อนุปริญญา	4.6	25.8	17.8
ปริญญาตรีขึ้นไป	0.5	40.5	78.1
2. ประเภทอาชีพ			
วิชาการ/วิชาชีพ	0.9	27.8	28.8
งานบริหารและจัดการ	-	0.7	54.8
งานสำนักงาน/เสมียน	2.3	20.8	13.7
งานด้านพาณิชยกรรม	22.4	20.3	1.4
งานด้านบริการ	19.6	7.9	1.4
งานเกษตรกรรมและป่าไม้	8.4	0.6	-
งานด้านการผลิต	43.0	11.4	-
ทหารและตำรวจ	-	9.6	-
อื่นๆ	3.3	0.9	-

ตารางที่ 4-11 (ต่อ)

กลุ่มตัวบ่งชี้	ช่วงชั้นต่ำ	ช่วงชั้นกลาง	ช่วงชั้นสูง
3. ตำแหน่งในอาชีพ			
ทำงานให้กับครอบครัว	17.8	2.9	-
ลูกจ้างเอกชน	52.8	29.7	-
ลูกจ้างราชการ/รัฐวิสาหกิจ	1.8	31.5	20.5
นายจ้าง/ผู้ประกอบการ	27.6	22.3	-
ผู้บริหารระดับสูง	-	13.6	79.5
4. ลักษณะของรายได้			
เงินเดือนประจำ	25.7	71.6	100.0
จากการประกอบการ	25.7	20.6	-
รายได้เฉพาะฤดูกาล	9.3	4.2	-
แบบจ้างเหมา/รายวัน	39.3	3.5	-
5. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน			
ต่ำกว่า 2,500 บาท	48.6	4.4	-
2,500-4,999 บาท	39.3	26.7	-
5,000-7,499 บาท	7.5	25.0	-
7,500-9,999 บาท	2.8	14.4	8.2
มากกว่า 9,999 บาท	1.9	29.5	91.8
6. ภูมิปัญญา			
มีน้อย	47.2	19.3	4.1
มีปานกลาง	52.8	76.3	72.6
มีค่อนข้างมาก	-	1.8	9.6
มีมาก	-	2.6	13.7

ตารางที่ 4-11 (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่างชี้	ช่วงชั้นต่ำ	ช่วงชั้นกลาง	ช่วงชั้นสูง
7. ชื่อเสียง			
มีน้อย	83.6	65.7	23.3
มีปานกลาง	16.4	32.0	63.0
มีค่อนข้างมาก	-	0.7	6.8
มีมาก	-	1.5	6.8

4.3.1 สถานภาพเศรษฐกิจสังคมของผู้ที่อยู่ในช่วงชั้นต่ำ

สำหรับผู้ที่มิมีสถานภาพเศรษฐกิจสังคมอยู่ในช่วงชั้นต่ำ จากค่าร้อยละในตารางที่ 4-11 พบว่าโดยส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า (ร้อยละ 76.2) ประกอบอาชีพด้านการผลิต (ร้อยละ 43.0) ซึ่งได้แก่งานประเภทช่าง และอาชีพด้านการค้าพาณิชย์ (ร้อยละ 22.4) โดยมีตำแหน่งในอาชีพเป็นลูกจ้างเอกชน (ร้อยละ 27.6) และผู้ประกอบการ (ร้อยละ 27.6) รายได้ของประชากรในช่วงชั้นต่ำส่วนใหญ่จึงเป็นรายได้แบบจ้างเหมาหรือจ้างรายวัน (ร้อยละ 39.3) รายได้จากการทำงาน (ร้อยละ 25.7) และรายได้จากเงินเดือนประจำ (ร้อยละ 25.7) สำหรับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ได้รับนั้นส่วนมากเป็นรายได้ในช่วงไม่เกิน 5,000 บาท (ร้อยละ 87.9) โดยแยกเป็นผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 2,500 บาท (ร้อยละ 48.6) และรายได้ระหว่าง 2,500-4,999 บาท (ร้อยละ 39.3) ซึ่งโดยเฉลี่ยแล้วมีรายได้เดือนละ 2,500 บาท

ประชากรตัวอย่างที่อยู่ในช่วงชั้นต่ำนี้ทั้งหมดทำให้คะแนนระดับภูมิปัญญาและการมีชื่อเสียงของตนเองในระดับน้อยและปานกลาง คือมีภูมิปัญญาในระดับปานกลางร้อยละ 52.8 และระดับน้อยร้อยละ 47.2 มีระดับการมีชื่อเสียงน้อยร้อยละ 83.6 และปานกลางอีก ร้อยละ 16.4

อย่างไรก็ตามเพื่อให้เห็นความแตกต่างในสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของผู้ที่อยู่ในช่วงชั้นต่ำได้ชัดเจนขึ้น จึงได้จำแนกการจัดช่วงชั้นให้ละเอียดลงไปอีก 3 ช่วงชั้นคือ ชั้นต่ำ ชั้นต่ำชั้นกลาง และชั้นต่ำชั้นสูง พบว่าประชากรในแต่ละช่วงชั้นย่อยโดยส่วนใหญ่มีสถานภาพเศรษฐกิจสังคมที่เหมือนกันและแตกต่างกันดังนี้

ตารางที่ 4-12 สถานภาพเศรษฐกิจสังคมของประชากรช่วงชั้นต่ำในเขตเมือง
จำแนกตามช่วงชั้นย่อย (ร้อยละ)

ตัวบ่งชี้	ชั้นต่ำชั้นต่ำ	ชั้นต่ำชั้นกลาง	ชั้นต่ำชั้นสูง
ระดับการศึกษา	ประถมศึกษา (100.0)	ประถมศึกษา (85.3)	ประถมศึกษา (63.1)
ประเภทอาชีพ	ด้านการผลิต (86.4)	ด้านการผลิต (59.7)	ด้านการค้า, การผลิต, บริการ (30.8, 27.7, 25.4)
ตำแหน่งในอาชีพ	ลูกจ้างเอกชน (81.8)	ลูกจ้างเอกชน (64.5)	ลูกจ้าง, ผู้ประกอบการ (42.3, 38.5)
ลักษณะของรายได้	ค่าจ้าง (90.9)	ค่าจ้าง (62.9)	ประกอบการ, เงินเดือน (37.7, 34.6)
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	ต่ำกว่า 2,500 (95.5)	ต่ำกว่า 2,500 (54.8)	2,500-4,999 (45.4)
ภูมิปัญญา	น้อย (68.2)	ปานกลาง (54.8)	ปานกลาง (55.4)
ชื่อเสียง	น้อย (95.5)	น้อย (88.7)	น้อย (79.2)

จากข้อมูลในตารางที่ 4-12 สามารถสรุปสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของผู้ที่อยู่ในช่วงชั้นต่ำได้ดังนี้

1) ผู้ที่อยู่ในช่วงชั้นต่ำชั้นต่ำ ทั้งหมดจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือต่ำกว่า โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพที่ต้องใช้แรงงานในกระบวนการผลิตต่างๆ เช่น คนงานก่อสร้าง คนงานในโรงงาน พนักงานขับรถ หรืองานด้านช่างต่างๆ มีตำแหน่งในอาชีพเป็นลูกจ้าง ด้านรายได้เกือบทั้งหมดเป็นรายได้จากค่าจ้างรายวันหรือการจ้างเหมา มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน

ต่ำกว่า 2,500 บาท ด้านภูมิปัญญานั้นมีเกินกว่าครึ่งที่มีภูมิปัญญาในระดับน้อย และเกือบทั้งหมดมีชื่อเสียงในระดับน้อยด้วยเช่นกัน

2) ผู้ที่อยู่ในช่วงชั้นต่ำชั้นกลาง เกือบทั้งหมดจบการศึกษาภาคบังคับหรือต่ำกว่า โดยประชากรในกลุ่มนี้ประมาณครึ่งหนึ่งมีอาชีพใช้แรงงานในกระบวนการผลิตต่างๆ และมีตำแหน่งในอาชีพเป็นลูกจ้าง ทางด้านรายได้นั้นส่วนใหญ่มีรายได้ในลักษณะค่าจ้างรายวัน และการจ้างเหมา และประชากรกว่าครึ่งหนึ่งมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 2,500 บาท ด้านภูมิปัญญามีประชากรกว่าครึ่งหนึ่งจัดตนเองในระดับภูมิปัญญาปานกลาง และส่วนใหญ่ยังมีชื่อเสียงในระดับน้อย

3) ผู้ที่อยู่ในช่วงชั้นต่ำชั้นสูง ส่วนใหญ่ยังจบการศึกษาภาคบังคับหรือต่ำกว่า แต่การประกอบอาชีพเริ่มมีความหลากหลายกล่าวคือ ในช่วงชั้นนี้โดยส่วนใหญ่มีผู้ประกอบอาชีพ 3 ด้านคือ ด้านการค้า (ร้านค้าหรือแผงลอย) ร้อยละ 30.8 ประกอบอาชีพด้านการผลิต ร้อยละ 27.7 และประกอบอาชีพด้านบริการ (ร้านอาหาร คัดผม ตัดเสื้อ และอื่นๆ) อีกร้อยละ 25.4 โดยประชากรส่วนใหญ่มีตำแหน่งในอาชีพเป็นลูกจ้างและผู้ประกอบการ ในด้านการค้าและบริการต่างๆ โดยลักษณะรายได้ของประชากรในช่วงนี้มีความมั่นคงมากขึ้นคือส่วนใหญ่เป็นรายได้จากการประกอบการและค่าจ้างที่เป็นเงินเดือน รายได้เฉลี่ยอยู่ในระดับสูงขึ้นไป คือระหว่าง 2,500-4,999 บาท ด้านภูมิปัญญาพบว่ามากกว่าครึ่งหนึ่งที่มีภูมิปัญญาในระดับปานกลาง แต่ชื่อเสียงโดยส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับน้อย

กล่าวโดยสรุปถึงสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของประชากรในช่วงชั้นต่ำแต่ละช่วงชั้นย่อยได้ว่ามีความแตกต่างกันค่อนข้างเด่นชัดในเรื่อง ระดับการศึกษา การประกอบอาชีพ ตำแหน่งในอาชีพ ลักษณะรายได้ ระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือน และภูมิปัญญา แต่ไม่มีความแตกต่างกันในเรื่องระดับการมีชื่อเสียง

4.3.2 สถานภาพเศรษฐกิจสังคมของผู้ที่อยู่ในช่วงชั้นกลาง

ในกลุ่มผู้ที่มีสถานภาพเศรษฐกิจสังคมอยู่ในช่วงชั้นกลางจากตารางที่ 4-11 พบว่า โดยส่วนใหญ่มีการศึกษาตั้งแต่ระดับอาชีวศึกษาหรืออนุปริญญาขึ้นไป (ร้อยละ 66.3) การประกอบอาชีพมีลักษณะกระจายอยู่ใน 3 กลุ่มอาชีพ คือ อาชีพที่ใช้วิชาการหรือวิชาชีพ (ร้อยละ 27.8) อาชีพที่เป็นงานสำนักงานหรือเสมียน (ร้อยละ 20.8) และอาชีพด้านการค้าหรือพาณิชยกรรม (ร้อยละ 20.3) ตำแหน่งในอาชีพก็มีลักษณะกระจายกันไปในกลุ่มข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ (ร้อยละ 31.5) ลูกจ้างเอกชน (ร้อยละ 29.7) และเป็นนายจ้างหรือผู้ประกอบการ (ร้อยละ 22.3) ด้านรายได้นั้นส่วนใหญ่มีรายได้เป็นเงินเดือนประจำ (ร้อยละ 71.6) และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนในระดับตั้งแต่ 5,000 บาทขึ้นไป

(ร้อยละ 68.9)

ทางด้านภูมิปัญญา พบว่าประชากรในช่วงชั้นกลางส่วนใหญ่มีภูมิปัญญาในระดับปานกลาง (ร้อยละ 76.3) ในด้านการมีชื่อเสียงส่วนใหญ่ยังจัดตนเองมีชื่อเสียงในระดับน้อย (ร้อยละ 65.7) แต่ก็มีพอสมควรที่มีชื่อเสียงในระดับปานกลาง (ร้อยละ 32.0)

ในกลุ่มของผู้ที่อยู่ในช่วงชั้นกลางนี้เมื่อจำแนกเป็นช่วงชั้นย่อยอีก 3 ช่วงชั้นย่อยคือ ชั้นกลางชั้นต่ำ ชั้นกลางชั้นกลาง และชั้นกลางชั้นสูง พบว่าประชากรในแต่ละช่วงชั้นย่อยมีสถานภาพเศรษฐกิจสังคมแตกต่างกันดังนี้

ตารางที่ 4-13 สถานภาพเศรษฐกิจสังคมของประชากรช่วงชั้นกลางในเขตเมือง จำแนกตามช่วงชั้นย่อย (ร้อยละ)

ตัวบ่งชี้	ชั้นกลางชั้นต่ำ	ชั้นกลางชั้นกลาง	ชั้นกลางชั้นสูง
ระดับการศึกษา	มัธยมศึกษา (43.2)	อาชีวศึกษาขึ้นไป (66.5)	ปริญญาตรี (61.5)
ประเภทอาชีพ	ด้านการค้า, การผลิต (34.5, 26.6)	วิชาชีพ, เสมียน (23.0, 20.9)	วิชาชีพ/วิชาการ (46.5)
ตำแหน่งในอาชีพ	ผู้ประกอบการ, ลูกจ้าง (43.9, 41.7)	ลูกจ้าง, ข้าราชการ (38.2, 33.5)	ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ (46.9)
ลักษณะของรายได้	การประกอบการ, เงินเดือน (46.8, 45.3)	เงินเดือน (76.4)	เงินเดือน (84.5)
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	2,500-7,499 (59.7)	5,000 บาทขึ้นไป (58.6)	7,500 บาทขึ้นไป (63.8)
ภูมิปัญญา	ปานกลาง (71.9)	ปานกลาง (71.2)	ปานกลาง (83.6)
ชื่อเสียง	น้อย (84.9)	น้อย (69.6)	ปานกลาง (46.5)

จากข้อมูลในตารางที่ 4-13 สามารถสรุปสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของผู้ที่อยู่ในช่วงชั้นกลางได้ดังนี้

1) ผู้ที่อยู่ในช่วงชั้นกลางขั้นต่ำ โดยส่วนใหญ่จบการศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป (โดยมีผู้ที่จบระดับมัธยมศึกษาร้อยละ 43.2 และสูงกว่ามัธยมศึกษาอีกร้อยละ 26.6) มีการประกอบอาชีพด้านการค้าและการผลิตกันมาก ตำแหน่งในอาชีพส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบการเองและเป็นลูกจ้างบริษัทเอกชน รายได้จากการประกอบอาชีพส่วนใหญ่จึงมีรายได้จากการประกอบการและเงินเดือน โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ระหว่าง 2,500–7,499 บาท ทางด้านภูมิปัญญานั้นส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง และการมีชื่อเสียงส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับน้อย

2) ผู้ที่อยู่ในช่วงชั้นกลางชั้นกลาง โดยส่วนใหญ่จบการศึกษาตั้งแต่ระดับอาชีวศึกษาขึ้นไป ประกอบอาชีพด้านวิชาการหรือวิชาชีพ และอาชีพเกี่ยวกับเสมียนสำนักงาน ตำแหน่งในอาชีพมีทั้งที่เป็นลูกจ้างเอกชนและข้าราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ ลักษณะรายได้ของประชากรในช่วงชั้นนี้ส่วนมากเป็นรายได้จากเงินเดือน ซึ่งมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนในระดับตั้งแต่ 5,000 บาทขึ้นไป สำหรับภูมิปัญญานั้นประชากรในช่วงชั้นนี้ส่วนมากมีภูมิปัญญาในระดับปานกลาง และมีชื่อเสียงในระดับน้อย

3) ผู้ที่อยู่ในช่วงชั้นกลางขั้นสูง ประชากรในช่วงชั้นนี้ส่วนมากจบการศึกษาในระดับปริญญาตรี มีอาชีพเกี่ยวกับวิชาชีพและวิชาการ โดยมีตำแหน่งในอาชีพส่วนใหญ่เป็นข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ รายได้ที่ได้รับมีความมั่นคงในลักษณะ เป็นเงินเดือนประจำ ระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ได้รับส่วนมากได้รับสูงในระดับตั้งแต่ 7,500 บาทขึ้นไป เกี่ยวกับภูมิปัญญาส่วนมากอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีชื่อเสียงในระดับปานกลางเป็นส่วนใหญ่เช่นเดียวกัน

กล่าวโดยสรุปถึงสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของประชากรในช่วงชั้นกลางแต่ละช่วงชั้นย่อยได้ว่า มีความแตกต่างกันเด่นชัดมากด้านการศึกษา การประกอบอาชีพ และตำแหน่งในอาชีพ สำหรับแต่ละช่วงชั้นย่อย โดยลักษณะรายได้จะไม่แตกต่างกันระหว่างในช่วงชั้นกลางชั้นกลาง และช่วงชั้นกลางขั้นสูง แต่มีระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกันในเรื่องภูมิปัญญาโดยเปรียบเทียบในแต่ละช่วงชั้นย่อยแล้วไม่แตกต่างกัน คือ ประชากรส่วนใหญ่มีภูมิปัญญาในระดับปานกลาง ส่วนด้านการมีชื่อเสียงพบว่าแตกต่างกัน คือระดับการมีชื่อเสียงเริ่มสูงขึ้นตามลำดับช่วงชั้นที่สูงขึ้น ซึ่งประชากรในช่วงชั้นกลางขั้นสูงมีผู้ที่มีชื่อเสียงในระดับปานกลางถึงร้อยละ 46.5

4.3.3 สถานภาพเศรษฐกิจสังคมของผู้ที่อยู่ในช่วงชั้นสูง

สถานภาพเศรษฐกิจสังคมของประชากรในช่วงชั้นสูงนี้มีลักษณะที่ค่อนข้างเด่นชัดในแต่ละตัวบ่งชี้ กล่าวคือระดับการศึกษาของช่วงชั้นนี้ส่วนใหญ่จบการศึกษาตั้งแต่ระดับ

ปริญญาตรีขึ้นไป (ระดับปริญญาตรี ร้อยละ 60.3 ปริญญาโท ร้อยละ 15.1 และปริญญาเอก ร้อยละ 2.7) อาชีพของผู้ที่อยู่ในช่วงชั้นนี้ประมาณครึ่งหนึ่งมีอาชีพเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการ (ร้อยละ 54.8) ที่เหลือเป็นอาชีพด้านวิชาชีพ/วิชาการ และงานสำนักงานหรือเสมียน โดยส่วนใหญ่มีตำแหน่งในอาชีพเป็นผู้บริหารระดับสูงขององค์กร (ร้อยละ 79.5) เกี่ยวกับรายได้ของประชากรช่วงชั้นนี้พบว่าทั้งหมดมีรายได้เป็นเงินเดือนประจำ (ร้อยละ 100.0) โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนสูงกว่า 1,000 บาท (รายได้เฉลี่ยในช่วงชั้นนี้คือ 17,000 บาทต่อเดือน)

ส่วนในเรื่องภูมิปัญญาและการมีชื่อเสียง พบว่าผู้ที่อยู่ในช่วงชั้นสูงส่วนใหญ่มีภูมิปัญญาในระดับปานกลาง (ร้อยละ 72.6) ใกล้เคียงกับในช่วงชั้นปานกลาง แต่ที่แตกต่างกันคือในช่วงชั้นสูงนี้มีผู้ที่มีภูมิปัญญาในระดับค่อนข้างมากและมากอีกถึงร้อยละ 23.3 ทางด้านการมีชื่อเสียงก็เช่นเดียวกันพบว่าส่วนใหญ่มีชื่อเสียงในระดับปานกลาง (ร้อยละ 63.0)

ตารางที่ 4-14 สถานภาพเศรษฐกิจสังคมของประชากรช่วงชั้นสูงในเขตเมือง
จำแนกตามช่วงชั้นย่อย

ตัวบ่งชี้	ชั้นสูงขั้นต่ำ	ชั้นสูงชั้นกลาง	ชั้นสูงชั้นสูง
ระดับการศึกษา	ปริญญาโท (62.5)	ปริญญาโทและ เอก (57.1, 28.6)	ปริญญาเอก (100.0)
ประเภทอาชีพ	งานบริหารและจัดการ (50.0)	งานบริหารและจัดการ (85.7)	งานบริหารและจัดการ (100.0)
ตำแหน่งในอาชีพ	ผู้บริหารระดับสูง (76.6)	ผู้บริหารระดับสูง (100.0)	ผู้บริหารระดับสูง (100.0)
ลักษณะรายได้	เงินเดือน (100.0)	เงินเดือน (100.0)	เงินเดือน (100.0)
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	มากกว่า 10,000บาท (90.6)	มากกว่า 10,000 บาท (100.0)	มากกว่า 10,000 บาท (100.0)
ภูมิปัญญา	ปานกลาง (76.6)	ค่อนข้างมาก, มาก (28.6, 28.6)	มาก (50.0)
ชื่อเสียง	ปานกลาง (68.8)	ค่อนข้างมาก, มาก (42.9, 42.9)	มาก (50.0)

จากข้อมูลในตารางที่ 4-14 สามารถสรุปสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของผู้ที่อยู่ในช่วงชั้นสูงได้ดังนี้

1) ผู้ที่อยู่ในช่วงชั้นสูงขั้นต่ำ ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาโท มีอาชีพในด้านงานบริหารและจัดการ และมีตำแหน่งในอาชีพเป็นผู้บริหารระดับสูง โดยทุกคนมีรายได้เป็นเงินเดือนประจำและเกือบทุกคนมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากกว่า 10,000 บาท (มีรายได้ต่อเดือนเฉลี่ย 15,630 บาท) ส่วนภูมิปัญญานั้นประชากรส่วนใหญ่มิมีภูมิปัญญาในระดับปานกลาง และมีชื่อเสียงในระดับปานกลางเป็นส่วนใหญ่เช่นเดียวกัน

2) ผู้ที่อยู่ในช่วงชั้นสูงขั้นกลาง ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาโทและเอก มีอาชีพอยู่ในประเภทงานบริหารและจัดการ และมีตำแหน่งในอาชีพเป็นผู้บริหารระดับสูงทางด้านรายได้ทั้งหมดมีรายได้จากเงินเดือนประจำ ซึ่งเป็นรายได้เฉลี่ยต่อเดือนในระดับที่มากกว่า 10,000 บาท (มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 20,950 บาท) สำหรับด้านภูมิปัญญาพบว่าส่วนใหญ่มิมีภูมิปัญญาในระดับค่อนข้างมากและมาก เช่นเดียวกับชื่อเสียงที่ส่วนใหญ่มิมีชื่อเสียงในระดับค่อนข้างมากและมาก

3) ผู้ที่อยู่ในช่วงชั้นสูงขั้นสูง เนื่องจากมีผู้ที่ได้รับคะแนนให้จัดอยู่ในช่วงชั้นนี้น้อยมาก ข้อมูลในหลายตัวบ่งชี้จึงปรากฏออกมาเป็นร้อยละ 100 ซึ่งสามารถสรุปสถานภาพเศรษฐกิจสังคมเท่าที่ปรากฏผลของข้อมูลได้ว่า ประชากรในช่วงชั้นนี้เป็นผู้จบการศึกษาระดับปริญญาเอก มีอาชีพในประเภทงานบริหารและการจัดการ มีตำแหน่งในอาชีพเป็นผู้บริหารระดับสูง มีรายได้จากเงินเดือนประจำ และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนในระดับมากกว่า 10,000 บาท (มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 20,025 บาท) สำหรับด้านภูมิปัญญาพบว่าส่วนใหญ่มิมีภูมิปัญญาในระดับมากและมีชื่อเสียงในระดับมากด้วย

กล่าวโดยสรุปถึงสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของประชากรในช่วงชั้นสูงเปรียบเทียบแต่ละช่วงชั้นย่อยได้ว่า ในแต่ละช่วงชั้นย่อยไม่มีความแตกต่างในแต่ละตัวบ่งชี้ที่ชัดเจนนัก เพราะอยู่ในลำดับที่ใกล้เคียงกันในแต่ละตัวบ่งชี้ เพียงแต่มีความแตกต่างในแง่ร้อยละของแต่ละลำดับเท่านั้น ความแตกต่างที่ค่อนข้างเด่นชัดจะมีเพียงตัวบ่งชี้ภูมิปัญญาและชื่อเสียงเท่านั้น ที่ช่วงชั้นสูงขั้นต่ำโดยส่วนใหญ่มิมีภูมิปัญญาและชื่อเสียงในระดับปานกลาง ช่วงชั้นสูงขั้นกลางส่วนใหญ่มิมีภูมิปัญญาและชื่อเสียงในระดับค่อนข้างมากและมาก ส่วนช่วงชั้นสูงขั้นสูงส่วนใหญ่มิมีภูมิปัญญาและชื่อเสียงอยู่ในระดับมาก

บทที่ 5
สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นทางสังคมของสังคมไทย ยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษาไว้ โดยตรงจนเป็นผลสำเร็จและพิมพ์เผยแพร่ นอกจากมีการศึกษาเรื่องราวที่ใกล้เคียงกัน แต่มักจะเป็นเรื่องเฉพาะด้านและเฉพาะช่วงเวลา การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นความพยายามที่ผู้ศึกษาจะทำการศึกษาวิจัยเพื่อให้ได้ภาพของผลการวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทยที่เป็นระบบและมีการทดสอบทางสถิติ ที่จะสามารถยืนยันผลการวิเคราะห์ให้ใช้อธิบายการจัดช่วงชั้นทางสังคมในวงกว้างได้

การวิจัยครั้งนี้มีเป้าหมายสำคัญที่จะศึกษาวิเคราะห์ 2 ประเด็นสำคัญ คือการจัดกลุ่มตัวอย่างและการสำรวจสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย และมีผลให้การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีระเบียบวิธีวิจัยที่แตกต่างกันไปตามเป้าหมายของการวิจัย คือ

1) การจัดกลุ่มตัวอย่าง มีวิธีการวิจัย 3 รูปแบบ คือ

1.1) การจัดกลุ่มตัวอย่างที่โดยผู้เชี่ยวชาญที่มาร่วมกันระดมความคิดเห็น และจัดกลุ่มตัวอย่างที่ขึ้นมาชุดหนึ่ง

1.2) การจัดกลุ่มตัวอย่างที่โดยประชาชน ด้วยวิธีการสนทนากลุ่มกับประชาชนในกลุ่มอาชีพต่างๆ รวม 4 กลุ่ม ซึ่งรวบรวมได้กลุ่มตัวอย่างที่ขึ้นมาชุดหนึ่ง

1.3) การสำรวจตัวอย่าง ทำการสำรวจโดยใช้แบบสอบถามที่พัฒนามาจากกลุ่มตัวอย่างของผู้เชี่ยวชาญและของประชาชน โดยสำรวจข้อมูลในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดรวม 10 จังหวัด แล้วจึงนำผลการสำรวจมาทดสอบและวิเคราะห์ทางสถิติซึ่งได้ผลสรุปการจัดกลุ่มตัวอย่างที่ได้ 6 ตัวคือ การศึกษา รายได้ อาชีพ ตำแหน่งในอาชีพ ภูมิปัญญา และชื่อเสียง

2) การสำรวจสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากจังหวัดตัวอย่างที่สุ่มจากภูมิภาคต่างๆทั่วประเทศรวม 10 จังหวัด คือ กรุงเทพมหานคร เชียงราย เพชรบูรณ์ สกลนคร ศรีสะเกษ ชลบุรี ชัยนาท สุพรรณบุรี ภูเก็ต และสตูล ได้รับแบบสอบถามที่สามารถนำมาวิเคราะห์ผลได้รวมทั้งสิ้น 1,168 ตัวอย่าง

เมื่อทำการศึกษาและสำรวจข้อมูลครบทุกขั้นตอนที่วางแผนการวิจัยไว้เรียบร้อยแล้ว จึงได้นำข้อมูลทั้งหมดมาประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งผลการวิเคราะห์สามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญๆ ได้ดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการจัดกลุ่มตัวบ่งชี้

จากกลุ่มตัวบ่งชี้ที่ผู้เชี่ยวชาญ และประชาชนกลุ่มอาชีพต่างๆจัดให้ นั่น คณะผู้ศึกษาได้นำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบแล้วจัดกลุ่มตัวบ่งชี้ขึ้นมาชุดหนึ่งเพื่อนำไปสร้างแบบสอบถาม แล้วออกสำรวจข้อมูลทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดในภูมิภาคต่างๆ และได้รับแบบสอบถามที่สมบูรณ์นำมาใช้ทดสอบและวิเคราะห์ทางสถิติได้รวม 567 ตัวอย่าง ซึ่งเมื่อนำไปทดสอบสถิติด้วยค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่า CV (Coefficient variation) แล้ว พบว่ามีตัวบ่งชี้ที่มีความเหมาะสมจะนำไปใช้วิเคราะห์การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทยได้ 6 ตัวบ่งชี้ คือ การศึกษา รายได้ อาชีพ ตำแหน่งในอาชีพ ภูมิปัญญาและชื่อเสียง ตามลำดับค่า CV ที่ใกล้กับค่า 0

ผลการทดสอบสถิติในส่วนนี้ นอกจากจะสามารถเลือกตัวบ่งชี้ที่เหมาะสมในการวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นทางสังคมได้แล้ว ยังได้ค่าถ่วงน้ำหนักที่จะนำไปใช้คำนวณคะแนนการจัดช่วงชั้นของประชากรตัวอย่างจากค่าเฉลี่ยที่ได้จากการทดสอบสถิติ โดยจะถูกนำไปใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์ผลจากการสำรวจสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย

5.2 สรุปผลการสำรวจสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย

คณะผู้ศึกษาได้นำผลการทดสอบสถิติจากการวิเคราะห์ของกลุ่มตัวบ่งชี้ไปสร้างเป็นแบบสอบถามเพื่อใช้สำรวจสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย ซึ่งได้เก็บรวบรวมข้อมูลประชากรตัวอย่างทั้งสิ้น 1,168 ตัวอย่าง ผลจากการวิเคราะห์และทดสอบด้วยสถิติสามารถจำแนกผลการวิเคราะห์ได้เป็น 3 ประเด็นสำคัญ คือ

5.2.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย

การวิเคราะห์ในส่วนนี้ได้้นำผลการจัดช่วงชั้นทางสังคมของผู้ตอบแบบสอบถามจากการสำรวจเชิงอ้อมวิธี ซึ่งจำแนกเป็น 9 ช่วงชั้น คือ ชั้นต่ำขั้นต่ำ ชั้นต่ำชั้นกลาง ชั้นต่ำขั้นสูง ชั้นกลางขั้นต่ำ ชั้นกลางชั้นกลาง ชั้นกลางขั้นสูง ชั้นสูงขั้นต่ำ ชั้นสูงชั้นกลาง และชั้นสูงขั้นสูง ไปทดสอบความแปรปรวนกับตัวแปรสถานภาพเศรษฐกิจสังคมที่อยู่ในกลุ่มตัวบ่งชี้ทั้ง 6 ตัวบ่งชี้ดังกล่าวแล้ว ผลการทดสอบความแปรปรวนพบว่า มีตัวแปรสถานภาพเศรษฐกิจสังคมที่จะสามารถนำไปใช้วิเคราะห์การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทยได้รวม 7 ตัวแปร คือ ระดับการศึกษา ลักษณะของรายได้ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ประเภทของอาชีพ ตำแหน่งในอาชีพ ระดับภูมิปัญญา และระดับการมีชื่อเสียง

จากตัวแปรนี้ผ่านการทดสอบทั้ง 7 ตัวแปรนี้ ได้นำไปวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยเพื่อกำหนดคะแนนการจัดช่วงชั้นทางสังคมให้กับแต่ละตัวแปร ผลการวิเคราะห์สถิติในช่วงนี้เมื่อนำไปประกอบกับคะแนนถ่วงน้ำหนักของกลุ่มตัวบ่งชี้ที่เตรียมไว้แล้ว จะได้ค่าตัวคูณคะแนนตัวแปรและคะแนนถ่วงน้ำหนักที่พร้อมจะนำไปคำนวณเพื่อจัดช่วงชั้นเศรษฐกิจสังคมกับประชากรตัวอย่างที่เก็บรวบรวมมาทั้งหมด

5.2.2 การจัดช่วงชั้นเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย

ผลการสำรวจข้อมูลทั้ง 168 ตัวอย่าง เมื่อนำมาจำแนกความถี่ของตัวแปรสถานภาพเศรษฐกิจสังคมทั้ง 7 ตัว ที่จะใช้วิเคราะห์การจัดช่วงชั้นเศรษฐกิจสังคมแล้ว ได้นำคะแนนตัวแปรไปคำนวณที่ละตัวแปร จากนั้นจึงรวมค่าคะแนนตัวแปรตามกลุ่มตัวบ่งชี้เพื่อนำเอาคะแนนถ่วงน้ำหนักไปคูณในแต่ละกลุ่มตัวบ่งชี้ ผลการคำนวณทั้งหมดนี้จะได้คะแนนการจัดช่วงชั้นเศรษฐกิจสังคมของประชากรตัวอย่างแต่ละชุด

คะแนนการจัดช่วงชั้นเศรษฐกิจสังคมจะถูกนำไปวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าสูงสุด และค่าต่ำสุด เพื่อใช้วิเคราะห์ในการจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมจากการสำรวจข้อมูลครั้งนี้ โดยการจำแนกช่วงชั้นออกเป็น 9 ช่วงชั้นเช่นเดียวกับการสำรวจเชิงอัตวิสัยที่กล่าวถึงแล้ว จากผลการจัดช่วงชั้นครั้งนี้ผู้ศึกษาได้นำการกระจายความถี่ของการจัดช่วงชั้นไปทำกราฟเพื่อวิเคราะห์ลักษณะการกระจายความถี่ของข้อมูลการจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทย

ผลการวิเคราะห์ลักษณะการกระจายความถี่ของข้อมูลการจัดช่วงชั้น พบว่าไม่มีลักษณะการกระจายความถี่แบบโค้งปกติ (ดูแผนภาพที่ 4-1 ประกอบ) ซึ่งแสดงว่าน่าจะมีตัวแปรบางตัวเข้ามามีอิทธิพลต่อการกระจายความถี่ที่ไม่เป็นโค้งปกตินี้ จึงได้ทดสอบทางสถิติเพิ่มเติม พบว่าตัวแปรถิ่นที่อยู่ปัจจุบันมีผลอย่างสำคัญต่อการกระจายความถี่ข้อมูลการจัดช่วงชั้น กล่าวคือเมื่อแยกตัวแปรถิ่นที่อยู่ปัจจุบันเป็นเขตเมืองและเขตชนบท แล้วทำกราฟการกระจายความถี่ พบว่าการกระจายความถี่การจัดช่วงชั้นเศรษฐกิจสังคมในเขตเมืองมีลักษณะใกล้เคียงกับโค้งปกติมาก (ดูแผนภาพที่ 4-3 ประกอบ) ในขณะที่เขตชนบทไม่มีลักษณะเป็นโค้งปกติ (ดูแผนภาพที่ 4-2 ประกอบ) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผลการจัดช่วงชั้นเศรษฐกิจสังคมจากการศึกษาครั้งนี้มีความเหมาะสมต่อการนำไปใช้วิเคราะห์หารจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมเฉพาะในเขตเมือง แต่ไม่เหมาะสมต่อการใช้วิเคราะห์ในเขตชนบท

5.2.3 การวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในเขตเมือง

จากผลการจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมไทยเป็น 9 ช่วงชั้นดังกล่าว เมื่อนำมาวิเคราะห์ว่าในแต่ละช่วงชั้นมีสถานภาพเศรษฐกิจสังคมเป็นอย่างไรบ้าง โดยวิเคราะห์จากตัวแปรทั้ง 7 ตัว คือระดับการศึกษา ประเภทของอาชีพ ตำแหน่งในอาชีพ ลักษณะรายได้ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ระดับภูมิปัญญา และระดับการมีชื่อเสียง พบความแตกต่างกันในสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในแต่ละช่วงชั้นดังนี้คือ

1) ผู้ที่มีสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในช่วงชั้นต่ำ โดยส่วนใหญ่เป็นผู้ที่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ประกอบอาชีพในกระบวนการผลิตต่างๆ (เช่น คนงาน กรรมกร ช่าง) และอาชีพด้านการค้าพาณิชย์ (เช่น ร้านค้าขนาดเล็ก และหาบเร่แผงลอย) โดยส่วนมากมีตำแหน่งในอาชีพเป็นลูกจ้างและผู้ประกอบการขนาดเล็ก รายได้ที่ได้รับจึงเป็นรายได้จากการจ้างเหมาหรือจ้างรายวันและรายได้จากการประกอบการ ประชากรในช่วงชั้นต่ำนี้มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนในช่วงชั้นไม่เกิน 5,000 บาท (โดยเฉลี่ยมีรายได้เดือนละ 2,500 บาท) นอกจากนี้ประชากรในช่วงชั้น โดยส่วนใหญ่มีภูมิปัญญาในระดับน้อยและปานกลาง แต่ระดับการมีชื่อเสียงนั้นอยู่ในระดับน้อยเป็นส่วนใหญ่และเมื่อวิเคราะห์ความแตกต่างในสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของประชากรในแต่ละช่วงชั้นย่อยของช่วงชั้นต่ำนี้ก็พบว่ามีความแตกต่างกันเด่นชัดมากในทุกตัวแปรยกเว้นการมีชื่อเสียงที่ทุกช่วงชั้นย่อยส่วนใหญ่มีชื่อเสียงในระดับน้อย และมีร้อยละไม่แตกต่างกันระหว่างแต่ละช่วงชั้นย่อย

2) ผู้ที่มีสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในช่วงชั้นกลาง พบว่าส่วนใหญ่มีการศึกษาตั้งแต่ระดับอาชีวศึกษาหรืออนุปริญญาขึ้นไป การประกอบอาชีพกระจายอยู่ใน 3 กลุ่มอาชีพ คือ อาชีพที่ใช้วิชาชีพหรือวิชาการ อาชีพที่เป็นงานสำนักงานหรือเสมียน และอาชีพด้านการค้าพาณิชย์ ตำแหน่งในอาชีพก็มีลักษณะกระจายกันด้วยเช่นกัน คือ เป็นข้าราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ เป็นลูกจ้างเอกชน และเป็นนายจ้างหรือผู้ประกอบการ ทางด้านรายได้พบว่าส่วนใหญ่มีรายได้จากเงินเดือนประจำโดยมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ในระดับตั้งแต่ 5,000 บาทขึ้นไป (มีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 6,500 บาท) ในด้านภูมิปัญญาพบว่าส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ในขณะที่การมีชื่อเสียงส่วนใหญ่อยู่ในระดับน้อย เมื่อวิเคราะห์ความแตกต่างในสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของประชากรตัวอย่างเปรียบเทียบกับในแต่ละช่วงชั้นย่อยของผู้ที่อยู่ในช่วงชั้นกลางนี้ พบว่ามีความแตกต่างกันเด่นชัดมากในเรื่องระดับการศึกษา ประเภทของอาชีพ ตำแหน่งในอาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และระดับการมีชื่อเสียงแต่ไม่แตกต่างกันมากนักในตัวแปรลักษณะของรายได้และระดับภูมิปัญญา

3) ผู้ที่มีสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในช่วงชั้นสูง พบว่าส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป เกินกว่าครึ่งหนึ่งมีอาชีพเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการ ส่วนใหญ่จึงมีตำแหน่งในอาชีพเป็นผู้บริหารระดับสูงในองค์การทางด้านรายได้พบว่ามียาได้จากเงินเดือนประจำโดยมียาได้จากเฉลี่ยต่อเดือนมากกว่า 10,000 บาท คือเฉลี่ยเดือนละ 17,000 บาท ทางด้านระดับภูมิปัญญาและการมีชื่อเสียง พบว่าส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลางทั้งสองตัวแปร เมื่อวิเคราะห์ความแตกต่างในสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของประชากรตัวอย่างเปรียบเทียบในแต่ละช่วงชั้นย่อยของผู้ที่อยู่ในช่วงชั้นสูง พบว่าตัวแปรตัวอื่นๆ ไม่มีความแตกต่างกันที่เด่นชัด จะมีเฉพาะตัวแปรระดับภูมิปัญญาและระดับการมีชื่อเสียงเท่านั้นที่มีความแตกต่างกันในแต่ละช่วงชั้นย่อยอย่างชัดเจน

5.3 ข้อเสนอแนะต่อการศึกษาวิจัย

ข้อเสนอแนะนี้เป็นการนำเสนอประเด็นที่น่าสนใจจากผลการวิเคราะห์และข้อเสนอแนะต่อแนวการวิจัยในอนาคต โดยจำแนกได้ 6 ประเด็น คือ

1) ในการศึกษาวิจัยการจัดช่วงชั้นทางสังคม ควรจะต้องศึกษาวิจัยโดยใช้ตัวบ่งชี้หลายๆตัวประกอบกันไป การจะอธิบายตัวบ่งชี้เพียงตัวใดตัวหนึ่ง จะทำให้ผลการวิเคราะห์นั้นไม่ชัดเจน เพราะบางกรณีการที่คนหนึ่งถูกจัดให้อยู่ในช่วงชั้นสูงเมื่อพิจารณาจากรายได้นั้น แต่คนอื่นๆเดียวกันนี้อาจถูกจัดให้อยู่ในช่วงชั้นต่ำได้เมื่อพิจารณาจากระดับการศึกษาของเขา เป็นต้น ความไม่สอดคล้องกันในลักษณะดังกล่าวนี้ จึงจำเป็นต้องใช้กลุ่มตัวบ่งชี้หลายๆตัวประกอบกันในการอธิบายการจัดช่วงชั้นในสังคมเมือง

2) สำหรับการจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในชนบทนั้น นอกจากยังไม่มีผู้ที่ทำการศึกษาไว้แล้ว ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ก็ยังไม่สามารถค้นหากลุ่มตัวบ่งชี้ที่เหมาะสมที่จะใช้ในการวิเคราะห์ได้ เพราะผลจากการทดสอบทางสถิติพบว่าการกระจายความถี่คะแนนการจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในเขตชนบทในลักษณะที่ไม่เป็นโค้งปกติ จึงยังไม่อาจทราบได้อย่างแน่ชัดว่าจะมีกลุ่มตัวบ่งชี้อะไรบ้างที่มีความเหมาะสมเพียงพอที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการวัดการจัดช่วงชั้นสถานภาพเศรษฐกิจสังคมในสังคมชนบทได้ แต่ก็นับเป็นประเด็นที่น่าสนใจที่จะทำการศึกษาวิจัยต่อไปว่า ควรจะใช้วิธีการศึกษาวิจัยแบบใดที่จะสามารถช่วยค้นหากลุ่มตัวบ่งชี้ที่เหมาะสมต่อการจะช่วงชั้นทางสังคมในชนบทของประเทศไทย ด้วยการนำหลักเกณฑ์ทางวิชาการและการทดสอบทางสถิติเป็นแนวทางในการวิเคราะห์

3) ประเด็นการวิเคราะห์ผลในกลุ่มช่วงชั้นสูง มีเงื่อนไขการสำรวจข้อมูล ประการหนึ่งนี้อาจมีผลให้การวิเคราะห์สถานภาพเศรษฐกิจสังคมของประชากรในช่วงชั้นสูง สุดไม่แตกต่างกันในหลายๆ ตัวแปรเมื่อเปรียบเทียบระหว่างช่วงชั้นย่อย ถือเป็นผลจากการสำรวจข้อมูลครั้งนี้ไม่มีโอกาสที่จะเข้าสู่สัมภาษณ์นักธุรกิจระดับสูง ข้อมูลที่ได้จึงมาจากประชากรในกลุ่มที่มีลักษณะพื้นฐานใกล้เคียงกัน เช่น เป็นผู้บริหารระดับสูงที่มีเงินเดือนประจำ ทั่วๆไปในช่วงชั้นนี้น่าจะมีผู้ที่มีรายได้จากการประกอบธุรกิจหรือการลงทุนขนาดใหญ่รวมอยู่ด้วย เป็นต้น

4) ข้อมูลการวิเคราะห์สถานภาพเศรษฐกิจสังคมในส่วนที่เป็นระดับรายได้เฉลี่ย ต่อเดือนนั้น จะเห็นได้ว่าผู้ที่อยู่ในช่วงชั้นสูงนั้นมีรายได้เฉลี่ยในระดับที่ค่อนข้างต่ำคือเฉลี่ย เดือนละ 17,000 บาท เนื่องจากเหตุผลที่เป็นไปได้ 2 ประการ คือ ประการแรกในกลุ่มผู้บริหารระดับสูงที่มีคะแนนอยู่ในช่วงชั้นสูงนี้ส่วนมากเป็นผู้บริหารในสายงานราชการหรือรัฐวิสาหกิจ จึงมีระดับเงินเดือนไม่สูงมากนัก อีกประการหนึ่ง การเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับรายได้ทุกครั้ง มีโอกาสที่จะได้รับข้อมูลเบี่ยงเบนเนื่องจากผู้ตอบแบบสอบถามไม่ตอบระดับเงินเดือนที่แท้จริง

5) ผลการสำรวจข้อมูลครั้งนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ในการศึกษาวิจัยการจัดช่วงชั้นทางสังคมในสังคมไทย ผู้ศึกษามีความจำเป็นต้องทำการศึกษาวิจัยแยกพื้นที่ระหว่างเขตเมืองและชนบท เพราะผลการทดสอบทางสถิติชี้ให้เห็นว่าการเลือกใช้ตัวบ่งชี้เพื่อการวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นทางสังคมระหว่างเมืองและชนบทจะต้องเลือกใช้ตัวบ่งชี้คนละชุดกัน เพื่อมิให้ผลการวิเคราะห์เบี่ยงเบนไปจากสภาพที่เป็นจริงมากนัก

6) ข้อเสนอแนะประการหนึ่งของการทำวิจัยในครั้งต่อไปคือ ผู้วิจัยควรจะลองพิจารณาเลือกที่จะศึกษาวิจัยการจัดช่วงชั้นทางสังคม ซึ่งอาจจะ เป็นสังคมเมืองหรือชนบทในขอบเขตการศึกษาที่แคบลงเพียงหนึ่งหรือสองชุมชนและอาจลองใช้วิธีการศึกษาทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เพราะว่าการเลือกศึกษาเพียงหนึ่งหรือสองชุมชนจะช่วยให้ผู้ศึกษาวิจัยสามารถควบคุมเงื่อนไขหรือปรากฏการณ์ทางสังคมที่อาจจะ มีผลกระทบต่อการจัดช่วงชั้นทางสังคม ซึ่งก็สามารถควบคุมเงื่อนไขหรือปรากฏการณ์ต่างๆ ได้แล้วผลการวิจัยคงจะสามารถคัดเลือกตัวบ่งชี้ที่เหมาะสมมากที่สุดต่อการวิเคราะห์การจัดช่วงชั้นทางสังคม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

- จำนงค์ อภิวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2532.
- บรรพต วีระลัย. สังคมวิทยา มานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520.
- บุญมา นครินทร์. "การจัดลำดับชั้นทางสังคม การศึกษาหมู่บ้านขยาย อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา." วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2516
- บุสดี อากมานนท์. "ความสำคัญในความแตกต่างระหว่างชนชั้นในสังคมไทยของนิสิตคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย." วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2520.
- ไพฑูรย์ เครือแก้ว. ลักษณะสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร : โรงพิมพ์เลียงเชียงจงเจริญ, 2513.
- รพีพรรณ สุวรรณรัฐโชติ. สังคมวิทยา. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2530.
- อารง สุทธาศาสตร์. "ช่วงชั้นทางสังคม." สังคมและวัฒนธรรม. โดยภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.
- Broom, L. and Selznick, P. Sociology. Tokyo: Maruzen Company, Ltd., 1968
- Kahl, J.A. and Davis, K. The American Class Structure. New York : Holt, Rinehart and Winston, 1957.
- Olsen, M.E. The Process of Social Organization. New York : Holt, Rinehart and Winston, 1968.
- Rabibhadana, Akin. "Clientship and Class Structure in the Early Bangkok Period 1782-1783." in G.W. Skinner and A.T. Kirsch, ed., Change and Persistence in Thai Society. Ithaca and London : Cornell University Press, 1975.
- Tumin, Melvin M. Social Stratification : The Forms and Functions of Inequality. Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice-Hall Inc., 1967.
- Wilson, David A. "Thailand and Marxism" in Frank N. Trayer, ed., Marxism in SEA. Standford: Standford University Press, 1957.

ภาคผนวกที่ 1

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

1. รศ.ดร.อมรา พงศาพิชญ์	ผู้อำนวยการ สถาบันวิจัยสังคม
2. รศ.ดร.สุวรรณา เกรียงไกรเพชร	รองผู้อำนวยการ สถาบันวิจัยสังคม
3. รศ.ดร.สุภาวค์ จันทวานิช	รองผู้อำนวยการ สถาบันเอเชีย
4. ศ.ดร.เทียนฉาย กีระนันทน์	คณะเศรษฐศาสตร์
5. ศ.ดร.อุทุมพร จามรมาน	คณะครุศาสตร์
6. รศ.ดร.สรชัย พิศาลบุตร	คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี
7. รศ.ดร.ปรีชา คุณินทร์พันธุ์	คณะรัฐศาสตร์
8. รศ.สุริชัย หวันแก้ว	คณะรัฐศาสตร์
9. ดร.จี้ค อัมโยต์	สถาบันวิจัยสังคม
10. ดร.วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์	สถาบันวิจัยสังคม
11. นางสุรียา วีรวงศ์	สถาบันวิจัยสังคม
12. นางสาวอาภา ศิริวงศ์ ณ อยุธยา	สถาบันวิจัยสังคม
13. ดร.ฉันทนา หวันแก้ว	สถาบันวิจัยสังคม
14. นายวิสูตร วิเศษจินดา	สถาบันวิจัยสังคม
15. นายพินิจ ลาภธนานนท์
(ผู้จัดการโครงการ)	สถาบันวิจัยสังคม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวกที่ 2

สรุปผลการจัดกลุ่มสนทนา (Focus group)

การจัดกลุ่มสนทนาครั้งนี้ ดำเนินการในช่วงระหว่างวันที่ 15 ตุลาคม - 15 พฤศจิกายน 2533 จำแนกกลุ่มสนทนาได้เป็น 4 กลุ่มอาชีพ ดังรายละเอียดผลของการสนทนากลุ่ม ดังต่อไปนี้

กลุ่มอาชีพเกษตรกรรม

ในการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างบุคคลในสังคมชนบท และสังคมไทยปัจจุบัน จากกลุ่มอาชีพเกษตรกรรม ดำเนินการในเขตพื้นที่ อ.ลาดบัวหลวง บางบาล และวังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเกษตรกรและกลุ่มผู้นำชนบทที่มีอาชีพเกษตรกรรม มีผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มรวม 23 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม จำแนกเป็นกลุ่มเกษตรกรที่ อ.ลาดบัวหลวง จำนวน 10 คน กลุ่มผู้นำชุมชนที่ อ.บางบาล 6 คน อันได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และกรรมการหมู่บ้าน และกลุ่มเกษตรกรที่ อ.วังน้อยอีก 7 คน ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มโดยส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุระหว่าง 30-59 ปี

ผลการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับความแตกต่างของบุคคลภายในชุมชนหรือหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะบอกว่าไม่มีความแตกต่างกัน โดยให้เหตุผลว่า ในหมู่บ้านชาวบ้านมีลักษณะพื้นฐานเศรษฐกิจสังคมใกล้เคียงกัน เรียบจบชั้นประถมเช่นเดียวกัน ชีวิตความเป็นอยู่เหมือนกัน (ประสบปัญหาข้าวเสียหายเมื่อปีที่แล้วเหมือนกัน)

แต่หากให้เปรียบเทียบกับชุมชนอื่น เป็นต้นว่าเปรียบเทียบกับหมู่บ้านใกล้เคียงหรือในระดับอำเภอ จังหวัด ภาค และประเทศ พบว่ามีประเด็นของความแตกต่างโดยเรียงลำดับความสำคัญ ดังนี้

1. ความรวย ความจน
2. อาชีพ
3. วัฒนธรรมประเพณี
4. การศึกษา
5. บทบาทในสังคม
6. เพศ
7. อายุ
8. ความใกล้เคียงไกลความเจริญ

และแต่ละลำดับเกษตรกรให้เหตุผลต่างๆ โดยสรุป คือ

1. ความรวย ความจน

1.1 ผู้ที่มีเงินมากทำให้สามารถทำอะไรได้หลายอย่าง และทำได้ตามความต้องการ ในขณะที่คนที่ไม่มีเงินแม้ว่าจะมีความคิดที่จะทำนั้นทำนั้นก็ไม่ได้แต่คิด เพราะขาดกำลังทรัพย์

1.2 คนมีเงินย่อมมีโอกาสที่ดีกว่าคนไม่มีเงิน เป็นต้นว่า สามารถสมัคร สจ. ส.ส. ได้

2. อาชีพ ผู้คนที่ประกอบอาชีพต่างกัน มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้ประกอบอาชีพบางอาชีพโดยเฉพาะข้าราชการ ทำงานสบายกว่า ไม่ต้องทำงานหนักเหมือนชาวนา และรายได้ดีกว่า นอกจากนี้ตำแหน่งในอาชีพก็ทำให้คนในสังคมมีความแตกต่างกันด้วย นั่นคือ ผู้มีตำแหน่งสูง เช่น ครูใหญ่ ปลัด นายอำเภอ มีเงินเดือนสูงกว่า และมีผู้คนเคารพนับถือ ยกย่องมากกว่า

3. วัฒนธรรมประเพณี (ภาษา ศาสนา ความเชื่อ) คนในแต่ละภาคแต่ละจังหวัด มีความแตกต่างกัน เป็นต้นว่า คนภาคใต้นับถือศาสนาอิสลาม คนภาคอื่นๆ นับถือศาสนาพุทธ นอกจากนี้ยังมีความแตกต่างกันด้านภาษา คนภาคอีสานพูดภาษาอีสาน ภาคเหนือพูดคำเมือง คนภาคใต้พูดภาษาใต้ เป็นต้น ตลอดจนรายละเอียดในการทำบุญเทศกาลประจำปีของแต่ละจังหวัด แต่ละภาคก็แตกต่างกันด้วย

4. การศึกษา

4.1 ผู้ที่ได้รับการศึกษาสูง มีโอกาสทำงานที่สบาย เช่น งานราชการ ส่วนผู้ที่มีการศึกษาน้อยต้องทำงานที่ใช้แรงกาย

4.2 ผู้ที่มีโอกาสได้รับการศึกษาสูง ต้องเป็นผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่า

4.3 ผู้ที่มีโอกาสได้รับการศึกษาสูง ย่อมมีสติปัญญาดีกว่า

4.4 ผู้ที่มีโอกาสได้รับการศึกษาสูง ได้ค่าตอบแทนจากการทำงานสูงกว่าผู้มีการศึกษาต่ำกว่า

5. บทบาทในสังคม ผู้ที่มีบทบาทในสังคม เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีโอกาสได้รู้จักผู้คนนอกหมู่บ้านมากกว่าและยังเป็นรู้จักของคนทั่วไป นอกจากนี้ยังได้รับการยอมรับและการเคารพนับถือจากคนในสังคม

6. เพศ เพศชายสามารถทำงานหนักได้มากกว่าเพศหญิง และประเภทของงานแต่ละเพศก็แตกต่างกันด้วย เช่น เพศชายไถนา เป็นต้น นอกจากนี้ค่าตอบแทนจากการทำงานเพศชายได้มากกว่าเพศหญิง

7. อายุ

7.1 ผู้มีอายุมาก ได้รับการเคารพนับถือมากกว่า เพราะมีประสบการณ์มากกว่า

7.2 ผู้มีอายุน้อยกว่าย่อมทำงาน (ใช้ร่างกาย) ได้มากกว่าผู้สูงอายุ และสามารถหารายได้เพิ่มได้มากกว่า เป็นต้นว่า แรงงานในโรงงานส่วนใหญ่รับคนหนุ่มสาว ไม่รับคนสูงอายุ

8. ความใกล้ชิดไกล (ศูนย์กลางความเจริญ) ผู้ที่อยู่ใกล้แหล่งความเจริญ จะมีวิถีชีวิตที่แตกต่างจากผู้ที่อยู่ห่างไกลความเจริญ เป็นต้นว่า ผู้ที่อยู่ใกล้แหล่งความเจริญ มีไฟฟ้าใช้ น้ำประปา ตลอดจนการเดินทางที่สะดวกสบายในขณะที่ผู้ที่อยู่ห่างไกลความเจริญหาได้ด้วยความยากลำบาก

กลุ่มข้าราชการ

กลุ่มข้าราชการที่ร่วมสนทนากลุ่มมี 6 คน เป็นข้าราชการ 3 คน และเป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจอีก 3 คน ซึ่งผลจากการสนทนากลุ่มพบว่า มีปัจจัยที่คิดว่ามีผลต่อความแตกต่างในสถานภาพเศรษฐกิจสังคมรวม 12 ปัจจัย คือ

1. ฐานะ/รายได้
2. อาชีพ
3. การศึกษา
4. ภูมิหลังครอบครัว
5. ชื่อเสียง
6. อำนาจ
7. ตำแหน่งในอาชีพ
8. ลักษณะที่อยู่อาศัย
9. เชื้อชาติ
10. ศาสนา
11. การเป็นสมาชิกกลุ่มสังคม
12. ความคิด/จิตใจ

สำหรับเหตุผลประกอบการนำเสนอในแต่ละปัจจัย มีดังนี้

1. ฐานะ/รายได้ ในปัจจุบันสังคมไทยให้ความสำคัญด้านวัตถุมาก ใครสามารถครอบครองวัตถุได้มากก็จะได้รับการยอมรับมาก แต่การจะได้ครอบครองวัตถุดังกล่าวจะต้องมีเงินมาก ดังนั้นคนที่มีเงินมากจะทำสิ่งใด จะพูดอะไร มักจะประสบความสำเร็จ

ทุกครั้ง คนที่ไม่มีเงินจึงไม่มีโอกาสที่จะทำในสิ่งที่ต้องการ

2. อาชีพ คนที่ประกอบอาชีพแตกต่างกันจะแตกต่างกันในหลายๆด้าน เพราะอาชีพเป็นตัวกำหนดดวงชะตาและพฤติกรรมต่างๆ ของคนที่จะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับสัมพันธกัน

3. การศึกษา จะเป็นเครื่องมือในการผสมผสานทางด้านความคิดและการเรียนรู้ ซึ่งจะทำให้แต่ละคนมีพื้นฐานทางด้านความรู้เข้าใจในสิ่งต่างๆ อันจะเป็นเครื่องมือกำหนดพฤติกรรมของคนในลักษณะที่แตกต่างกัน

4. ภูมิหลังครอบครัว เนื่องจากครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่เป็นเครื่องมือในการหล่อหลอมบุคคลตั้งแต่เกิด ดังนั้นครอบครัวจึงมีบทบาทในการหล่อหลอมบุคลิกภาพและโลกทัศน์ของแต่ละบุคคล โดยครอบครัวที่ต่างกันจะมีผลให้สมาชิกในแต่ละครอบครัวมีวิถีความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน มีลักษณะนิสัย ความคิด และบุคลิกภาพที่แตกต่างกัน

5. ชื่อเสียง มีส่วนสำคัญในการสร้างโอกาสของชีวิตของแต่ละบุคคลแตกต่างกัน คนที่มีชื่อเสียงมากจะมีโอกาสได้รับอภิสิทธิ์ทางสังคมมากกว่าคนอื่น ๆ

6. อำนาจ ทำให้เกิดการยอมรับของคนในสังคม ความเชื่อถือว่าไว้วางใจ ได้รับการยกย่อง มีคนเกรงขาม และเป็นช่องทางให้แสวงหาผลประโยชน์ต่างๆ ได้

7. ตำแหน่งในอาชีพ คนที่มีตำแหน่งต่างกันจะมีอำนาจ รายได้ ชื่อเสียงเกียรติยศ ที่แตกต่างกัน ยิ่งมีตำแหน่งสูงมากก็ยิ่งมีโอกาสได้รับผลประโยชน์ต่างๆมากขึ้น แต่ก็ต้องทำงานหนักขึ้น ต้องรับผิดชอบมากขึ้น และต้องเสี่ยงต่อโอกาสที่จะผิดพลาดมากขึ้นด้วย

8. ลักษณะที่อยู่อาศัย เป็นเครื่องบ่งบอกถึงความแตกต่างในฐานะและความเป็นอยู่ของแต่ละบุคคล อย่างเช่นเมื่อพูดถึงสลัมเราจะทราบทันทีถึงลักษณะของผู้ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้น เป็นต้น

9. เชื้อชาติ เป็นปัจจัยบ่งบอกลักษณะพื้นฐานบางประการของแต่ละบุคคล เช่นเมื่อพูดถึงเชื้อชาติจีนหลายคนจะนึกถึงพวกพ่อค้าในระดับต่างๆ แต่เมื่อพูดถึงเชื้อชาติไทยกลับก็นึกถึงพวกชาวจีนฮั่นชาวนาในชนบท เป็นต้น

10. ศาสนา เป็นพื้นฐานของคำสอนที่สร้างความเชื่อและอุดมการณ์ของบุคคลที่แตกต่างกัน มีผลให้เป็นแนวประพฤติปฏิบัติของบุคคลที่แตกต่างกัน

11. การเป็นสมาชิกกลุ่มสังคม ในกลุ่มสังคมหนึ่งๆ มักจะยอมรับการเป็นสมาชิกของบุคคลที่มีเงื่อนไขทางเศรษฐกิจสังคมที่เหมือนกันหรือใกล้เคียงกันเท่านั้น คนที่มีลักษณะต่างออกไปจะไม่มีสิทธิ์เข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม

12. ความคิด/จิตใจ แต่ละคนย่อมมีความแตกต่างในความคิดและจิตใจ ซึ่งมากบ้างน้อยบ้างแล้วแต่ว่าจะมีการปรับตัวเข้าหากันเพียงใด โดยพฤติกรรมที่แสดงออกมักจะแตกต่างกันไปตามพื้นฐานความคิดและจิตใจ

กลุ่มผู้บริหาร

ผู้บริหารที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มมี 5 คน เป็นกลุ่มผู้บริหารในภาคเอกชนทั้งสิ้น ไม่สามารถจัดกลุ่มสนทนาระหว่างผู้บริหารภาครัฐการได้ เพราะไม่สามารถจัดวันและเวลาที่ผู้บริหารภาครัฐการที่เชิญไว้สะดวกตรงกันได้ สำหรับผู้บริหารภาคเอกชนที่ร่วมในการสนทนาเป็นเจ้าของและผู้จัดการธุรกิจเอกชน 2 ท่าน และผู้จัดการกิจการพาณิชย์อีก 1 ท่าน

ผลจากการสนทนากลุ่ม พบว่ามีปัจจัยที่ผู้เข้าร่วมสนทนาเห็นว่ามีส่วนสำคัญต่อความแตกต่างในสถานภาพเศรษฐกิจสังคม 7 ปัจจัยตามลำดับความสำคัญ คือ

1. การศึกษา
2. ภูมิหลังครอบครัว
3. สติปัญญา
4. รายได้
5. ลักษณะที่อยู่อาศัย
6. อาชีพ
7. ชื่อเสียง

โดยในแต่ละปัจจัยมีเหตุผลสนับสนุน ดังนี้

1. การศึกษา การศึกษาในที่นี้มิใช่การศึกษาในระบบการศึกษาแต่เป็นการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลที่จะได้รับจากประสบการณ์และการทำงาน ซึ่งทำให้กล้าตัดสินใจที่จะกระทำการต่างๆ ได้แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ไม่ว่าจะเป็นเรื่องส่วนตัว การทำงาน หรือการลงทุนในธุรกิจต่างๆ
2. ภูมิหลังครอบครัว เป็นสภาพแวดล้อมที่จะช่วยสร้าง เสริมสถานภาพและบทบาทของแต่ละบุคคล เช่น เป็นบุตรหลานของตระกูลโสภณพาณิชย์ ย่อมมีโอกาสแสดงบทบาทต่างๆ ในสังคมได้มากกว่าบุตรหลานชาวนา
3. สติปัญญา เป็นปัจจัยสำคัญมากที่จะทำให้แต่ละบุคคลสามารถเรียนรู้หรือรับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้แตกต่างกัน
4. รายได้ คนที่มีรายได้มากย่อมมีโอกาสและช่องทางในการนำเงินที่มีอยู่ไปลงทุน สร้างรายได้เพิ่ม และสร้างประโยชน์ต่างๆ ทั้งแก่ตนเองและส่วนรวมได้มากกว่าคนที่มีรายได้น้อย
5. ลักษณะที่อยู่อาศัย คนที่มีฐานะแตกต่างกันอาจดูได้จากที่อยู่อาศัยของแต่ละคนได้ เช่น คนที่อยู่คฤหาสน์ย่อมมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีกว่าคนอยู่บ้านเช่า เป็นต้น

6. อาชีพ อาชีพแต่ละอาชีพจะได้รับการยอมรับจากสังคมแตกต่างกัน และเลือกแสดงพฤติกรรมต่อคนในแต่ละอาชีพไม่เหมือนกัน บางอาชีพได้รับการรังเกียจจากสังคม อย่างเช่นอาชีพหญิงบริการ เป็นต้น

7. ชื่อเสียง การมีชื่อเสียงมีทั้งในทางบวกและลบ ถ้ามีชื่อเสียงดีจะได้รับการยอมรับนับถือจากคนในสังคม แต่ถ้ามีชื่อเสียงมัวหมองจะถูกคนดูถูกเหยียดหยามไม่ยอมรับเข้าร่วมกลุ่มและไม่คบค้าสมาคมด้วย แม้แต่คนที่มีชื่อเสียงมัวหมองเช่นเดียวกัน ก็ยังไม่ยอมคบหากันด้วย

กลุ่มอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน

พนักงานบริษัทเอกชนที่ร่วมสนทนากลุ่มมี 5 คน อายุระหว่าง 23-30 ปี ระดับการศึกษา ปวส. 1 คน และปริญญาตรี 4 คน เป็นพนักงานของบริษัทเอกชนหลายประเภท ได้แก่ ธนาคาร บริษัท โรงพยาบาลเอกชน

จากการสนทนากลุ่มพบว่าปัจจัยที่ทำให้คนในสังคมแตกต่างกันได้แก่

1. ฐานะทางเศรษฐกิจ
2. ระดับการศึกษา
3. ภูมิหลังทางครอบครัว
4. อาชีพ
5. ตำแหน่งในอาชีพ
6. ศาสนา
7. ประสบการณ์
8. เพศ
9. ภูมิปัญญา

ความสำคัญของปัจจัยที่ทำให้คนในสังคมแตกต่างกัน พอจะเรียงลำดับความสำคัญ พร้อมทั้งเหตุผลสนับสนุนของแต่ละปัจจัย ดังต่อไปนี้

1. ฐานะทางเศรษฐกิจ

1.1 ผู้ที่มีรายได้สูง สามารถซื้อหาความสะดวกสบายต่างๆ เป็นต้นว่า รถยนต์ บ้าน เครื่องตกแต่งบ้าน เสื้อผ้าอาภรณ์ เป็นต้น จะเห็นว่าบุคคลกลุ่มดังกล่าวเป็นผู้ที่มีวิถีชีวิตที่สุขสบาย นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องในสังคม มีคนเคารพนับถือมาก มีอำนาจชื่อเสียง เกียรติ ตลอดจนมีบทบาทสำคัญในสังคม

1.2 ผู้มีรายได้น้อยมีวิถีชีวิตที่ตรงข้ามกับกลุ่มข้างต้น เช่น ขาดสิ่งอำนวยความสะดวก ถ้าทำมาหากินในลักษณะหาเช้ากินค่ำ จะไม่ค่อยมีบทบาทในสังคม และมักจะขาดความสนใจต่อสังคมส่วนใหญ่ เพราะวุ่นวายเกี่ยวกับการทำมาหาเลี้ยงชีพ

2. ระดับการศึกษา

2.1 ผู้ที่ได้รับการศึกษาสูง ย่อมมีโอกาสในการเลือกประกอบอาชีพได้มากกว่า นอกจากนี้ยังมีผลต่อตำแหน่งในอาชีพ การเลื่อนตำแหน่ง ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อยู่ในระดับผู้นำหรือผู้บริหาร และยังมีผลพลอยได้เรื่องค่าตอบแทน คือมีค่าตอบแทนมากกว่า และยังได้รับการยกย่องการเคารพนับถือ ความเกรงกลัวมากกว่าด้วย

2.2 ผู้ที่ได้รับการศึกษาน้อยกว่า มีโอกาสในการเลือกประกอบอาชีพน้อยกว่า ส่วนใหญ่เป็นอาชีพที่ต้องใช้แรงกายมากกว่า และมักเป็นผู้ตามมากกว่าเป็นผู้นำ นอกจากนั้นค่าตอบแทนที่ได้จากการทำงานค่อนข้างต่ำ หรือค่าแรงต่ำกว่ากลุ่มข้างต้น

3. ภูมิหลังทางครอบครัว ผู้คนที่มาจากแต่ละครอบครัวย่อมมีความแตกต่างกัน เพราะแต่ละครอบครัว ซึ่งเป็นสังคมแรกเริ่มของแต่ละบุคคล จะอบรม ปลูกฝังหล่อหลอมความรู้สึกรู้นึกคิด ตลอดจนค่านิยมที่ไม่เหมือนกัน จึงมีผลทำให้แต่ละคนที่มีทัศนคติแตกต่างกัน

4. อาชีพ คนที่มีอาชีพต่างกันมีสภาพการทำงาน มีเกียรติยศ ความมั่นคงในชีวิตความเป็นอยู่ และความก้าวหน้าที่แตกต่างกัน จะทำให้แต่ละคนแตกต่างกันไปตามภาวะเงื่อนไขแวดล้อมต่างๆ ดังกล่าว

5. ตำแหน่งในอาชีพ การจัดระบบในแต่ละอาชีพ จะแบ่งออกเป็นระดับชั้น ซึ่งเป็นการแบ่งชั้นหรือระดับอย่างชัดเจนในตัวเองอยู่แล้ว ผู้ประกอบอาชีพเดียวกันจึงมีความแตกต่างกันตามระดับชั้นการรับผิดชอบ เป็นต้นว่า ประธานกรรมการ ผู้อำนวยการ ประธานบริษัท ผู้จัดการ และพนักงาน เป็นต้น นอกจากนี้ในแต่ละตำแหน่งจะได้รับค่าตอบแทนที่ต่างกันด้วย ดังนั้นผู้ที่อยู่ในตำแหน่งอาชีพสูง จึงได้รับความเกรงกลัวมากกว่า และยังได้รับค่าตอบแทนสูง ตลอดจนได้รับการยกย่องการเคารพนับถือ มีเกียรติ มากกว่าผู้ที่อยู่ในตำแหน่งอาชีพที่ต่ำ

6. ศาสนา คนที่อยู่ต่างศาสนากันจะมีระเบียบประเพณีการปฏิบัติงานที่ต่างกันไป จะได้รับการอบรมสั่งสอนให้มีความคิดและความเชื่อที่ต่างกันไป

7. ประสบการณ์ เป็นปัจจัยบ่งชี้ถึงการกำหนดพฤติกรรมและการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของแต่ละบุคคล คนที่มีประสบการณ์มากกว่าย่อมจัดการกับชีวิตและปัญหาของตนได้ดีกว่าผู้ที่มีประสบการณ์น้อยกว่า

8. เพศ เพศหญิงกับเพศชาย มีความแตกต่างที่ชัดเจนทางลักษณะกายภาพ อย่างไรก็ตาม หญิง/ชาย ยังมีความแตกต่างกันด้านอื่นๆในสังคมไทยด้วย เพศชายยังคงได้รับการยอมรับ หรือมีโอกาสทางสังคมมากกว่าเพศหญิง ทั้งในเรื่องหน้าที่การงาน และการแสดงออก หรือการมีส่วนร่วมในสังคม

9. สติปัญญา เป็นปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้แต่ละบุคคลมีระดับการศึกษา การเรียนรู้ ประสบการณ์ต่างๆ ได้ไม่เท่าเทียมกัน เมื่อมีระดับการศึกษาและประสบการณ์แตกต่างกัน ก็ย่อมมีโอกาสด้านต่างๆ ไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งทำให้มีพื้นฐานเศรษฐกิจสังคมแตกต่างกันด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวกที่ 3

แบบสอบถามเพื่อสำรวจตัวบ่งชี้สถานภาพเศรษฐกิจสังคม

วัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัย

1. เพื่อให้เข้าใจถึงสภาพสังคมไทยได้ดีขึ้น
2. เพื่อวิเคราะห์ถึงความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย
3. เพื่อนำผลการศึกษาวิจัยไปใช้ในการศึกษาวิจัยทางเศรษฐกิจและสังคมต่อไป

หน่วยงานที่ทำการศึกษาวิจัย : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อมูลทั่วไป

1. ที่อยู่ปัจจุบัน อำเภอ จังหวัด
2. เพศ ชาย หญิง
3. อายุ ปี
4. สถานภาพสมรส
 โสด สมรส (อยู่ด้วยกัน)
 สมรส (แยกกันอยู่ชั่วคราว กรณีย้ายไปทำงานที่อื่น)
 หย่า หม้าย
5. ระดับการศึกษา
 อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ อ่านออกเขียนได้แต่ไม่ได้เรียน
 ประถมศึกษา มัธยมศึกษา
 อาชีวศึกษา อนุปริญญา
 ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี
6. อาชีพ
 พนักงานบริษัทเอกชน รับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ
 ครู/อาจารย์ นักเรียน/นักศึกษา
 อาชีพอิสระ บริการ
 รับจ้าง/กรรมกร หาบเร่แผงลอย
 เกษตรกร ทหาร ตำรวจ
 อื่นๆ

ปัจจัยบ่งชี้สถานภาพเศรษฐกิจสังคม

1. ท่านคิดว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่ทำให้คนในสังคมแตกต่างกัน
2. ท่านคิดว่าการที่คนในสังคมมีความแตกต่างกันนั้น สืบเนื่องมาจากปัจจัยใด

เป็นสำคัญ (เรียงลำดับความสำคัญ)

- เพศ
- การศึกษา
- เชื้อชาติ/ศาสนา
- อาชีพ
- ตำแหน่งในอาชีพ
- รายได้
- ลักษณะที่อยู่อาศัย
- ภูมิหลังของครอบครัว
- วิทยุฒิ
- ภูมิปัญญา
- ชื่อเสียง
- อำนาจ
- การเป็นสมาชิกกลุ่มสำคัญในสังคม
- อื่นๆ

3. ในแต่ละลำดับ ท่านคิดว่าคนในสังคมมีความแตกต่างกันอย่างไร

- 3.1. อันดับที่ 1
- 3.2. อันดับที่ 2
- 3.3. อันดับที่ 3

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย